

TAMPEREEN YLIOPISTO

Mira Kettunen

TRANSUPAPPI TOISENA

Transsukupuolisuuden yhteiskunnallinen määrittelyminen Helsingin Sanomien uutisissa vuosina 2008–2013

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2014

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

KETTUNEN, MIRA: Transsukupuolisuuden yhteiskunnallinen määrittely Helsingin Sanomien uutisissa vuosina 2008–2013

Pro gradu -tutkielma, 91 s., 2 liitesivua
Tiedotusoppi

Huhtikuu 2014

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan transsukupuolisten henkilöiden yhteiskunnallista määrittelyä Helsingin Sanomien uutisissa vuosina 2008–2013. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten Helsingin Sanomat määrittelee transsukupuolisia henkilöitä ja mitä määrittelyt kertovat yhteiskunnassamme vallitsevista normeista, tarkemmin ottaen sukupuolesta ja siihen liittyvistä valtahierarkioista. Tutkielmassa on hyödynnetty erilaisia teorioita toiseudesta, sukupuolesta ja vallasta.

Tutkimuksen aineisto on kerätty kuuden vuoden ajalta. Mukaan on luettu kaikki uutisteksteiksi luettavissa olevat Helsingin Sanomien uutistekstit. Helsingin Sanomat valittiin tarkastelun kohteeksi siksi, että se on suurin suomalainen sanomalehti, joka yhä määrittelee vahvasti suomalaisen yhteiskunnan julkista päiväjärjestystä eli sitä, miten ja millaisissa yhteyksissä eri asioista yhteiskunnassamme keskustellaan. Lehden kirjoittelussa huomio kohdistuu nimenomaisesti uutisiin, sillä niitä pidetään edelleen yleisesti ottaen objektiivisena ja luotettavana journalistisena tekstilajina.

Aineistoon pureudutaan tutkimuksessa diskurssianalyysin ja sitä täydentävän representaatioanalyysin avulla. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, miten transsukupuolisia ja sukupuolen korjausprosessia Helsingin Sanomien uutisissa määritellään. Tarkastelun pohjalta tulkitaan ja päätellään, millaisissa puhetavoissa eli diskursseissa transsukupuolisista lehden uutisissa puhutaan. Tekstin lisäksi tutkimuksessa otetaan huomioon myös uutisten kuvat, joiden osalta huomio kohdistetaan transsukupuolisten ja heidän ruumiidensa visuaaliseen esittämiseen.

Tutkimuksen tulos on, että transsukupuoliset ihmiset sisällytetään Helsingin Sanomien uutisoinnissa varsin erilaisiin diskursseihin. Diskurssien moninaisuus ja ristiriitaisuus kertovat siitä, että transsukupuolisuus ei ole suomalaiselle journalismille vielä tuttu, saatika vakiintunut ilmiö, josta kerrottaisiin yhteneväisellä terminologialla. Toistuvia piirteitäkin kirjoittelusta löytyy: transsukupuolisia määritellään pitkillä määriteketjuilla ja heitä kuvaillaan seikkaperäisesti ja sukupuolittuneesti ulkonäön avulla.

Tutkimus osoittaa, että vaikka sukupuoltaan korjaavien transsukupuolisten sukupuoli ei ole aina helposti määriteltävissä, sen määrittely tapahtuu lehdessä aina kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän puitteissa. Esiin nousee myös se, että transsukupuolisuudesta kirjoitetaan Helsingin Sanomissa pääpiirteisesti kielteisissä yhteyksissä: uutisoinnin perusteella transsukupuolisten yhteiskunnallinen asema on huono niin oikeudellisesti kuin sosiaalisesti, ja tämän esitetään kirjoittelussa heijastuvan muun muassa transsukupuolisten työ- sekä siviilielämään.

Asiasanat: sukupuoli, transsukupuolisuus, diskurssi, representaatio, journalismi

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Miksi transsukupuolisuuden määrittelyä pitää tutkia?	3
1.2	Tutkimuksen eteneminen	5
2	SUKUPOULITTUNUT TOISEUS, VALTA JA MEDIA	6
2.1	Relevantit tutkimuskentät	7
2.2	Keskeiset käsitteet	10
2.2.1	Ruumiillisuus ja sukupuolen kaksi puolta	12
2.2.2	Toiseuttamisen käytännöt ja sukupuoli	13
2.2.3	Feministisiä näkökulmia sukupuoleen ja valtaan	14
2.2.4	Otteita median vallasta	16
2.2.5	Diskurssit muotoilevat sukupuolen luonnetta	18
2.2.6	Representaatio ja sukupuolen kulttuurinen määrittely	19
2.2.7	Utinen rumiillisuuden määrittelijänä	21
3	TUTKIMUSASETELMA	22
3.1	Tutkimusongelma ja -kysymykset	23
3.2	Diskurssi- ja representaatioanalyttinen lähestymistapa	24
3.3	Utiskuvat representaatioina	27
3.4	Aineiston tuottaminen ja käsittely	28
3.4.1	Utisaineisto	29
3.4.2	Aineiston kuvat	30
4	HELSINGIN SANOMIEN UUTISET TRANSSUKUPOULISIA MÄÄRITTELEMÄSSÄ	31
4.1	Vuoden 2008 kirjoittelu	32
4.2	Vuoden 2009 kirjoittelu	36
4.3	Vuoden 2010 kirjoittelu	40
4.4	Vuoden 2011 kirjoittelu	44
4.5	Vuoden 2012 kirjoittelu	51
4.6	Vuoden 2013 kirjoittelu	57
4.7	Havainnot uutiskirjoittelun piirteistä tarkastelujaksollani	63
5	TRANSSUKUPOULISTEN MÄÄRITTELY HELSINGIN SANOMIEN UUTISKUVISSA	64
5.1	Utiskuvien kertomaa	65
5.2	Pohdintaa uutiskuvista	79
6	LOPPUPÄÄTELMÄT	80
6.1	Erilaiset puhettavat: seitsemän diskurssia	83
6.2	Mitä seuraavaksi?	87
7	LÄHTEET	89
7.1	Painetut lähteet	89
7.2	Elektroniset lähteet	91
8	LIITTEET	92

1 Johdanto

Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan

(Simone de Beauvoir)

Helsingin Sanomat alkoi uutisoida sukupuolenkorjausleikkausta suunnittelevasta Imatran kirkkoherrasta Olli Aallosta vuoden 2008 lopussa. Uutisoinnin kärkenä oli kysymys siitä, voiko sukupuoltaan korjaava Ollista Marja-Siskoksi korjaava Aalto toimia enää kirkon virassaan. Muutaman vuoden tästä eteenpäin julkinen huomio rönsyili myös muissa suomalaisviestimissä ulottuen Aallon työtehtävistä tämän perhe-elämän kiemuroihin. Oman havaintoni mukaan pienen kaupungin kirkkoherrana tunnetusta Aallosta tuli vuosien 2008–2011 aikana paitsi Suomen ensimmäinen sukupuoltaan korjannut pappi myös ensimmäinen koko Suomen kansan tuntema transsukupuolinen henkilö.

Kirjoittelu Aallosta ja tämän viran jatkosta kiihtyi vuoden 2008 jälkeen, ja samaan aikaan suomalaisviestimissä tuotiin esille myös muiden transsukupuolisten erilaisia ongelmia etenkin työelämässä. Transsukupuolisten saaman medianäkyvyyden laajentuessa uutisoitiin myös sukupuolen korjausleikkauksiin hakeutuvien tilastollisen määrän kasvusta. Esimerkiksi Helsingin Sanomat uutisoi vuonna 2011 sukupuolenkorjausta hakevien määrän olevan kasvussa (HS 24.1.2011). Saman vuoden elokuussa lehti uutisoi sukupuolenkorjaushoitoihin hakeutuvien olevan yhä nuorempia (HS 18.8.2011).

Lähden tässä työssä oletuksesta, että vakaana ja muuttumattomana näyttäytynyt perinteinen sukupuoli-jako ja siihen perustuvat yhteiskunnan normit kokivat Aallon julkisen esiintulon myötä suomalaisessa yhteiskunnassa kolauksen. Laajentunut mediahuomio haastoi suomalaiset ehkä ensimmäistä kertaa puntaroimaan vakavasti, mikä käytännön merkitys sukupuolen muuttumattomuudella ja vakaudella yhteiskunnassa oikein on. Puntaroimisen haastetta lisäsi se, että evankelisluterilainen kirkko on Suomessa yksi kaksinapaisen heteronormatiivisen järjestyksen peruspilareita. Voiko sukupuoltaan korjaava henkilö toimia enää kirkon työntekijänä? Voiko hän vielä olla naimisissa virallisesti puolisonsa kanssa? Tai yleisemmin: voiko sukupuolenkorjauksen jälkeen vielä hankkia lapsia?

Vaikka Aallon tapaus on viime vuosina ollut näkyvästi esillä Helsingin Sanomien kirjoittelussa ja tuntumani mukaan myös muissa suomalaisissa viestimissä, en aio tässä työssä keskittää huomiotani ainoastaan häneen. Haluan kartoittaa transsukupuolisia koskevaa kirjoittelua laajemmin ja pelkästään Aaltoa koskevien juttujen tarkastelu supistaisi aineistoani liiaksi. Selvää silti on, että

Aalto on merkittävässä osassa aineistoani, sillä tarkastelemallani aikavälillä noin kolmasosa Helsingin Sanomien jutuista liittyi hänen tapaukseensa.

Tätä kirjoittaessa – keväällä 2014 – elämme Suomessa, jossa sukupuoltaan korjaava henkilö pakkosterilisoidaan. Hän ei voi siis enää leikkauksen jälkeen saada lapsia. Hän ei myöskään voi jatkaa avioliittoaan puolisonsa kanssa, sillä samaa sukupuolta olevien avioliitto on maassamme edelleen laitton. Lisäksi sukupuoltaan korjaava kohtaa hyvin todennäköisesti syrjintää työpaikallaan, ja hän voi jopa menettää sukupuolensa korjaamisen takia työnsä. Näin kävi muun muassa Aallolle.

Euroopan mitassa sukupuolen kategoria on monimuotoistunut pidemmälle kuin Suomessa. Muun muassa Ruotsi on poistanut sukupuoltaan korjaavien henkilöiden pakkosterilisaation, ja Saksassa vastasyntynyt voidaan merkitä syntymätodistukseen kolmannen sukupuolen edustajaksi. Myös Suomessa valmistellaan uutta translakia, johon kuuluu kolmannen sukupuolen aseman määrittäminen. Kolmannella sukupuolella tarkoitetaan sellaisia ihmisiä, joilla on syntyessään biologisesti molempien sukupuolien piirteitä. Heidän sukupuolensa yleensä ”karsitaan” vauvaikäisenä jompaan kumpaan sukupuoleen vanhempien tahdon mukaisesti.

Uudistuksista huolimatta elämme edelleen yhteiskunnassa, jossa sukupuoli käsitetään ja halutaan ymmärtää staattisena ja kaksinapaisena mies–nainen – asetelmana, jonka ulkopuolelle sijoittuminen on epänormaalia ja sellaisena monin tavoin tiukastikin normitettua. Samalla on selvää, että kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän yhteiskuntaa kahtia jakava valta ei enää ole yhtä vahva kuin mitä se on historian saatossa ollut – esimerkiksi länsimaissa on arkea, että naiset äänestävät, opiskelevat, käyvät töissä ja toimivat jopa johtajina, toisin kuin vielä muutamia kymmeniä vuosia sitten.

Sukupuoliroolit ja sukupuolieroon perustuva mies- ja naistapaisuus vaikuttavat yhä vahvasti uutisten maailmassa myös esimerkiksi perhe- ja työelämässä. Sukupuolten eriytyminen ilmenee työelämässä muun muassa siinä, että yksityisen sektorin johtavat ja taloudellisten päätösten kannalta tärkeät asemat ovat miesten hallussa (Korvajärvi 2010, 186). Myös journalistinen työ on hierarkkisesti järjestynyttä miesten tonttia: useimpien sanomalehtien päätoimittajat ja muut päälliköt ovat edelleen miehiä (Ruoho & Torkkola, 2010, 10). Uutisten esittämiskäytäntöjen sukupuolittuneisuus ilmenee puolestaan siinä, että mediajulkisuudessa miehet esiintyvät asiantuntijan ja julkisen elämän edustajina paljon useammin kuin naiset, joita tuodaan esille lähinnä yksityisyyteen liittyvissä aiheissa (ks. Halonen 1995, 13–61; sit. Halonen, 2006, 200.)

Tästä päästäänkin tutkimukseni ytimeen: haluan tutkia pro gradussani sitä, miten sukupuoltaan korjaavia eli transsukupuolisia ihmisiä määritellään yhteiskunnassamme julkisesti, ja miten heitä

määritellään nimenomaisesti mediajulkisuudessa ja vielä nimenomaisemmin sanomalehden uutisjulkisuudessa. Samalla tutkittavana on laajempi kysymys siitä, mitä mediavälitteiset määrittelyt kertovat sukupuolesta ja sen asemasta yhteiskunnassamme. Transsukupuoliset sopivat tutkimukseni kohteeksi, koska he edustavat selvästi erottuvaa yhteiskunnallista ryhmää, jonka sukupuoli samaan aikaan on kaksinapaiseen sukupuolijärjestelmään nähden muuttuva ja epäselvä.

Valitsin kohteekseni Suomen suurimman seitsemänpäiväisen päivälehdessä Helsingin Sanomat siksi, että se on yhä yksi maamme merkittävimmistä mediajulkisuuden areenoista. Lisäksi lehdestä nostetaan säännöllisesti esiin keskeisiin aihepiireihin liittyviä teemoja ja viritetään niihin kohdistuvaa julkista mielipiteen vaihtoa. Lehden käytännöt ja tapa tehdä journalismia toimivat myös usein esikuvana Suomen muille lehdille. Helsingin Sanomat sopii tutkimukseni asetelmaan hyvin sikäläkin, että se edustaa asiallista, perinteistä ja laatujournalismiin pyrkivää päivälehteä, jollaisen ulkopuolelle yksityinen, etenkin sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja ulkonäköön liittyvä elämä on tavattu rajata. Näin se tarjoaa otollista aineistoa aiheelle, jossa on kyse yksityisen ja julkisen rajan neuvottelusta.

Minua kiinnostavat eniten neutraaliuteen ja objektiivisuuteen pyrkivän uutistekstin nyanssit. . Sanomalehden kaikista jutuista uutiset ovat tyyliltään vastaansanomattomia, ja niiden välittämiin viesteihin uskotaan yleensä helpommin kuin esimerkiksi mielipidekirjoituksiin tai arvioihin. Lisäksi uutisissa esitetyt määrittelyt leviävät laajalle jo uutisten toisteisuuden vuoksi.

Tutkimuksessani keskitynkin Helsingin Sanomien uutisten rooliin siinä, miten transsukupuolisia, heidän sukupuolittunutta ruumistaan ja samalla myös sukupuolta yleisesti määritellään tämän päivän yhteiskunnallisessa keskustelussa. Huomion kohdentaminen yhteen lehteen vertailuasetelman sijasta tarjoaa nähdäkseni parhaat mahdollisuudet paneutua uutiskieleen tarkasti pro gradun laajuisen tutkimuksen puitteissa.

Päivälehdessä ilmestyneiden uutisjuttujen tarkastelu on itselleni luontevaa siksi, että uutisformaatti ja uutistyönkäytännöt ovat minulle tuttuja myös työntekijänä. Olen työskennellyt opintojeni ohessa muun muassa useissa Sanoman paikallislehdissä. Lisäksi olen oppinut perinteisen lehtitekstin tuottamista ja analyysia viiden vuoden aikana journalismin opinnoissani.

1.1 Miksi transsukupuolisuuden määrittelyä pitää tutkia?

Kiinnostuin sukupuolesta, kaksinapaisesta sukupuolijärjestelmästä ja sen kulttuurisista merkityksistä ensimmäisen kerran yliopiston naistutkimuksen luennoilla. Kaksinapaisessa

sukupuolijärjestelmässä minua kiinnostavat yhtäältä sukupuoliin liitetyt lähes lainomaiset merkitykset ja toisaalta erityisesti sellaiset tilanteet, joissa sukupuolten kahtiajako haastetaan tai joissa se säröilee. Sukupuolenkorjausprosessi on havainnollinen esimerkki tästä säröilystä. Prosessi voi kestää vuosia ja sen aikana ihminen saa useimmiten hormonihoitoja ja terapiaa ennen varsinaista leikkausta. Tällöin liikutaan sukupuolen harmaalla vyöhykkeellä, ei olla enää kumpaakaan sukupuolta fyysisesti. Henkisesti kyseinen henkilö on kuitenkin jo orientoitunut asettumaan lopullisesti uuteen sukupuoleen, henkilön itsensä ”oikeaksi kokemaan”- sukupuoleen.

Olen tutkinut sukupuolen kahtiajaon jännitteitä kandidaatin työssäni. Tässä pro gradu -tutkielmassa syvennyn aiheeseen suuremman aineiston avulla tarkemmin. Lähestyn Helsingin Sanomien viime vuosien uutiskirjoittelua tutkimuksessani diskurssi- ja representaatioanalyttisellä otteella.

Kandidaatin tutkielman perusteella minulla on jo alustava käsitys siitä, mitä lehden kirjoittelu sisältää. Oletukseni on, että sukupuolenkorjauksesta ei kirjoiteta täysin yhtenäisesti, vaan jutuista löytyy erilaisia määritelmiä, merkityksiä ja erilaista arvottamista. Toisaalta oletan löytäväni lehden uutiskirjoittelusta tiettyjä yhteisiä teemoja ja aineiston läpäiseviä määrittelyjä. Lisäksi kiinnitän huomioni siihen, miten määrittelyt mahdollisesti ovat muuttuneet vuosien 2008 ja 2013 välillä.

Kandidaatin tutkielmani perusteella transsukupuolisia toiseutetaan lehtiteksteissä eli heitä merkityksellistetään yhteiskunnasta ja vallitsevista normeista poikkeaviksi – mutta samalla nämä normit juuri niistä poikkeamisen kautta vahvistaviksi – yksilöiksi.

Tässä tutkimuksessa pyrin tekemään näkyväksi – feministisen tutkimuksen hengessä – sukupuoleen ja sukupuolen kahtiajakoon liittyviä normeja ja itsestäänselvyyksiä. Lisäksi viestinnän ammattilaisena haluan itsekkin olla tietoinen niistä kielellisistä valinnoista, joita tekstejä tuottaessani teen ja joilla osallistun tiettyjen kulttuuristen määrittelyjen uusintamiseen. Haluan toisin sanoen myös käytännössä kyseenalaistaa ja haastaa niitä merkityksiä, normeja ja historian saatossa tehtyjä sukupuoleen liittyviä sopimuksia joita me kaikki kohtaamme päivittäisessä elämässämme.

Käsillä oleva aihe on tärkeä myös siksi, että elämme ajassa, jossa sukupuolten tasa-arvosta keskustellaan julkisesti yhä enemmän. Uutisvirta tarjoaa meille lähes päivittäin muistutuksia siitä, kuinka naisten euro on pienempi kuin miesten, miten naispuolisella työnhakijalla ei ole työhaastattelussa velvollisuutta kertoa perheenlisäyssuunnitelmistaan tai kuinka naisjohtajat ovat yhä harvinaisuus pörssiyrityksissä.

Aiheen tutkiminen on tärkeää siksi, että sukupuolen korjaaminen on yhteiskunnallisesti ja lääketieteellisesti sängen uusi ilmiö. Prosessi ei ollut mahdollinen vielä muutamia kymmeniä vuosia sitten. Ilmiö on myös yleistynyt viime vuosina. Kandidaatin tutkielmani aineiston perusteella suurin

osa sukupuolen korjauksista tehdään keski-ikäisille miehille. He korjaavat sukupuoltaan tullakseen naisiksi, siis stereotyyppisesti heikommaksi sukupuoleksi. Asetelma on kiinnostava: monet siis korjaavat sukupuoltaan perinteisesti julkista valtaa sekä tilaa hallitsevasta maskuliinisesta sukupuolesta naissukupuoleen, joka määritellään yhteiskunnassamme vain harvoin vallan kahvaan ja sijoitetaan useimmiten yksityisyyden piiriin. Tästä voi päätellä ainakin sen, että valta ja sen haaliminen eivät ole sukupuolenkorjaajien tärkeysjärjestyksessä ensimmäisinä.

Sukupuolen korjaamista koskevan uutisoinnin tutkiminen on mielekästä nimenomaan siksi, että elämme monien näkymättömien normien jäsentämässä todellisuudessa ja pidämme itsestään selvyysinä monia asioita. On hyvä oppia katsomaan pintaa syvemmälle ja näkemään läpi kulttuurisesti tuotettujen merkitysten kirjon. Uutiset tuottavat osaltaan näitä kulttuurisia merkityksiä ja samalla ne tarjoavat tietoa, jota pidämme totuutena. Sukupuolen korjaamiseen liittyvien merkitysten tutkiminen uutisten kautta onkin mielekästä jo tästä syystä.

Nais- ja sukupuolen tutkimuksessa puhutaan paljon heteronormatiivisuudesta, joka viittaa kahden sukupuolen annettuna otettuun jakoon ja siihen liittyviin merkityksiin. Naistutkijoiden mielestä sukupuoli ei kuitenkaan ole ainkaan itsestään selvä tai pelkkä biologinen ominaisuus vaan se rakentuu ja sitä rakennetaan sosiokulttuurisesti. Sukupuolella on tarkat kehukset ja sopimukset, joiden varassa sitä määritellään.

Esimerkkinä voidaan käyttää julkisen hallinnon lomakkeita, joissa kysytään yleensä sukupuolta. Vaihtoehtoja on tasan kaksi. Suomen kielen tutkijan Vesa Heikkisen (2007) mukaan näiden luonnollistuneiden kielellisten valintojen kautta erinäisistä määrittelyistä on tullut selviöitä, joita ei ole tapana kyseenalaistaa. Uutisten luonne on osittain samanlainen kuin lomakkeiden – uutiset tuottavat selviöitä niin sukupuolesta kuin muistakin kategorioista. Merkittävintä erilaisten selviöiden luonteessa on, että emme välttämättä edes huomaa, millaisia merkityksiä pidämme niiden kautta yllä.

1.2 Tutkimuksen eteneminen

Tutkimukseni etenee siten, että seuraavassa luvussa (luku 2) kartoitan ensin aiheeseeni liittyvää aiempaa tutkimusta. Sukupuolivähemmistöjä, journalismin ja sukupuolen suhdetta sekä heteromatriisin valtaa niin yhteiskunnassa kuin mediassa on tarkasteltu usealla tutkimuskentällä, mukaan lukien journalismin tutkimus. Tämän jälkeen siirryn työni keskeisten käsitteiden – sukupuoli, heteronormatiivisuus, toiseus, valta, diskurssi, representaatio, ruumis ja ruumiillisuus

sekä uutinen – määrittelyyn. Käytän tutkimuksessani muitakin käsitteitä, jotka määrittelen aina ensimmäisen maininnan yhteydessä. Toisen luvun lopussa määrittelen, mitä tarkoitan tässä työssä uutisella.

Pro gradu -tutkielmani kolmannessa luvussa muotoilen tutkimusasetelmani. Kerron ensin, mitä aion tutkia sekä kuvaan tutkimusongelmani ja -kysymykseni. Valotan myös aineistoni tuottamiseen liittyviä valintoja sekä aineiston erittelymetodeja. Perustelen samalla aineiston suhteen tekemäni valinnat: kerron muun muassa, mitkä jutut valitsin aineistooni ja miksi, sekä mitkä jutut ja mistä syistä jätin aineistoni ulkopuolelle.

Neljäs luku sisältää tutkimuksen varsinaisen analyysin, jonka avulla pyrin vastaamaan empiirisiin tutkimuskysymyksiini. Esitän analyysini tulokset helppolukuisessa muodossa raportoimalla havaintoni vuosikohtaisesti omissa alaluvuissaan. Näissä analyyseissä kerron aluksi, kuinka paljon hakuuni tarttui juttuja kyseisen vuoden osalta. Sen jälkeen perustelen, mitä uutisia olen jättänyt analyysini ulkopuolelle ja mitkä olen ottanut analyysiini mukaan. Esittelyn jälkeen analysoin jokaisen jutun erikseen: kerron millaisesta uutisesta on kyse, mikä on uutisen aihe, kuinka pitkä uutinen on, miten uutisessa määritellään transsukupuolisia ja millaisiin yhteyksiin heidät liitetään.

Työn viides luku keskittyy Helsingin Sanomien uutisjuttujen kuvitukseen. Kerron aluksi, mistä syystä olen ottanut kuvat mukaan tutkimukseeni ja millainen rooli niillä siinä on. Selvitän myös, miten sain kuvat käsiini ja kuinka paljon niitä lopulta päätyi mukaan analyysiini ja millä perusteilla. Aineiston hankinnan ja perusteluiden jälkeen analysoin valitsemani kuvat. Olen liittänyt kuvat juoksevasti osaksi tekstiä, jotta lukija pystyy seuraamaan tulkintojani ja arvioimaan niitä.

Kuudennessa luvussa teen aineiston erittelyni ja tulkintani perusteella päätelmiä koskien tutkimusongelmaani. Luvun lopuksi pohdin mahdollisia jatkotutkimuksen suuntia.

2 Sukupuolittunut toiseus, valta ja media

Tässä luvussa käyn läpi tutkimusaiheeseeni liittyvää aikaisempaa tutkimusta. En ole löytänyt journalismin tutkimusta, jossa tutkittaisiin nimenomaan transsukupuolisten määrittelemistä ja heidän saamaansa julkista näkyvyyttä. Tämän luulen johtuvan siitä, että sukupuolen vaihtaminen ja transsukupuoliset ylipäättään ovat Suomessa vielä vieras ja jopa epäilyttävä ilmiö, josta lähinnä kuiskitaan kahvipöydissä. Tutkimuksen puute johtunee myös siitä, että transsukupuoliset eivät ole kuuluneet, eivätkä edelleenkään kuulu päivittäisuutisoinnin vakioaiheisiin, toisin kuin monet ”mediaseksikkäämmät” vähemmistöt, kuten vaikkapa homoseksuaalit.

Transsukupuolisten medianäkyvyyttä koskevan tutkimuksen puutteen takia keskityn aikaisemman tutkimuksen esittelyn osalta avaamaan sukupuolta, valtaa ja toiseutta koskevaa journalismin tutkimusta. Lisäksi määrittelen luvussa keskeiset käsitteeni keskustelussa tutkimuskirjallisuuden kanssa.

2.1 Relevantit tutkimuskentät

Transsukupuolisia ja heidän näkymistään mediassa ei tietääkseni siis ole toistaiseksi juuri tutkittu journalismin tutkimuksen kentällä. Sen sijaan psykologiassa ja seksologiassa on tutkittu transsukupuolisia muun muassa identiteetin muodostumisen kysymyksenä. Selvitin myös, että pro graduni aiheesta tai yleisemmin sukupuoleen liittyvästä toiseudesta ei ole tehty pro gradu - tutkielmia vuosina 2009–2013 ainakaan Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella eikä Jyväskylän journalistiikassa.

Aiheesta ei ole tehty myöskään väitöskirjoja kyseisissä yliopistoissa, enkä onnistunut löytämään ulkomaistakaan tutkimusta, joka olisi toteutettu täysin samasta näkökulmasta. Kansainvälisesti on kyllä tutkittu transsukupuolisia samoilla tutkimusaloilla kuin Suomessakin. Tässä yhteydessä on huomattava, että täysin vastaavaa tutkimusta ei edes voida tehdä muilla kielillä, sillä tarkasteluni kohteena ovat nimenomaan suomen kielen uutisjournalistinen käyttö ja sen vivahteet.

Mitä tulee vähemmistöihin, etnisistä vähemmistöistä on tehty jonkin verran tutkimusta journalismin tutkimuksen kentällä etenkin toiseuttamisen näkökulmasta. Sukupuolta ja journalismia yleisemmin on puolestaan tutkittu kohtuullisen paljon jo pro gradu -tasolla Tampereen yliopistossakin. Esimerkiksi Antti Mäntymaa (2011) tutki sukupuolen diskursseja radiossa tutkielmassaan *Pikkutuhmaa aamutuimaan: sukupuoli- ja seksuaalisuusdiskurssien tarkastelua formaattiradion aamuohjelmissa*. Samaa aihepiiriä sivuaa Selina Keränen (2011) tutkielmassaan *Herkkupeppu ja metallipeikko: sukupuolen representaatio Rumba-lehdessä*.

Itselleni tärkeimpiä käsillä olevaan aihepiiriin johdattaneita teoksia on Iris Ruohon (2006) toimittama *Sukupuolishow: Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Teoksessa Irma-Kaarina Halonen (2006) kirjoittaa uutishuoneesta, jossa naiset toimivat sivurooleissa miesten viedessä pääroolit. Uutistilaa rakennetaan Halosen mukaan ”teoilla, liikkeillä, eleillä, toistoilla ja rutiineilla”. Näin luodaan sukupuolittuneita tiloja. Naisten tiloissa ollaan sosiaalisia ja hoivataan itseä, miesten tiloissa taas tarkkaillaan ja katsellaan toisia. (Emt. 193.) Halonen (emt.) kysyykin, ”millaista liikkumista uutisten tila suosii tai estää ja millaisia kulkureittejä se tarjoaa sukupuolille?” Juuri tämä kiinnostaa minua tässä työssä – toisin sanoen kysymys siitä, millainen tila transsukupuolisille

sukupuolenkorjausprosessia läpikäyville ihmisille annetaan uutisissa, etenkin niinä hetkinä, kun he eivät asetu selvärajaisesti kumpaakaan sukupuoleen.

Toinen mielenkiintoinen *Sukupuolishow'n* luku käsittelee ruumiin ja median suhdetta. Katariina Kyrölä (2006, 107) mukaan ”mediakuvien kapea ruumisihanne estää erilaisuuden näkemisen hyväksyttävänä tai ihailtavana”. Kyrölä toteaa myös, että käsityksemme ruumisihanteista muodostuvat ainakin jollakin tasolla sen perusteella, miten erilaisia ruumiita esitetään mediassa. Hän lainaa naistutkimuksen uranuurtajien Judith Butlerin ja Susan Bordon ajatuksia ruumiillisuuden materiaalisuudesta ja siitä, että tietyssä kulttuurissa elävillä ihmisillä ei ole mahdollisuuksia tarkastella tai esittää ruumista muilla kuin kulttuurin tarjoamilla keinoilla. (Kyrölä 2006, 123.)

Emme siis voi valita sukupuoltamme, ruumistamme tai seksuaalista identiteettiämme vapaasti vaan olemme aina vain niistä tekojen sarjoista käsin, joita kulttuurissamme on tarjolla ja käytetään. Tämä näkökulma on erityisen mielenkiintoinen tarkasteltaessa sukupuoltaan korjaavia transsukupuolisia. He pyrkivät saavuttamaan luonnolliseksi kokemansa sukupuolen tilanteessa, jossa luonnollista ei varsinaisesti ole olemassa ilman sitä kulttuuria, jossa he elävät. Kärjistäen voisi sanoa, että transsukupuoliset tavallaan toistavat toistoa eli pönkittävät kaksinapaista sukupuolijärjestelmäämme korjaamalla sukupuoltaan jommaksi kummaksi kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän toistoksi.

Toinen työni kannalta keskeinen kotimainen sukupuoli ja journalismia käsittelevä teos on Ruoho ja Sinikka Torkkolan (2010) *Journalismin sukupuoli*, jossa käsitellään journalismin sukupuolittuneisuutta *Sukupuolishow'*ta laajemmasta näkökulmasta. Teoksen pääteesinä on, että journalismi on sukupuoli tuottava yhteiskunnallinen ja kulttuurinen käytäntö. Tärkeä sukupuoli ja journalismia käsittelevä lähteeni on myös Ruohon (2005) toimittama *Median merkitsemät: ruumis ja sukupuoli kuvassa*. Teos on hyödyllinen nimenomaan analysoidessani Helsingin Sanomien kirjoittelun kuvia.

Sukupuoleen ilman varsinaista tai pelkästään journalistista näkökulmaa keskittyvistä tutkimukseni lähteistä pidän tärkeimpinä Judith Butlerin (1990; suom. 2006) teosta *Hankala sukupuoli* sekä Simone de Beauvoirin (1949; suom. 2009) teosta *Toinen sukupuoli*. Butlerin (2006) teos osoittaa, että sukupuolen määrittely ei ole mutkatonta. Butler käsittelee ja pallostelee teoksessaan sukupuolen käsitettä kahdelta kannalta – biologiselta ja sosiaaliselta. De Beauvoir (2009) puolestaan keskittyy teoksessaan naisen asemaan normista eli miehestä poikkeavana sukupuolena.

Butlerin (2006) mukaan sosiaalinen sukupuoli ei ole välttämättä biologisen sukupuolen seuraus, eikä se myöskään näytä yhtä pysyvältä kuin biologinen sukupuoli. Samalla hän ei pidä mahdollisena sitäkään, että sosiaalisia sukupuolia olisi pysyvästi vain kaksi. Itse asiassa hänen mukaansa se, että sosiaalinen sukupuoli heijastaa biologista sukupuolta tai on muuten sen rajoittama on pelkkä uskomus, joka on seurausta kaksijakoisesta sosiaalisten sukupuolten järjestelmästä (Emt., 54.)

Butlerin (2006) näkemys sukupuolesta tiivistyy ajatukseen siitä, että sukupuoli kaikissa muodoissaan tuotetaan. Tapa, jolla sukupuolta tehdään, on puhe – se paitsi kuvaa maailmaa ja väittää siitä jotakin – myös tuottaa sukupuolta toistavassa toiminnassa. Itse ymmärrän puheen laajassa merkityksessä: myös lehtiteksti on toistoihin perustuvaa diskursiivista toimintaa.

De Beauvoirin *Toinen sukupuoli* (2009) on feminisminkin klassikko, jossa hän käy perinpohjaisesti läpi sukupuolten välisiä fyysisiä, taloudellisia ja kulttuurisia suhteita esihistoriasta modernin Euroopan aikaan asti. Teoksen pääteesi perustuu ajatukselle naisen toiseudesta suhteessa mieheen. Beauvoir tekee teoksessa näkyväksi naisen aseman toisena sukupuolena. Samalla hän luo pohjaa naisen toiseutetun aseman kriittiselle tarkastelulle niin feministipiireissä kuin laajemmin yhteiskunnassa.

Tärkeä sukupuoliä käsittelevä lähde työssäni on myös Tuija Sareman, Leena-Maija Rossin ja Tuula Juvosen teos *Käsikirja sukupuoleen* (2010), jossa pohditaan sukupuoliä, sen merkitystä ja rakentumista humanistis-yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Tätä teosta hyödynnän eritellessäni sukupuolen representaatioita. Käytän lisäksi jossain määrin hyödykseni Eveliina Talvitien (2013) tuoretta, luonteeltaan populaaria teosta *Keitäs tyttö kahvia: naisia politiikan portailla*. Kirjassa Talvitie esittelee politiikassa toimivia suomalaisia naisia ja heidän kokemuksiaan sukupuolesta, sen merkityksestä ja ylipäätään naisten asemasta.

Talvitien kirjassa esimerkiksi keskustapoliitikko Mari Kiviniemi kertoo saaneensa paljon huomioita pääministerin asemassa nimenomaan naiseuden kautta, mutta hän vähättelee silti sukupuolen merkitystä. Kiviniemi toteaa huomanneensa, että ”asiallinen tyylini, joka heikkoudeksenikin luetaan, on edesauttanut sitä, että minuun suhtaudutaan neutraalisti. Sukupuoli ei määritä”. Kirja auttaa minua hahmottamaan tarkemmin, miten sukupuolen ja vallan suhde konkretisoituu, ja millä erityisillä tavoilla ministerin tai tavallisen suomalaisen transsukupuolisen sukkahousuilla ja ruumiilla on tai ei ole jokapäiväisessä elämässä väliä.

Sukupuolta ja journalismia koskevassa kirjallisuudessa pohditaan journalisminkin valtaa erilaisten asioiden määrittelemisessä. Olen silti ottanut tutkimukseeni mukaan myös yleisemmin median

valtaan keskittyvää kirjallisuutta. Yksi näistä lähteistäni on Risto Kuneliuksen, Elina Nopparin ja Elisa Reunasen (2009) toimittama *Media vallan verkoissa* -tutkimus. Siinä käydään läpi yhtäältä yhteiskunnan medioitumista eli median merkityksen kasvua mediatutkimuksen näkökulmista käsin ja toisaalta lähestytään valtaa voimavarana institutionaalisuuden suunnasta. Määrittellessäni valtaa hyödynnän lisäksi Risto Kuneliuksen (2003) teosta *Viestinnän vallassa*. Valtaa käsittelee myös Heikki Saaren (2010) kirja *Median jahtaamat*, jossa tarkastelussa ovat mediassa ryvettyneet poliitikot.

Sukupuolta ja valtaa koskevan journalismin tutkimuksen lisäksi käytän työssäni apuna toiseutta journalismin näkökulmasta käsitteleviä teoksia. Kaarle Nordenstrengin ja Ari Heinosen (2002) toimittamassa luentopuheenvuoroihin perustuvassa julkaisussa *Mediaetiikan kipupisteet* yksi ääni kuuluu Ulla-Maija Kivikurulle, joka puhuu toiseudesta nimenomaan vallankäytön muotona. Kivikurun (2002, 55) mukaan lehtitekstien lähtöoletuksena on keski-käinen, kaupungissa asuva mies, johon suhteessa media määrittelee naisen, nuoren, vanhuksen – ja vaikkapa sukupuolta korjaavan henkilön. Minna Nikunen (2002, 61) kirjoittaa julkaisussa toiseudesta poissulkemisen näkökulmasta. Toiseuteen pureutuu tutkimuslähteistäni myös Arto Jokinen (2000), joka määrittelee toiseutta sotilasslangin avulla teoksessa *Panssaroitu maskuliinisuus*.

2.2 Keskeiset käsitteet

Tutkimukseni tärkein käsite on sukupuoli. Kuten todettua Judith Butlerin (2006) *Hankala sukupuoli* osoittaa, että sukupuolen määrittely ei ole mutkatonta. Butler lähestyy sukupuolta kahdelta kannalta – biologiselta ja sosiaaliselta. Butlerin mukaan sosiaalinen sukupuoli ei ole välttämättä biologisen sukupuolen seuraus, eikä se myöskään näytä yhtä pysyvältä kuin biologinen sukupuoli. Samalla hän ei silti pidä mahdottomana, että sosiaalisia sukupuolia olisi pysyvästi vain kaksi. Itse asiassa Butlerin mielestä se, että sosiaalinen sukupuoli heijastaa biologista sukupuolta tai on muuten sen rajoittama on pelkkä uskomus, joka on seurausta kaksijakoisesta sosiaalisten sukupuolten järjestelmästä eli heteromatriisista. (Emt., 54.)

Butler (2006, 56) näkee sosiaalisen sukupuolen diskursiivis-kulttuuriseksi välineistöksi, ”jolla ’sukupuolitettu luonto’ tai ’luonnollinen biologinen sukupuoli’ tuotetaan ja vakiinnutetaan ’esidiskursiiviseksi’, kulttuuria edeltäväksi, poliittisesti neutraaliksi pinnaksi, jonka päällä kulttuuri toimii”. Tässä tutkimuksessa suhtaudun sukupuoleen pääpiirteissään samoin kuin Butler. Sukupuoli määrittäytyy tutkimuksessani nimenomaan luonnollisena esittäytyvän sukupuolen tuottamisen

välineeksi – tuntemaamme mies- ja naissukupuolta ei ole olemassa ilman kulttuurimme asettamia raameja.

Sukupuoleen liittyvä oleellisesti identiteetin käsite. Butlerin (2006, 68) mukaan ihmiset ”tulevat ymmärrettäviksi ainoastaan tullessaan sukupuolitetuiksi sukupuolisen ymmärrettävyyden tunnistettavien standardien mukaisesti”. Ymmärrettävissä olevat sukupuolet pitävät yllä yhtenäisyyttä ja jatkuvuutta nimenomaan biologisen sukupuolen, seksuaalisuuden ja halun välillä (emt., 69). Ajatus on kiinnostava transsukupuolisten kannalta. Transsukupuoliset mitä ilmeisimmin kokevat olevansa väärää sukupuolta suhteessa kaksijakoiseen sukupuolen määrittelyyn – he toisin sanoen haluavat tulla ymmärretyiksi joko miehinä tai naisina, eivät näiden välimuotona.

Butler (2006) lainaa kriittisesti ranskalaista feministiteoreetikko Monique Wittigiä, jonka mukaan sukupuolet ovat olemassa ennen ajattelua ja sosiaalista järjestystä. Niinpä sukupuolet olisivat ikään kuin osa luontoa ja filosofit ottavat ne selviöinä, joita ilman päättelyä ei voida kehittää. (ks. Wittig 1985, 4; sit. Butler, emt. 75.) Butlerin mukaan Wittigin väite aktualisoituu kritiikittömässä ”olla nainen ja olla mies” -sukupuoli-identiteettipuheessa. Samalla sosiaalisen sukupuolen käsite asettuu identiteetin käsitteen piiriin. Butlerin (emt., 75) mukaan ”tämä vie johtopäätökseen, että henkilö on sosiaalista sukupuolta, ja tämä oleminen johtuu hänen biologisesta sukupuolestaan, psyykkisestä minäkäsityksestään ja erinäisistä tuon psyykkisen minän ilmaisuista, joista kaikkein tärkein on seksuaalinen halu”.

Sanna Ojajärvi (1998) lähestyy sosiaalista ja biologista sukupuolta median kautta lainaten italialaista feministiteoreetikko Teresa de Lauretisia, joka on tarkastellut mediaa sukupuoliteknologiana. De Lauretisin mukaan media rakentaa ja uusintaa representaatioillaan käsityksiämme sukupuolesta. Ojajärven mukaan de Lauretis tekee selvän eron luonnolliseksi määrittyvän biologisen ja kulttuurisesti rakentuvan sosiaalisen sukupuolen välille esittäessään, että sosiaalinen sukupuoli on kahden biologisen sukupuolen vastakkaisuudelle perustuva representaatio. Uusin filosofinen ja queer-teoreettinen tutkimus pyrkii Ojajärven mukaan de Lauretisia selvemmin eroon perinteisestä dikotomisesta sukupuoli-ajattelusta. Kun miestä ja naista ei enää aseta vastakkain, dikotomiseen jakoon perustuva heteroseksuaalinen sukupuoli-järjestelmä ja toisensa poissulkevat sukupuolikategoriat kyseenalaistuvat. (Emt., 173–174.)

Ojajärven (1998) mukaan sukupuolen purkaminen on haastavaa, sillä olemme tottuneet mies ja nainen -jakoon. Dikotomiaan perustuvassa ajattelussa on mahdoton olla jaottelun ulkopuolella. Ojajärvi huomauttaa, että ”sukupuoli käsitetään suhteena, jossa toinen määrittää toisen kautta, joksikin, jota toinen ei ole. Kaksinapaisten ajattelun ulkopuolelle jää väistämättä joukko ihmisiä,

jotka eivät tunnista itseään ahtaista sukupuoli-kategorioista, ja suhteita, joissa osapuolet eivät sukupuolena täydennä toisiaan”. (Emt., 175.)

Dikotomisen sukupuoli-ajattelun ja heteroseksuaalisen matriisin valtaa on Ojajärven (1998) mukaan selitetty kahdella tavalla. Ensimmäinen selityksistä on biologia ja toinen yhteiskuntasopimus. Monikulttuurisen tutkimuksen viitekehityksessä näyttäisi siltä, että kysymys on valtavirran taipumuksesta nähdä maailma dikotomisena joko–tai-järjestelmänä sen sijaan, että ilmiöitä tarkasteltaisiin sekä–että-kehikon kautta. (Emt., 175.)

Teoksessa *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan* Ojajärvi (1998) kirjoittaa sukupuolten representaatioista television parisuhdevisailuissa. Hän pitää televisiota ”ja mediaa yleensä – merkittävänä esitysten tuottajana, kuluttajana ja välittäjänä”. Esitysten tuottamiseen liittyy vahvasti myös itse esitys, representaatio, joka puolestaan liittyy tässä teemassa vahvasti ajatukseen sukupuolen diskursiivisesta rakentumisesta. Representaatioiden ja nimenomaan mediaesitysten tuottamisen lisäksi Ojajärvi näkee mediatekstien ideologisen sisällön vaikuttavan esityksiin ja siihen, miten sukupuoli rakentuu. (Emt., 170–172.)

Tutkimuksessani tarkastellaan mediaa, tarkemmin ottaen lehtitekstejä, merkittävänä sukupuolen esitysten tuottajina Ojajärven ajatusten mukaisesti. Olen Ojajärven kanssa samaa mieltä siitä, että lehtitekstien ideologiset sisällöt vaikuttavat uutisiin ja sukupuolen rakentumiseen niissä. Ideologian ja sen alkuperän tunnistaminen lehtitekstistä voi kuitenkin olla haastavaa, enkä aio tässä tutkimuksessa siihen keskittyä.

2.2.1 Ruumiillisuus ja sukupuolen kaksi puolta

Ruumis ja sen ulkomuoto ovat yhteiskunnassamme yksi sosiaalisen hyväksyttävyyden osatekijä. Ruumiin oletetaan kertovat paljon henkilökohtaisista ominaisuuksista, tavoista ja käytöksestä. Nämä ruumiin sosiaalista hyväksyttävyyttä määrittelevät normit ja käytännöt ovat sukupuolittuneita: mies- ja naisruumiisiin liitetyt odotukset kertovat sukupuoliin liittyvistä yhteiskunnallisista rooleista. Ulkomuotoon perustuvat oletukset ovat vaarallisia, sillä ne johtavat helposti leimaamiseen ja syrjintään. (Harjunen 2010, 241–242.)

Feministisessä mediatutkimuksessa keskustellaan nykyään paljon sukupuoleen liittyvästä ruumis-käsitteestä. Ruumiista ja ruumiillisuudesta puhutaan etenkin pohdittaessa sitä, millaisia ruumisnormeja media esityksillään meille tarjoaa ja miten otamme niitä vastaan. Kiinnostusta herättävät kysymykset siitä, ”miten erilaiset ruumiit toimivat ja paikantuvat eri tavoin mediaesityksissä ja suhteessa katsoviin ruumiisiin”. (Kyrölä 2006, 153.) Nykyisessä feminismin

tutkimuksessa ruumis nähdään useimmiten kulttuurin ja biologian ristitulessa tasapainoilevana, sekä rajoituksia että mahdollisuuksia luovana materiaana, joka rakentuu, muuttuu ja merkityksellistyy kielessä ja kulttuurissa (emt., 156).

Medialle vakiintunut tehtävä tässä ruumiin merkityksellistämisen prosessissa on luoda rajat sille, mikä on sosiokulttuurisesti mahdollista ruumiillisuuden puitteissa. Kyse on yhdestä keskeisestä sukupuolen tuottamisen alueesta ja samalla ulkonäköön liittyvien sukupuolinormien määrittelijästä. Kyrölä (2006) mukaan merkittävää on esimerkiksi se, että median määrittelemät, normien ulkopuolelle jääneet ruumiit mielletään yhteiskunnassa huvittaviksi, sairaiksi tai epänormaaleiksi. Normeilla määritellään sitä, mikä on luonnollista ja normaalia kussakin historiallisessa ajassa ja kulttuurissa (emt., 157). Ruumis ja ruumiillisuus toimivat siis yhtenä vallankäytön kenttänä.

Omassa tutkimuksessani ruumis ja ruumiillisuus ovat läsnä vahvasti, sillä sukupuoltaan korjaavat transsukupuoliset esitetään uutisteksteissä usein ruumiin ominaisuuksien kautta. Heitä määritellään ulkonäön perusteella, ja lopputulos ei välttämättä merkityksellistä heitä ainakaan normaalin kategoriaan. Transsukupuoliset kamppailevat itsekkin täyttääkseen ulkonäköön liittyvät sukupuolinormit – he käyvät erilaisissa leikkauksissa ja hoidoissa tullakseen jomman kumman sukupuolen näköisiksi.

2.2.2 Toiseuttamisen käytännöt ja sukupuoli

Ensimmäinen sukupuoleen liittyvän toiseuden esiin nostaja lienee ranskalainen filosofi Simone de Beauvoir (2009). Teoksessaan *Toinen sukupuoli* de Beauvoir kirjoittaa naisesta absoluuttisena toisena, jota ei pidetä yhteiskunnassa aktiivisena, itsenäisenä ja vapaana toimijana – toisin kuin miehiä. Sukupuolieroon liittyy de Beauvoirin (2009, 42) mukaan rakenteellinen ulottuvuus: ”mies voi halutessaan esiintyä ihmisyyden edustajana, naisen oleminen merkitsee sen sijaan aina seksuaalisuutta ja sukupuolisuutta”.

Sukupuoleen liittyvä vastakkainasettelu, sukupuolittunut toiseus, ei kuitenkaan ole Beauvoirin (2009, 44) mukaan aina ollut osa ihmisten ajattelua. Sen sijaan vastinpari meidän ja toisten välillä on kulkenut läpi historian – ihmiset ovat aina määritelleet oman yhteisönsä tai itsensä suhteessa joihinkin toisiin. Ajattelun, identiteetin ja yhteisöllisyyden tasolla toiseus on siis todennäköisesti ollut aina läsnä, sukupuolittunut toiseus taas ei.

Mutta miksi sitten naisesta on tullut historian kulussa toinen? De Beauvoirin (2009, 12) mukaan tähän ei ole yksiselitteistä vastausta. Vallitseva sukupuolijärjestelmä on seurausta prosessista, joka

jatkuu, jollemme muuta toimintaamme (emt., 12). Myös nykymedia näyttäisi talleavan samaa polkua: meidän ja niiden – ja samalla naisten ja miesten – asemista käydään kamppailua edelleen.

Ullamaija Kivikurun (2002) mukaan toiseuden rakentaminen on yksi median vallankäytön muoto. Hänestä (emt., 56) ”media jakaa ihmiset ja ihmisryhmät meihin ja muihin, ja ryhmien määritykset tapahtuvat vallassa olijoiksi koettujen ehdoilla”. Kivikuru katsoo, että on olemassa niin sanottuja vakiorhmiä, joita yhteiskunta toiseuttaa. Näitä ryhmiä ovat naiset, etniset ja muut vähemmistöt. Lisäksi hän erottaa liikkuvien kohteiden toiseutta. Nämä nousevat pintaan lähinnä silloin, kun yhteiskunta tekee toiseksi itselleen jollain tavalla vaaralliseksi koettuja ryhmiä. Tätä toiseuttamista voidaan tehdä joko laajentamalla omaa piiriä tai kaventamalla oikeassa olijoiden ryhmää pieneksi tiedostavaksi joukoksi (Emt., 57.)

Kivikuru (2002) huomauttaa, että toiseuden määrittelemisen ei aina ole sävyiltään kielteistä. Se voi olla myös toisten tekemistä niin kiinnostavan erilaisiksi, että ”ero meihin korostuu, vaikka kerronnan perussävy pysyykin myönteisenä. Mukana on silti poissulkemisen elementti – se että nämä eivät ole meitä vaan muita, ja heidän kulttuurinsa ja elämisen sääntönsä ovat tyystin erilaiset” (emt., 58.)

Minna Nikunen (2002) ymmärtää toiseuden poissulkemisena. Hänen mukaansa ”toinen on se, jota käsitellään erityistapauksena tai poikkeuksena” (emt., 61). Käsitän itsekin toiseuden poissulkemisen näkökulmasta ja tässä työssä yritän parhaani mukaan nostaa esiin niitä toiseuttamisen kielellisiä keinoja, joita transsukupuolisista kertovissa lehtiuutisissa käytetään.

Ymmärrän toiseuden tutkimuksessani nimenomaan sukupuolittuneena ja samalla erityiseen ihmisryhmään liittyvänä toiseutena. Kiinnostavaa tällöin on, että sukupuoltaan vaihtavat transsukupuoliset eivät sijoitu kulttuurissamme yleistä ihmisyyttä edustavaan mieheyteen, mutta he eivät asemoidu täysin myöskään toiseutta edustavaan naiseuteen. He ovat toisia juuri sukupuolensa epämääräisyyden vuoksi.

2.2.3 Feministisiä näkökulmia sukupuoleen ja valtaan

Feministiteoreetikkojen valtaan liittyvät näkemykset avaavat hedelmällisiä näkymiä median valtaan ja siten etenemissuuntia myös tälle tutkimukselle. Ensimmäisen feministissävytteisen valtaan ja sukupuoleen liittyvän ajatuksen tosin lainaan tässä kielitieteilijä Vesa Heikkiseltä (2007). Hän (emt.) visioi feminististä ihanneyhteiskuntaa, jossa mieheksi tai naiseksi syntyminen ei määritä

ihmisen asemaa suhteessa valtaan. Toteutuessaan Heikkisen visio tarkoittaisi, että vallan luonne muuttuisi syvällisesti.

Yksi varsinainen feministinen valtateoria pohjautuu näkemykselle vallan jaettavuudesta. Valta nähdään resurssina, josta naisten tulisi saada osansa. Tämä yksinkertainen näkemys sukupuolesta ja vallasta johtaa päätelmiin, joiden mukaan naiset eivät halua valtaa ja eivät siksi etene urallaan ja koska valta on nollasummapelejä, naisten saadessa valtaa, miehet jäävät sitä vaille. Tämä näkemys vallasta antaa tutkimukseeni perspektiiviä, mutta ei silti edusta omaa valtakäsitystäni. Toisin kuin valtakäsitys, joka perustuu oletukseen, että kaikki naiset ja miehet ovat keskimäärin tietynlaisia (ks. Kantola 2010, 79–82), keskityn tässä tutkimuksessa nimenomaan eroihin naisten ja miesten kategorioiden sisällä.

Toinen feministisen valta teorisoinnin pohdinta keskittyy vallan alistaviin muotoihin patriarkaatin avulla. Tätä näkemystä kutsutaan myös vallan kolmanneksi ulottuvuudeksi (Kantola 2010, 82). Alun perin yhdysvaltalaisen politiikan tutkijan Steven Lukesin kehittämän ajatuksen mukaan kyse on patriarkaattista eli miesten ylivoimasta, joka ilmenee perhe- ja työelämässä, kansalaisyhteiskunnassa sekä valtion instituutioissa. Samalla kun patriarkaatti alistaa naisia, se alistaa myös miehiä pakottamalla heitä ihannemaskuliinisuuden tuottamiseen, ”mikä peittää miesten identiteettien moninaisuutta”. (Emt., 83.)

Kantola (emt., 83) myös huomauttaa, että samalla myös ”monet naiset tukevat hegemonista maskuliinisuutta mukautumalla yhteiskunnan jäykkiin odotuksiin ja arvoihin rooleissaan äiteinä, aviovaimoina, sisarina ja ystävinä”. Pidän tämän valta-aspektin tutkimista kiinnostavana, koska transsukupuolisten asema suhteessa kaksinaapaiseen sukupuolijärjestelmään on epäselvä: sukupuolenkorjausprosessin aikana transsukupuoliset ovat tavallaan sukupuolen kategorioiden ulkopuolella – he eivät ole naisia, eivätkä miehiä.

Kolmas feministisen tutkimuksen näkökulma valtaan on puolestaan valtuttaminen, jolloin valta nähdään toimintaa mahdollistavana tekijänä. Valtaa ja sen käyttöä pidetään pääpiirteissään positiivisena ilmiönä, suhteessa itseensä, ei niinkään toisiinsa. Tällaisen teorisoinnin avulla voidaan ymmärtää, tehdä näkyväksi ja jopa purkaa eriarvoisia valtarakenteita. (Kantola 2010, 84.)

Eriarvoistavien valtarakenteiden purkaminen kuulostaa tutkimustani ajatellen hedelmälliseltä, mutta en harmikseni saa kiinni tästä valtakäsityksestä niin tukevasti, että voisin hyödyntää sitä analyysissäni.

Neljäs feministinen tapa nähdä ja käsittää valta, on huomion kiinnittäminen niihin tapoihin, joilla valtasuhteet tuottavat sukupuolta ja sukupuolittuneita valtajärjestyksiä (Kantola 2010, 79–80).

Tämä valtakäsitys pohjautuu ranskalaisfilosofi Foucault'n valtateoriaan. Foucault'n valtateorian kaksi keskeistä ulottuvuutta ovat ”kurivalta ja väestön kontrolli ja muokkaaminen” (emt., 85).

Kurinpidolliseen valtaan liittyy Kantolan (2010, 85) mukaan sukupuolittuneisuutta, koska ”sukupuolittunut kurivalta perustuu normatiiviselle feminiinisyydelle ja maskuliinisuudelle – naiseuden ja miehisyiden normeille ja ihanteille, joita pyrimme noudattamaan päivittäin”. Valta ei siis ole vain tiettyjen ihmisten käsissä tietyissä instituutioissa vaan sitä muodostuu kaikissa arkisissa käytännöissä, myös meidän jokaisen päivittäisissä rutiineissa (emt., 84). Yleisellä tasolla onkin kiinnostava kysymys, toteuttavatko tutkimukseni keskiössä olevat sukupuoltaan muuttavat transsukupuoliset Foucault'n tarkoittamaa kurivaltaa sukupuoltaan korjattaessaan. Tähän kysymykseen ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa keskitytä.

Sukupuolen ja vallan suhdetta on tutkittu Foucault-viritteisesti muun muassa yhteiskunnallisten diskurssien avulla. Niiden osalta on paikallaan huomauttaa, että Foucault'n pohjalta diskurssilla voidaan tarkoittaa kahta toisiinsa kietoutuvaa, mutta analyttisesti erillistä asiaa: yhtäältä historiallisiin ja yhteiskunnallisiin asetelmiin ja kehityskulkuihin pohjautuvia ajattelu- ja puhetapoja ja toisaalta teksteissä, kuten mediaesityksissä erottuvia diskursseja, jotka ankkuroituvat laajempiin ajattelu- ja puhetapoihin. Jälkimmäisessä mielessä diskurssia voidaan pitää myös tekstianalyysin metodisena välineenä, kuten tässä tutkimuksessa teen.

2.2.4 Otteita median vallasta

Sosiokulttuuristen jakojen määrittelyssä ja siten erilaisissa toiseuttamisen käytännöissä kielen valta on kiistaton. Kielitieteilijä Vesa Heikkinen (2007) tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman kielen valtaan kirjassaan *Kielen voima*, jossa hän pohtii kielen ja vallan yhteen kietoutumista. Tutkimuksen i taustalla on ajatus siitä, että erityisesti median kielenkäytöllä on suurta määrittelyvaltaa yhteiskunnassamme. Kaiken kaikkiaan otteen saaminen median vallasta ei kuitenkaan ole yksinkertaista, sillä se ei palaudu vain kieleen vaan vallasta keskustellaan median yhteydessä monesta eri näkökulmasta (Kunelius, Noppari ja Reunanen 2009, 49).

Yksi vallan ja median suhdetta koskeva näkökulma pohjautuu joukkoviestintätutkimuksen vaikutustutkimusperinteeseen. Sen mukaan ”median valta muotoutuu viime kädessä kysymyksenä yleisön tietojen, mielipiteiden, asenteiden tai käyttäytymisen muokkaamisesta” (Kunelius, Noppari ja Reunanen 2009, 50). Tästä näkökulmasta median valta perustuu siis yleisen mielipiteen hallintaan. Havainto ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä 1960-luvun vaikutustutkimuksen mukaan joukkoviestintä ei pysty muuttamaan ihmisten mielipiteitä, vaan ainoastaan vahvistamaan

niitä. Sitä vastoin agenda setting -teorian mukaan viestimet vaikuttavat lähinnä siihen, mistä ihmisillä on mielipiteitä tuomalla tiettyjä asioita esille mediassa. Framing-teoria tuo puolestaan soppaan mukaan median vaikutuksen ihmisten asenteisiin.

Näiden teorioiden pohjalta voidaan Kuneliuksen, Nopparin ja Reunasen (2009, 51) mukaan kysyä median valtaa arvioitaessa kuka, missä määrin ja millä tavalla hallitsee mediassa ja julkisuudessa käytävän keskustelun asialistaa, asioiden tärkeysjärjestystä ja sitä, millaisin avainkäsittein tai kehyksin keskustelua käydään. Näihin kysymyksiin voi hakea vastausta myös tässä työssä hyödyntämälläni diskurssianalyysillä. Sen avulla on mahdollista pohtia, millaisin kehyksin ja avainkäsittein keskustelua transsukupuolisista käydään mediassa sekä mitä nämä keskustelujen piirteet ja ominaisuudet kertovat yhteiskunnastamme ja journalismista. Kyse on tällöin sen selvittämisestä, kuka tai ketkä määrittelevät transsukupuolisia.

Toinen näkökulma median ja vallan suhteeseen perustuu kriittisen teorian tutkimuslinjaan. Sen lähtökohdana on median ja kulttuuristen koneistojen rooli kapitalistisen vallan ideologisena vahvistajana (Kunelius, Noppari ja Reunanen 2009, 51). Kriittisen teorian suunnasta tähdennetään median riippuvuutta markkinoista ja muista vallan rakenteista. Median katsotaan olevan jopa manipuloinnin ja hallinnan kohde. Jos ajatuksen vie pitkälle, voidaan jopa nähdä, että media pitää yllä tietynlaisia merkitysjärjestelmiä, joilla se ohjaa ihmisiä väärään tietoisuuteen.

En pidä kriittisen teorian linjaa kovinkaan relevanttina oman tutkimukseni kannalta jo siksi, että on vaikeaa tietää, mitä intressiryhmiä transsukupuolisten taustalla voisi olla. Sukupuoltaan korjaavat henkilöt eivät tietääkseni ole kovin koherentti ihmisryhmä vaan kyse on pikemminkin hajanaisesta vähemmistöstä. Lisäksi vaikuttaa siltä, että transsukupuoliset esiintyvät julkisuudessa useimmiten yksilöinä, eivät niinkään ryhmänä. On hyvin epätodennäköistä, että transsukupuolisten vähemmistön taustalla toimisi mikään yhdistys tai yritys, jolla olisi taloudellista tai poliittista valtaa

Kolmas median ja vallan suhdetta puiva teoria suuntaa huomion medioiden välineluonteeseen. Kunelius, Noppari ja Reunanen (2009, 53) kirjoittavat, että ”erilaiset mediatekniikat ja niiden historialliset sovellukset ovat lyöneet leimansa oman aikansa kulttuuriin ja institutionaalisiin suhteisiin”. Tästä näkökulmasta välineiden katsotaan rappeuttavan rationaalisia viestinnän keinoja ja muotoja (emt., 53). Vallan ja median suhdetta välineiden suunnasta käsittelevä näkökulma ei ole tutkimukseni kannalta kovin relevantti, vaikka sanomalehti toki on erityinen mediansa omine erityisine piirteineen. Välineen näkökulmasta tutkimuksen huomio kuitenkin kallistuisi liiaksi viestin muotoon sen sisällön sijasta.

Tässä tutkimuksessa kohdistan huomioni nimenomaisesti mediavallan prosesseihin sellaisina kuin ne toteutuvat tekstien tasolla sanomalehtiuutisten kielenkäytössä.

2.2.5 Diskurssit muotoilevat sukupuolen luonnetta

Sukupuolen ja vallan yhteyttä on siis tutkittu yhteiskunnallisten diskurssien näkökulmasta. Kantola (2010, 86) määrittelee, että ”diskurssit ovat toiston ja variaatioiden kautta kiteytyneitä puhe- ja ajattelutapoja jostain tietystä aihealueesta”. Hän havainnollistaa lähestymistapaa suomalaisen naisystävällisen hyvinvointivaltion diskurssin avulla. Kyseisen diskurssin eli kulttuurisesti hyväksytyyn merkityssysteemiin kautta, tuotetaan ”normittavaa naisten ideaalia, jossa tasa-arvopolitiikan subjekti on työssäkäyvä äiti” (emt.). Tällä diskurssilla suljetaan pois muun muassa köyhyyden naisistuminen, sillä sen pohtiminen ei istu puhetapaan hyvinvointivaltiosta naisten paratiisina.

Yleisesti ottaen diskurssilla tarkoitetaan laajalti vakiintunutta ajattelu- ja puhetapaa. Valtonen (1998) avaa diskurssin käsitettä määrittelemällä sen suhteellisen kiinteiden merkityssuhteiden järjestelmäksi, jonka avulla ja puitteissa maailmaa on mahdollista tehdä ymmärrettäväksi. Sosiaalinen todellisuus rakentuu siis erilaisista diskursseista, jotka kaikki merkityksellistävät maailmaa eri näkökulmista. (Valtonen emt., 97–98.) Kussakin diskurssissa tema tai aihe saa erilaisia painotuksia, ja sen puitteissa merkityksiä ja tuotetaan erilaisiksi.

Diskursseista puhuttaessa on muistettava niiden historiallisuus ja intertekstuaalisuus. Diskurssit eivät synny tyhjiössä, vaan ne muotoutuvat historiallisissa yhteyksissä ja ovat aina suhteessa toisiinsa. Diskurssi on siinäkin mielessä joustava käsite, että sen objektit eivät ole ennalta määriteltäviä – esimerkiksi hulluutta tuotetaan erilaisissa diskursseissa eri tavoin, eikä se palaudu suoraan yhteen sisältöön. (Valtonen 1998, 98.)

Tutkimuksessani diskurssin käsite on merkittävässä asemassa, sillä pyrin tunnistamaan Helsingin Sanomien transsukupuolisia koskevasta kirjoittelusta erilaisia kielenkäyttö- tai puhetapoja ja niihin kiinnittyviä merkityssuhteita, siis erilaisia diskursseja. Median esityksistä puhuttaessa diskursseihin kohdistuvaa tarkastelua voidaan hedelmällisesti täydentää representaation käsitteellä, sillä mediateksteissä merkityksellistäminen tapahtuu representaatioiden tasolla.

2.2.6 Representaatio ja sukupuolen kulttuurinen määrittely

Tunnetuimpia ja eniten lainattuja representaation käsitteen määrittelijöitä mediatutkimuksen kentällä on jamaikalais-syntyinen brittiläinen kulttuuritutkija Stuart Hall. Esimerkiksi toimittamassaan teoksessa *Representation: cultural representations and signifying practices* Hall (1997) kuvailee representaatiota kielessä ja kielellä toimivaksi merkityksellistämisen välineeksi, ”joka sitoo yhteen objektit, kielelliset esitykset ja merkitykset, ja johon liittyviin käytänteisiin kuuluu ilmiöiden yksilöinnin, yhdistelyn, tulkinnan ja uudelleentuottamisen kaltaisia tehtäviä” (sit. Sihvonen 2006, 135.)

Representaation käsitteellä tarkoitetaan siis perinteisesti objektia, tilaa tai ominaisuutta, joka viittaa johonkin itsensä ulkopuoliseen. Representaatiot ovat välikappaleita, ”jotka esittävät tai välittävät (osittaisia) toistoja jostain itsestään alkuperäisemmästä eli edustavat”. (Knuutila ja Lehtinen 2010, 12.) On syytä huomata, että representaation äkkipäätä yksinkertaiselta vaikuttavaan käsitteeseen liittyy vaikeita kysymyksiä ja jopa ristiriitoja.

Käsitteeseen liittyvät näkemykset eroavat toisistaan ensisijaisesti siinä, millaisena representaation suhde nähdään todellisuuteen. Nämä näkemykset voi jakaa karkeasti kahteen ryhmään: realistit uskovat representaatioiden ulkopuolisiin todellisuusobjekteihin ja antirealistit ovat enemmän sosiaalisen konstruktionismin kannalla. (Knuutila ja Lehtinen 2010, 13.)

Todellisuuteen liittyvän kysymyksen lisäksi käsitteeseen liittyy myös poliittinen ulottuvuus. Leena-Maija Rossi (2010) pureutuu representaation politiikkaan Knuutilan ja Lehtisen (2010) teoksessa *Representaatio erityisesti sukupuolen esittämisen kautta*. Artikkelissaan *Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa* Rossi (emt., 263) kirjoittaa muun muassa, että ”valtasuhteissa virittyvä representaation politiikka on kamppailua merkkien järjestyksistä eli siitä, mitä voidaan tehdä näkyväksi, mistä voidaan puhua ja miten”. Kysymys kuuluu, kuka valitsee läsnä olevat representaatiot?

Rossi (2010, 263) näkee representaation poliittisena, sillä representaatioissa on loppujen lopuksi kyse kamppailusta merkkien järjestyksestä eli siitä, ”mitä voidaan tehdä näkyväksi, mistä voidaan puhua ja miten”. Koska politiikassa kamppaillaan merkityksistä, sen kentällä on myös huomioitava, että valta ei ole pelkästään ylhäältä alaspäin suuntautuvaa alistusvaltaa, vaan se kulkee myös alhaalta ylöspäin (emt.).

Vaikka representaation käsite liittyy itsensä ulkopuolisen kohteen edustamiseen, representaation käyttäminen esimerkiksi sukupuolen edustamiseen ei tarkoita, että sukupuolta ei olisi materiaalisesti

olemassa. Rossi (2010, 270) muistuttaa, että representaation esille tuomisen tarkoituksena on pikemminkin tähdentää representaatioiden kulttuurista ja sosiaalista rakentumista. Hänestä (emt.) representaatiot normittavat sukupuolta ratkaisevasti.

Representaatioiden poliittisuutta voidaan tarkastella Rossin (2010) mukaan myös ideologioiden tasolla. Semiootikko sekä elokuva- ja lesboteoreetikko Teresa de Lauretis puhuu tähän liittyen sukupuoliteknologioista. Termillä hän tarkoittaa laajasti erilaisia yhteiskunnallisia teknologioita, kuten elokuvaa, televisiota, diskursseja, tiedonmuodostuksen tapoja, kriittisiä käytäntöjä sekä arkielämän käytäntöjä. De Lauretis mukaan ”sukupuolta sekä representaationa että omaksuttuna itsepresentaationa voidaan pitää pitkälti näiden representaatioiden tuotteena” (sit., Rossi 2010, 35–76).

Tanja Sihvonen (2006) avaa representaation suhdetta valtaan ja poliittisuuteen painottamalla tiettyjen ryhmien suhteellisesti parempia mahdollisuuksia tuottaa, julkistaa ja kierrättää representaatioita. Hän (emt., 130) muistuttaa, että ”representointi on aina valintojen tulosta, ja se tapahtuu sosiaalisesti ankkuroituneesta näkökulmasta”. Sihvonen (emt.) nojautuu Halliin, joka on nimennyt keskeisimpiä representaatioiden muodostumiseen vaikuttavia vallan ulottuvuuksia: niitä ovat muun muassa luokka, sukupuoli, kansallisuus, rotu ja etnisyys.

Kulttuurisessa mediatutkimuksessa representaatio on siis kulttuuristen merkitysten muodostumista ja niiden tietynlaisuutta kuvaava käsite. Sen avulla voidaan tutkia sitä, miten jotakin tiettyä objektiota kuvataan, sillä muodostetut representaatiot ”rajaavat, muokkaavat, rakenteistavat ja määrittävät niitä objekteja, joihin ne viittaavat”. (Sihvonen 2006, 135.) Tämä tapahtuma on hyvin monisäikeinen ja merkityksellistämisen prosessiin kietoutuvat vahvasti vallan ja poliittisuuden ulottuvuudet, joita ei voi representaatiosta puhuttaessa sivuuttaa.

Vaikka representaation prosessit ovatkin monimutkaisia, niitä on silti mahdollista tutkia eri tavoin. Rossin (2010) mukaan representaatioita kannattaa analysoida esimerkiksi politiikan tutkija Judith Squiresin (1999) muotoilemien kysymysten avulla: mitä representoidaan, miten representoidaan, miksi representoidaan ja missä representoidaan (Rossi 2010, 271).

Yhteiskuntatieteellisessä ja muun muassa sukupuolentutkimuksessa representaation käsitteen avulla paneudutaan Susanna Paasosen (2010, 40) sanoin ”kulttuuristen merkkien merkityksiin ja vaikutuksiin – siihen, miten erilaiset kuvat rakentuvat, kiertävät ja toimivat kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa viitekehyksissään”. Tämä problematiikka on myös oman työni keskiössä. Toisin sanoen minua kiinnostaa, miten transsukupuolisten kuva mediassa rakentuu ja millaisessa

yhteiskunnallisissa merkitysyhteyksissä eli millaisten muiden merkitysten ja merkkien ympäröimänä transsukupuoliset esitetään mediassa.

Representaatioanalyysini puitteissa otan huomioon myös representaatiojärjestelmät.

Representaatiojärjestelmällä tarkoitetaan vuosien varrella syntyneitä kuvien, oletusten, tekstien ja arvojen kokoelmia, jotka ovat sisäisesti ristiriitaisia, rajoiltaan epämääräisiä ja jatkuvassa muutoksen tilassa olevia. Kuvien ja määritelmien rakentuminen suhteessa aikaisempaan ja siihen liittyvä pohdinta on oleellista representaatioita ja niiden yhteiskunnallisia ulottuvuuksia sekä seurauksia tutkittaessa. (Paasonen 2010, 42).

Tässä tutkimuksessa ymmärrän representaation diskurssien sisällä sijaitsevaksi esitystavaksi eli kyseessä on kapea-alaisempi käsite ja samalla metodinen työkalu kuin diskurssi, jolla viitataan laaja-alaiseen ja vakiintuneeseen puhetapaan.

2.2.7 Uutinen ruumiillisuuden määrittelijänä

Uutisen määrittelemisen voidaan aloittaa yleisemmin journalismin määrittelystä. Kuneliuksen (2004) mukaan journalismi edustaa suurta yleisöä ja toimii samalla journalistisen harkinnan perusteella. Journalismi eroaa siis muista joukkoviestinnän sanomista tosiasioihin perustuvilla tuotteillaan, joiden esitetään olevan neutraaleja ja luotettavia (Emt., 23).

Tähän objektiivisuuden ihanteeseen liittyy myös keskustelu vallasta. Monet instituutiot kritisoivat sitä, että journalismi on saanut liian suuren vallan yhteiskunnassa, eikä sillä ole tähän nähden tarpeeksi vastuuta. Samalla on niin, että journalismi ei pysty irrottautumaan omasta ajastaan ja sen rakenteista. Lisäksi journalismi pyrkii edustamaan kansalaisia tuomalla vallan käyttäjien tekemiset näkyviksi. (Kunelius 2004, 24–25.)

Journalismi perustuu aina yhteiskuntansa normeille ja arvoille. Kun journalismi kertoo maailmasta, se samalla usein uusintaa ja vahvistaa yhteiskunnan normeja. Journalismi pitää myös huolta yhteiskunnan arvopohjan vakaudesta. Tämä prosessi havainnollistuu parhaiten uutiskriteerien avulla. Kunelius (2004) lainaa Galtungin ja Rugen (1985) klassista 11 uutiskriteerin luetteloa, jotka nähdäkseni edelleen vahvasti jäsentävät uutisaiheiden valikointia ja uutisten tuottamista toimituksissa. Listalla ovattapahtumien tai ilmiöiden toistuvuus, voimakkuus, yksiselitteisyys, kulttuurinen merkittävyys, odotettavuus, yllätyksellisyys, jatkuvuus, päivän valikoima, kohde kuuluu eliittiin, henkilöitävyys ja negatiivisuus (Kunelius 2004, 191).

Kunelius (2004, 191) kuitenkin huomauttaa, että ”uutiskriteerien suhde yhteiskunnan arvojen ja normien uusintamiseen tulee paremmin esiin, kun miettii, miten juttujen uutisarvo koostuu näiden ominaisuuksien yhdistelmästä”. Yhteiskunnallinen todellisuus siis heijastuu uutisiin, ja vastavuoroisesti uutiset uusintavat sitä, sen järjestystä ja avainarvojamme. Samalla uutiset myös piirtävät uudelleen rajoja normaalin ja epänormaalin välille. (Emt.)

Uutinen on tärkeässä osassa tätä tutkimusta, sillä aineistoni koostuu uutisjutuista, tarkemmin määriteltynä sanomalehtiuutisista. Halusin ottaa tarkasteluun vain uutisiksi luettavissa olevia juttuja, jotta voisin keskittyä erittelemään neutraaliuteen ja objektiivisuuteen pyrkivää journalistista kielenkäyttöä. Sanomalehtien uutiset sopivat tähän tarkoitukseen jo siksi, että ne ovat historian saatossa olleet – ja ovat nähdäkseni edelleen laajalti – uutisten välittämisen asiallisin ja siksi uskottavin formaatti.

Jo pelkän kohtuullisen medialukutaidon avulla kuka tahansa osaa erottaa uutistekstin esimerkiksi kolumnista tai mainoksesta perinteisen sanomalehden sivuilla. Uutiset on lisäksi taitettu lehdessä erityisille sivuille, jotka ovat merkitty selkeiden otsikkojen avulla uutissivuiksi. Koska tuotin tutkimukseni aineiston Sanoma-arkiston hakukoneella kirjastossa, en pystynyt hakemaan suoranaisesti ja vain uutissivujen juttuja, vaan jouduin käyttämään aineiston erittelyssä apunani vähemmän ilmeisiä uutisten merkkejä sekä karsimaan aineistoa sen käsittelyvaiheessa. Karsimisessa hyödynsin oman kulttuurisen ja uutisen lajityyppiä koskevan tietämykseni lisäksi Galtungin ja Rugen erottamia uutiskriteerejä.

3 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa hahmottelen tarkemmin tutkimusongelmani sekä kuvaan, miten sitä aion tutkia – toisin sanoen muotoilen tutkimuskysymykseni. Tutkimusasetelmani on periaatteessa yksinkertainen: lähestyn aihetta kolmen empiirisen tutkimuskysymyksen avulla, joihin vastaamiseksi avuksi minulla on selvärajainen aineisto ja sen erittelemiseksi kaksi tutkimusmetodia.

Suurin osa aineistoani koostuu kuuden vuoden ajalta kerätyistä Helsingin Sanomien uutisteksteistä, minkä lisäksi tarkastelen myös osaa näiden juttujen kuvista. Käsittelen tekstejä diskurssianalyysin ja representaatioanalyysin avulla: kuvien analysoinnin apuna käytän pääasiassa Laihon ja Ruohon (2005) teosta *Median merkitsemät: ruumis ja sukupuoli kuvassa*.

3.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Työni tutkimusongelma tiivistyy kysymykseksi siitä, miten sanomalehti – tässä Helsingin Sanomat – osallistuu uutisteksteissään transsukupuolisten henkilöiden yhteiskunnalliseen määrittelemiseen. Konkreettisesti tutkin sitä, miten Helsingin Sanomat, joka suomalaisittain on edelleen yksi oikean ja luotettavan journalismin ja oikeakielisyyden mittapuu, puhuu uutisissaan sukupuolenkorjauksesta. Helsingin Sanomien uutisten erittely tarjoaa mahdollisuuden arvioida ja pohtia lehden määrittelyvaltaa, transsukupuolisten asemaa ja sukupuolen ymmärtämistä suomalaisessa yhteiskunnassa 2000-luvun ensimmäisellä kymmenellä.

Empiiriset tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millä sanoilla sukupuolenkorjausta prosessina ja sitä tekeviä henkilöitä merkityksellistetään Helsingin Sanomissa?
2. Millaisia diskursseja ja representaatioita nimeämisisistä ja muista määrittelyistä löytyy?
3. Onko lehden tavoissa esittää sukupuolenkorjausta ja siihen osallistuvia henkilöitä tapahtunut muutosta tutkimusjakson aikana?

Ensimmäinen tutkimuskysymyksistäni liittyy pohdintaan siitä, millaisia sukupuoleen liittyviä journalistisen kielen konventioita tutkimani aihe sisältää. Haluan siis selvittää tämän kysymyksen avulla sitä, millä sanoin sukupuolenkorjausprosessia ja transsukupuolisia merkityksellistetään lehtikirjoittelussa ja sen ilmentämässä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kiinnitän huomiota muun muassa transsukupuolisten kuvauksiin teksteissä ja mahdollisimman laajasti uutisten sanavalintoihin transsukupuolisia koskien sekä uutisten modaaliapuverbien valintaan. Kerron tästä lähemmin seuraavassa alaluvussa.

Toinen tutkimuskysymyksistäni pureutuu teemaan syvemmälle. Diskurssianalyysin ja representaatioanalyysin avulla yritän avata niitä piilossa olevia merkityksiä ja yhteiskunnallisia normeja, joita transsukupuolisiin Helsingin Sanomien kirjoittelussa liitetään. Erittelyssäni pohdin, millaisia yhteneväisyyksiä tai sirpaleisuutta uutisista ja merkityksistä löytyy. Jokin diskurssi voi esimerkiksi toimia toiseuttamisen kenttänä. Kolmannen tutkimuskysymykseni avulla pyrin saamaan otetta mahdollisesta ajallisesta muutoksesta transsukupuolisuutta koskevissa puhetavoissa. Muutosta tai sen puuttumista pohdin syvemmin loppupäätelmissäni.

Tekstien lisäksi kiinnitän huomioita juttujen kuviin, sillä transsukupuolisuuteen ja sukupuolenkorjaamiseen liittyy vahvasti visuaalinen performatiivisuus ja näkyvä ruumis. Kuvat ovat osa aiheen performatiivista ulottuvuutta ja ne ovat toimivat osaltaan transsukupuolisten

representaatioina. Käsittelen kuvia yhdessä luvussa. Keskitän huomioni muun muassa siihen, missä jutuissa kuva esiintyy, minkä kokoinen kuva on ja mitä kuvassa näytetään. Analysoin vain niitä kuvia, joissa esiintyy sukupuoltaan korjaavia henkilöitä. Kiinnitän heidän visuaalisessa esittämisessään huomiota siihen, millaisessa roolissa ja kuinka näkyvästi sukupuolta korjaava henkilö kuvassa esiintyy.

Kuvien tarkastelu liittyy olennaisesti tutkimusongelmaani ja -kysymyksiini siten, että kuvat osallistuvat oleellisella tavalla transsukupuolisten ja sukupuolenkorjausprosessin määrittelyyn. Kuvien analyysi täydentää siis tutkimusongelmaani ja valaisee etenkin tutkimuskysymyksiäni 2 ja 3.

3.2 Diskurssi- ja representaatioanalyttinen lähestymistapa

Diskurssianalyysi toimii tutkimuksessani päämetodinä. Sen avulla pyrin löytämään aineistoni teksteistä laajempia merkityssysteemejä, diskursseja sekä tunnistamaan kielenkäyttöön liittyviä valta-aspekteja ja toiseuttamisen keinoja. Lähtökohtani on, että kieli ja sen käyttö ovat omanlaistaan yhteiskunnallista toimintaa, jolla rakennetaan ja ylläpidetään erilaisia versioita todellisuudesta (Valtonen 1998, 97).

Diskurssianalyysi on muun muassa Valtosen (1998) mukaan hyvä keino haluttaessa eritellä kriittisesti mediatekstejä ja nimenomaan uutisjournalismia. Valtonen (emt.) kuvaa diskurssianalyysia ”teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi, jonka avulla on mahdollista tutkia hyvinkin erilaisia kielen käyttöön liittyviä kysymyksiä” (emt., 96). Tässä tutkimuksessa keskityn uutiskielen käytön kriittiseen analysointiin.

Hyödynnän diskurssianalyttisen otteen ohella ja sen täydentäjänä representaatioanalyysia. Sen avulla erittelen, miten transsukupuolisia esitetään uutiskielessä, sillä heistä muodostetut kielelliset representaatiot ”rajaavat, muokkaavat, rakenteistavat ja määrittävät niitä objekteja, joihin ne viittaavat” (Sihvonen 2006, 135). Kuten diskurssiin, myös representaatioon liittyy vahva vallan ja politiikan aspekti. Representaatio siis kuvaa astetta tarkemmalla tasolla kulttuuristen merkitysten muodostumista, kun taas diskurssi hahmottaa tätä prosessia astetta laajemmalla tasolla. Ymmärrän myös aineistoni kuvat representaatioiksi.

Diskurssianalyysi toimii työssäni eräänlaisena kattometodinä, jonka sisällä käytän avukseni myös representaatioanalyysia tutkiakseni Helsingin Sanomien uutisoinnin merkityksiä. Edellisellä haen otetta uutisia jäsentävistä laajemmista puhetavoista, kun taas jälkimmäisessä keskityn enemmän yksittäisiin merkitysten muodostumisiin ja niiden politiikkaan. Esimerkiksi Rossin (2010) mukaan

representaatioiden politiikassa on loppujen lopuksi kyse merkkien järjestystä koskevasta kamppailusta eli siitä, mitä voidaan yhteiskunnassa tehdä legitiimisti näkyväksi, mistä voidaan puhua ja miten.

Diskurssianalyysia käyttäessäni pidän mielessä sen, että kyseessä ei ole selvärajainen ja yhdenmukaisesti käytössä oleva tutkimustapa. Muun muassa Veikko Pietilä (1986) huomauttaa, että kyseessä on hajanainen kokoelma erilaisia lähtökohtia ja lähestymistapoja. Pietilän (emt., 49) mukaan diskurssianalyysi voidaan ymmärtää sellaisten lähestymistapojen kentäksi, ”jotka pyrkivät erittelemään sitä, miten jokin teksti tms. esitys rakentuu, miten siinä kieltä tms. merkkijärjestelmää artikuloidaan, miten siinä tehdään paradigmaattisia merkkivalintoja ja miten valitut merkit järjestetään syntagmaatiseen suhteeseen toisiinsa”.

Vastaavasti Valtonen (1998, 96) pitää diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä, joka ei ole yhtenäinen tai vakiintunut vaan pikemminkin joukko kieltä, sen käyttöä ja yhteiskuntaa koskevia teoreettisia lähtökohtaoletuksia. Diskurssianalyysi siis antaa tutkijalle vapautta, mutta myös säilyttää hänelle vastuuta tulosten ja yleistysten tekemisen suhteen.

Olen löytänyt diskurssianalyysin kentältä ainakin yhden juonteen, jota seurata. Tämä punainen lanka on yhteiskunnallinen diskurssianalyysi ja vielä tarkemmin määriteltynä kriittinen diskurssianalyysi. Kriittisessä diskurssianalyysissä huomio keskitetään kielen käytön ja vallan keskinäisiin suhteisiin sekä kielen käytön seurauksellisuuteen, kuten Valtonen (1998) asian ilmaisee.

Kriittisessä diskurssianalyysissä on olennaista tarkastella tekstiä monesta näkökulmasta. Esimerkiksi Terry Threadgold (2003) painottaa artikkelissaan *Cultural Studies, Critical Theory and Critical Discourse Analysis: Histories, Remembering and Futures* kyseisen metodin moniulotteisuutta. Hän kirjoittaa vapaasti suomennettuna, että metodin käyttäjien tulee tarkastella tekstejä monipuolisesti aikaan ja paikkaan sidottuina institutionaalisina tuotteina, jotka ovat sidottuja yhteisön käytäntöihin ja tietoihin. Threadgoldin mukaan tekstit myös välittävät valta- ja muita suhteita, ne huutavat etnografiaa ja diskurssianalyysia ja vaativat ehkä myös määrällistä tutkimusotetta laadullisen lisäksi. (emt., 30.)

Eri asioiden merkitykset siis rakentuvat kieltä käytettäessä, välillä tiedostetusti ja toisinaan tiedostamatta. Tässä kohtaa tuleekin muistaa Valtosen (1998, 97) tähdentämä seikka kielen käytön sekä koko diskurssianalyysin perusteesta eli siitä, että ”versiot vain muodostuvat, kun ilmiöitä yritetään tehdä ymmärrettäviksi”. Ilmiöitä, kuten vaikkapa transsukupuolisia ihmisiä ja heidän

korjausleikkauksiaan nimenomaan yritetään tehdä ymmärrettäväksi sanomalehtiutisissa, sillä ilmiö ei ole käsitykseni mukaan monellekaan tuttu.

Jokinen, Juhila ja Suoninen (2004) pitävät diskurssin käsitettä sopivana tutkimuksiin, joissa painopiste on ilmiöiden historiallisuuden tarkastelussa, valtasuhteiden analyysissä tai laitostuneissa sosiaalisissa käytännöissä. Koen, että omassa tutkimuksessani, jossa huomio keskitetään journalististen esityskäytäntöjen määrittelyvaltaan, diskurssianalyysi on juuri omiaan metodina.

Myös *Diskurssianalyysin aakkoset* -teoksessa pohditaan diskurssien ja vallan yhteen kietoutumista. Tässä asetelmassa voidaan pääsääntöisesti tutkia kahta asiaa: valtaa diskurssien välisissä suhteissa tai valtaa diskurssien sisällä (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2004, 76). Kun tutkitaan valtaa diskurssien välisissä suhteissa, tutkitaan niiden keskinäistä hierarkkisoitumista ja etsitään niin sanotun hegemonisen aseman saavuttaneita diskursseja. Toisaalta Jokisen, Juhilan ja Suonisen (emt.) mukaan saattaa myös käydä niin, että vahvoja tai heikkoja valtakursseja ei edes löydy, vaan ne kietoutuvat eri tavoin toisiinsa.

Diskursseja tutkittaessa pitää ottaa huomioon myös tapahtumatilanteen konteksti. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2004, 30) mukaan ”kontekstin huomioon ottamisella analyysissä tarkoitetaan sitä, että analysoitavaa toimintaa tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa, johon tulkinta puolestaan pyritään suhteuttamaan”. Yritän pitää tämän seikan mielessä varsinkin muutosta käsitellessäni, sillä aineistoni on kerätty kuuden vuoden ajalta ja yhteiskunnalliset arvot ja normit ovat saattaneet tuona aikana muuttua.

Pietilä (1986) nostaa esiin East Anglian yliopistossa toimineen tutkimusryhmän, joka keskittyy diskurssianalyysiin nimenomaan modaaliapuverbien ja niiden moniselitteisyyden näkökulmasta. Modaliteetilla ryhmä tarkoittaa tapaa, ”jonka avulla ilmaus esitetään totena, luotettavana ja auktoritatiivisena” (emt., 53). Modaaliapuverbit, kuten voida, saada ja kyetä, hämärtävät tutkimusryhmän mukaan ”menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden, tiedon ja vallan, olemisen ja pitämisen” välillä olevia täsmällisiä erotteluja (emt., 54). Pietilällä ei kuitenkaan ole tarjota esimerkkejä siitä, ”miten ryhmän modaliteetteja koskevat ideat olisivat sovellettavissa journalismin tutkimukseen” (emt.).

Osana omaa diskurssianalyysiani aion kiinnittää huomiota myös modaaliapuverbien valintoihin. Niiden avulla voidaan tarkastella muun muassa sitä, millaisen toimijaroolin ja kuvan Helsingin Sanomat uutiskirjoittelussaan tuottaa transsukupuolisille. Kiinnitän huomiota modaaliapuverbeihin juttujen otsikoissa ja leipäteksteissä.

Tärkeimmät metodilähteeni, joihin erittelyssäni nojautun ovat Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2004) *Diskurssianalyysin aakkoset* sekä Kantolan, Moringin ja Väliiverrosen (1998) *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Hyödynnän jossain määrin myös Luostarisen, Kivikurun ja Ukkolan (1996) toimittamaa *Sopulisilppuri: mediakritiikin näkökulmia* -teosta sekä Norman Faircloughin (1997) teosta *Miten media puhuu*. Fairclough esittelee kriittisen diskurssianalyysin teorioita ja soveltaa niitä mediateksteihin.

Tutkimukseni ote on laadullinen, mutta huomioin tarkastelussani myös uutisjuttujen vuosittaiset määrät sekä juttujen kokonaismäärän. Juttumäärät havainnollistavat, kuinka paljon kyseinen aihe on ollut uutisagendalla, ja kertoo näin osaltaan siitä, kuinka tärkeänä aihetta on yhteiskunnallisesti pidetty.

3.3 Uutiskuvat representaatioina

Pohdin aluksi pitkään kuvien ottamista mukaan tutkimukseeni. Kuvat eivät aluksi tuntuneet kuuluvan diskurssi- ja representaatioanalyysiini, joka keskittyy ennen kaikkea uutisteksteihin ja niiden kielellisesti luomiin yhteiskunnallisiin merkityksiin. Kuvat ovat kuitenkin olennainen osa uutisia: niiden avulla kerrotaan uusia, tekstin ulkopuolisia näkökulmia ja tehdään näkyväksi – ehkä ristiriitaisellakin tavalla – asioita, joita tekstin kautta ei tule esille. Toisaalta kuvat voivat myös vahvistaa tekstin viestiä.

Mitä enemmän asiaa ajattelin, sitä tärkeämmiltä kuvat alkoivat aiheeni kannalta vaikuttaa. Olenhan kiinnostunut sukupuolittuneesta ruumiista ja sen *näkyvistä* merkeistä. Uutisissa kuvat osallistuvat tähän näkyväksi tekemiseen tuomalla visuaalisesti havaittavaksi tekstissä käsiteltävän ruumiin, sen muodot ja merkit. Siten uutisten kuvat luovat oleellisella tavalla pohjaa ruumiista käytävälle yhteiskunnalliselle keskustelulle ja asiaa koskevalla ymmärrykselle.

Vaikka naiset ja miehet eivät todellisuudessa omaksuisi median ruumiskuvia, ne tarjoavat kuitenkin Laihon ja Ruohon (2005, 7) sanoin ”näköalapaikan siihen, mistä lähtökohdista ruumiita kunakin aikana tarkastellaan ja mitä asioita naisille ja miehille tarjoillaan sallittuina tai kiellettyinä, normaaleina ja epänormaaleina”.

Muiden mediakuvien tapaan myös tutkimukseni lehtikuviin liittyvät vahvasti sukupuolen ja representaation käsitteet. Laiho ja Ruoho (2005, 9) puhuvat ”Naisen ja Miehen ideasta”, jotka esiintyvät representaatioissa eli mediakuvissa ja vaikuttavat, muokkaavat, myötäilevät ja vastustavat todellisten naisten ja miesten ideaa. Nämä naisen ja miehen representaatiot ovat yhtä lailla aikaan ja paikkaan sidottuja kuin käsitys sukupuolesta ja ruumiista. Laihon ja Ruohon (emt., 5) lainaamisen

Oksalan (1997) ja Douglasin (2000) mukaan ”kulttuuri, sen vallankäytön muodot, yhteisön normit, stigmat ja hierarkiat kirjoittautuvat ihmisen lihaan”. Aineistoni kuvat ovat siis sukupuoltaan korjaavien ihmisten representaatioita, joita tulkitseen osana aineistoani aivan kuten aineistooni kuuluvia tekstejä.

Sukupuolittunut ruumis ja sen mediakuvat muokkautuvat jatkuvasti. Laiho ja Ruoho (2005) korostavatkin, että sukupuolen erojen korostamisen lisäksi yhteiskunnassa käydään jatkuvasti keskustelua ja kamppailua erojen purkamisesta ja uusista määrittelytavoista. Onkin mielenkiintoista tarkastella, millaista keskustelua sukupuolittuneesta ruumiista oman aineistoni jutut ja kuvat käyvät. Tämä on tärkeää, sillä ”se millaisia kuvia ja tekstejä media tuottaa, vaikuttaa osaksi myös siihen, miten meihin suhtaudutaan ja miten me näemme itsemme” (emt., 157).

3.4 Aineiston tuottaminen ja käsittely

Tutkimusaineistoni koostuu siis Helsingin Sanomien sukupuolenkorjausta käsittelevistä uutisista vuosilta 2008–2013 sekä po. uutisiin liittyvästä valikoimasta kuvia. Valitsin kyseisen kuuden vuoden ajanjakson, sillä haluan sekä suhteellisen pitkän että tuoreen näkökulman tutkimukselleni. Alun perin tarkoitukseni oli ottaa aineiston ajankohdaksi viisi vuotta, mutta päätin kuitenkin sisällyttää aineistoon myös vuoden 2013, koska huomasin, että kyseisenä vuonna transsukupuolisista kirjoitettiin jonkin verran. Lisäksi tuoreet jutut rikastuttavat aineistoa sekä sisällöllisesti että määrällisesti.

Kandidaatin tutkielmani ansiosta osasin odottaa jo ennen aineiston hankkimista, että löytäisin aiheesta riittävästi uutisjuttuja valitsemani ajanjaksona. Olen myös pitkään uumoillut tekeväni tästä aiheesta pro graduni, joten olen silmäillyt lehtiä viime vuosina aihe mielessäni. Valitsemani aikajänne mahdollistaa myös muutoksen huomioimisen ja tuo siten lisää arvoa tutkimukselle.

Erialaisten valintojen ja hakujen avulla päädyin yhteensä 31 uutisjutun ja 14 lehtikuvan aineistoon, jonka keräämisestä ja valikoimisesta kerron tarkemmin tässä luvussa.

Päätin kerätä aineistoni elektronisesti sen takia, että pystyin siten keskittymään aluksi vain tekstiin. Kirjaston Sanoma-arkistosta ei voi hakea muuta kuin tekstiä. Kuvat keräsin kirjaston mikrofilmeiltä, joista näin kuvien lisäksi myös aineistooni kuuluvien uutisten taiton lehdessä. Aineiston kerääminen paperilehdestä olisi ollut järkevää siinä mielessä, että olisin saanut jo alusta lähtien mielikuvan uutisjuttujen taitosta lehdessä. Sekä elektroniseen hakuun perustuvassa että

manuaaliseen lehtien selaamiseen perustuvassa aineiston keräämistavassa on mahdollisuus virheisiin. En siis voi olla varma, että kaikki tarkastelujaksoni uutiset ovat tarttuneet hakuuni.

Suunnitelmani oli alusta lähtien kerätä aineistoni Tampereen kaupunginkirjaston elektronisesta Sanoma-arkistosta. Arkistoon ei pääse ilman maksullisia tunnuksia. Onneksi siis pääsin kirjastossa arkistoon käsiksi veloitusetta ja aikarajoituksetta. Kattavan aineiston haun tein syyskuussa 2013, ja myöhemmin tammikuussa 2014, mutta kävin tutustumassa arkistoon jo keväällä 2013. Aineiston tallentaminen oli pulmallista, koska arkistoon pääsi kirjastossa vain sellaisilta koneilta, joilta ei voinut tulostaa. Koneissa ei ollut myöskään mahdollisuutta tallentaa tekstiä tekstinkäsittelyohjelmille eikä edes notepadille.

3.4.1 Uutisaineisto

Aloitin aineiston haun hakuehtojen ja rajausten tekemisellä. Sanoma-arkistossa voi valita hakuun ajanjakson päivämäärän ja vuoden tarkkuudella. Hakua voi myös rajata koskemaan vain Helsingin Sanomia, jotta hakutuloksiin ei päädy muiden Sanoma-konsernin lehtien, kuten Ilta-Sanomien arkistojuttuja. Kriittisin vaihe hakuehtojen valitsemisessa olivat hakusanat. Kandidaatin tutkielmani pohjalta minulla oli jo käsitys siitä, millä hakusanoilla aiheesta kannattaa hakuja tehdä. Koska haluan tutkia nimenomaan sellaisia uutisjuttuja, joissa puhutaan sukupuoltaan korjaavista ihmisistä, hain uutisjuttuja jokaiselta valitsemaltani vuodelta erikseen hakusanalla *sukupuolenkorjaus**. Haun tekeminen jokaiselle vuodelle erikseen mahdollistaa myös juttujen lukumäärällisen analyysin. Kirjasin hakutulokseni excel-taulukkoon vuosittain ja juttumäärittäin.

Toiseksi hakusanaksi valitsin pohjatietojeni perusteella hakusanana *sukupuolenmuutos**. Tein sillä samanlaisen haun jokaiselle vuodelle erikseen. Kirjasin myös tällä hakusanalla tehdyt tulokset samaan excel-taulukkoon, jotta voin vertailla myös eri hakusanoilla tehtyjen hakujen tuloksia. Juttujen lukumäärät kokoavan excel-taulukon ansiosta myös juttujen kokonaismäärä oli helppoa laskea.

Kolmanneksi hakusanaksi kokeilin myös sanaa *sukupuolenvaihto**. Tällä haulla sain osumia jopa lähes 300 yhden vuoden aikana. Osa näistä hakutuloksiin päätyneistä uutisjutuista oli kuitenkin samoja kuin edellisillä hakusanoilla löytämäni jutut ja suurin osa puolestaan sellaisia juttuja, jotka eivät edes koskeneet transsukupuolisia, vaan esimerkiksi nimeltä mainitsemattoman puolueen uusia kasvoja. Neljäntenä hakusanana käytin sanaa *transsukupuol**. Otin tämän hakusanan käyttööni vasta tutkimuksen teon viime metreillä ja se toi mukaan uusia osumia, joista osa sopi osaksi analyysiani.

Aineistohaun tuloksena sain yhteensä 31 sukupuolenkorjaamisesta kertovaa juttua aineistokseni. Haun jälkeen karsin osan löytämistäni jutuista aineiston ulkopuolelle. Karsimisen suoritin taulukoidessani aineistoani excel-tilukkkoon. Taulukoinnin avulla sain aineistolleni selvän kehikön, jonka avulla pystyin tarkistamaan ja tutkailemaan aineistoa sitä suurpiirteisesti yhdellä silmäyksellä. Näin oli helpompaa löytää aineistostani punaisia lankoja ja sellaisia asioita, joita en olisi huomannut keskittymällä vain yksittäisten uutisjuttujen yksityiskohtaiseen analysointiin.

Jätin aineiston ulkopuolelle muun muassa jutut, jotka osoittautuivat pelkiksi tv-ohjelmatiedoiksi sekä tietysti kaikki sellaiset jutut, joita en laskenut uutisiksi. Jokaisen vuoden aineistosta karsimani jutut ja karsimisen perustelut tuon esille vuosittaisten analyysien alussa.

Analysointia helpottavaan taulukkkoon kirjasin ensin kaikkien juttujen päivämäärät ja otsikot. Sen jälkeen kävin kaikki jutut yksitellen läpi niin, että poimin jutuista sanoja tai lauseita kolmella kriteerillä. Ensimmäinen niistä oli *prosessin määrittely*, eli miten lehtiteksti määrittelee sukupuolenkorjausprosessia. Toinen etsittävä asia oli *henkilön määrittely* eli se, miten transsukupuolista ihmistä määritellään ja kolmantena etsin aineistostani *muuta sukupuoleen liittyviä ilmaisuja*. Merkitsin taulukkkoon myös sen, oliko jutussa kuvaa.

Taulukoinnin jälkeen luin lehtijuttuja uudelleen samalla muistiinpanoja tehden. Pyrin etsimään kaikista jutuista poimimistani samoista asioista mahdollisia yhdenmukaisuuksia tai vastaavasti sirpaleisuutta. Jos esimerkiksi sukupuolenkorjausprosessista puhutaan kaikissa jutuissa vuoden 2011 jälkeen pelkästään korjaamisena, tulkitsin voivani päätellä, että aiheen käsittely on vakiintunut, sillä esimerkiksi vielä 2008 sukupuolenkorjausprosessista kerrottiin eri sanoin. Aineistoni excel-pohjainen luokittelu on liitteenä mukana tutkimuksessani (ks. Liite 1).

Pohdin, mistä aiheen käsittely jollakin nimenomaisella tavalla kertoo: voiko esimerkiksi korjaaminen-sanan käyttämisen uutistekstissä tulkita sairausdiskurssin valitsemiseksi. Vaikka pyrinkin lukemaan aineistostani auki nimenomaan sellaisia merkityksiä, joihin ei nopeatempoisessa uutistyössä ehdi keskittyä, pyrin välttämään ylimerkityksellistämistä. Joskus eri synonyymien käyttämisen taustalla saattaa olla toimittajan vilpitiön halu tuoda väriä ja vaihtelua tekstiin. Toisaalta toimittajan työtä leimaa jo kiireestä johtuen usein välinpitämättömyys synonyymeihin sisältyviin merkityseroihin.

3.4.2 Aineiston kuvat

Aineistooni kuuluvat kuvat keräsin tekstianalyysieni jälkeen, jolloin tiesin jo varmasti, mitä juttuja analyysiini kuuluu. Kuvien hankkiminen oli työlästä, sillä jouduin etsimään ne kelaamalla

manuaalisesti mikrofilmejä Pasilan kirjastossa. Helsingin Sanomia arkistoidaan Suomen kirjastoissa (muun muassa Tampere ja Helsinki) ainoastaan mustavalkoisille mikrofilmeille. Niinpä värillisten kuvien analysoiminen ei ollut mahdollista näin suuren ja monen vuoden taakse ulottuvan aineiston osalta. Olenkin tyytynyt analyysissäni mustavalkoisiin kuviin.

Myös kuvien tulostaminen osoittautui hankalaksi. Pasilan kirjaston tulostuslaatu mikrofilmeiltä on niin rakeinen, että totesimme kirjastotyöntekijän kanssa minun saavan laadukkaammat kuvat ottamalla suoraan kuvan mikrofilmien katsomiseen tarkoitettulta näytöltä. Lisäksi mikrofilmeille tallennetut lehtikuvat eivät alun alkaenkaan ole kuvanlaadultaan hyviä, vaan suttuisia ja rakeisia. Paremman puutteessa nappasin aineistooni kuuluvat kuvat suoraan näytöltä älypuhelimelläni, josta siirsin kuvat tietokoneelleni.

Suurimmassa osassa aineistooni kuuluvista jutuista ei ollut kuvaa: noin 60 prosenttia jutuista oli vailla kuvitusta. Kuva puuttui etenkin niistä uutisista, jotka olivat päätyneet Helsingin Sanomien sivuille STT:n tai muiden uutistoimistojen kautta. Tosin tällaisten lyhyiden, lehden sivupalkkeihin sijoitettujen uutisten yhteydessä ei yleensä julkaista kuvia lainkaan. Kuva löytyi sen sijaan niistä uutisista, joissa päähuomio kohdistui johonkuhun sukupuoltaan korjaavan henkilöön. Yhteensä kuvia oli 14 jutussa 31 uutisen aineistostani.

Lähes kaikki kuvat esittävät transsukupuolisia henkilöitä. Neljässä kuvassa esiintyy muita kuin sukupuoltaan korjaavia ihmisiä; yhdessä näistä kuvista näkyy Maria Guzenina-Richardsson, toisessa intersukupuolisten leikkauksia vastustava lääkäri, kolmannessa sukupuoltaan korjanneen tytön poikaystävä ja neljännessä tunnistamaton vauva. Jätin nämä analyysin ulkopuolelle, koska päätin keskittyä analyysissä nimenomaan transsukupuolisten kuvaukseen. Yhteensä analysoitavia kuvallisia uutisia kertyi siis yhdeksän kappaletta. Koska osassa juttuja oli useampia kuvia, aineistooni päätyi yhteensä 14 lehtikuvaa.

4 Helsingin Sanomien uutiset transsukupuolisia määrittelemässä

Tässä luvussa analysoin Helsingin Sanomien aikavälillä 2008–2013 transsukupuolisia ja sukupuolenkorjauksesta julkaisemia uutisia. Olen jakanut kirjoittelun yhteensä kuuteen osaan juttujen niiden julkaisemisvuoden perusteella eli käsittelen kunkin vuoden uutiset omassa alaluvussaan. Tuon kussakin alaluvussa aluksi tuon ensin esiin, millaisia muita juttuja kyseisenä vuonna aihepiiristä julkaistiin. Samalla valotan, miksi jutut tarttuivat aineistohakuuni mukaan ja millä perusteella olen ryhmitellyt ne yhtäältä lähemmän tarkasteluni ulkopuolelle jääviin ei-uutismaisiin juttuihin ja toisaalta aineistooni sisältyviin uutisiin.

Luonnehdin siis yleisesti myös juttuja, joita en varsinaisesti erittele. Tämä on mielestäni tärkeää, sillä juttujen kokonaismäärä ja aihekirjo kertovat osaltaan siitä yhteiskunnallisesta tilanteesta, jossa transsukupuolisista ja sukupuolesta kulloisenakin vuotena keskusteltiin ja uutisoitiin. Lähemmän tarkastelun ulkopuolelle jäävien juttujen noteeraaminen on tärkeää sikälikin, että useina vuosina niitä on lukumääräisesti enemmän kuin uutisia.

Uutisjuttujen analyysissä kiinnitän huomioni siihen, miten transsukupuolisia ja sukupuolenkorjausta uutisissa määritellään ja millaisiin asiayhteyksiin ne liitetään. Keskeinen osa analyysia on tunnistaa ja nostaa esiin kirjoittelua jäsentäviä diskursseja.

Olen taulukoinut tutkimuksen aineistomäärän exceliin (Liite 2), josta voi nähdä, kuinka monta ei-uutismaista juttua ja uutisjuttua Helsingin Sanomat julkaisi jokaisena tarkastelemanani vuotena. Samassa taulukossa on merkittynä myös vuosittaiset kuvamäärät analysoimieni kuvien osalta.

Analyysiluvussa (Luku 4) merkitsen aineistolainaukset ja juttujen otsikot kurssiivilla, jotta luettavuus paranisi.

4.1 Vuoden 2008 kirjoittelu

Ei-uutismaiset jutut

Helsingin Sanomat uutisoi sukupuoltaan korjaavista ihmisistä vuoden 2008 aikana kolme kertaa, ja muita kuin uutisjuttuja julkaistiin kahdeksan. Yksi uutisista kertoo kirkkoherra Marja-Sisko Aallon työelämään liittyvistä haasteista Aallon esimiehen piispa Voitto Huotarin perspektiivistä. Toinen uutinen on toteavaan sävyyn kirjoitettu, kansainvälisestä uutistoimistosta poimittu lyhyt uutinen, jossa kerrotaan Kuuban sallivan sukupuolenvaihdokset. Kolmas uutinen käsittelee Milla-nimistä transsukupuolista, joka joutuu luopumaan esimiesasemastaan sukupuolenkorjauksensa takia.

Vuoden 2008 kirjoittelusta olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle kahdeksan juttua, joissa puhutaan jollakin tasolla sukupuolenkorjauksesta, mutta ei käsitellä asiaa uutismaisesti. Kuten muistetaan, ymmärrän uutismaisuuden siten, että se ilmenee sanomalehtijutuissa Galtungin ja Rugenin (1985) uutiskriteereihin nojaten. Juttujen määrän perusteella voidaan todeta, että aihe oli Helsingin Sanomissa jonkin verran esillä kyseisenä vuotena. Seuraavaksi esittelen aineiston ulkopuolelle jättämäni jutut perustellen samalla, miksi en ole sisällyttänyt niitä aineistooni.

Yksi aineiston ulkopuolelle jättämäni jutuista on galluptyyppinen juttu, jossa ihmiset kertovat toimittajalle, mitä ajatuksia laulaja Tomi Metsäkedon kuva heissä herättää. Yksi vastaaja kysyy

toimittajalta, liittykö kuva sukupuolenvaihdoskeskusteluun. Muissa vastauksissa ei mainita sukupuolienkorjausta, eikä transsukupuolisuutta. Koska gallupjutussa mainitaan transsukupuolisuus vain kerran – ja lähinnä aiheittani sivuten – olen jättänyt jutun pois varsinaisesta tarkastelusta.

Toinen analyysini ulkopuolelle jättämäni juttu on eräänlainen uutiskatsaus, jossa kerrotaan muun muassa siitä, kuinka Iltalehti on todennut (jossakin jutussaan) kirkossa olevan tällä hetkellä paljon kohuja, joista viimeisin on Imatran kirkkoherran sukupuolenvaihdos. Koska uutiskatsaus ei ole uutisformaattiin kirjoitettu juttu, vaan kooste monista eri lehdissä julkaistuista uutisista ja niiden saamasta huomiosta, olen jättänyt sen pois analyysistäni.

Kolmas aineistoni ulkopuolelle jättämäni juttu on dialogin muotoon kirjoitettu sanaleikki, jossa todetaan lopuksi, että ensi viikolla keskustellaan siitä, paraneeko kielitaito sukupuolenvaihdosleikkauksella. Neljäs juttu on *Verkossa sanottua* -koostejuttu, jossa kyllä osittain käsitellään tutkimukseni aihetta, mutta kaikkea muuta kuin uutismaisesti.

Viides aineiston ulkopuolelle jättämäni juttu on tv-tietojuttu, jossa puhutaan demarien *sukupuolenvaihdoksesta*. Myös toisessa hakuuni tarttuneessa kolumnissa puhutaan demarien *sukupuolenvaihdoksesta*, jolla tarkoitetaan lähinnä puolueen väen vaihtumista vanhoista nuoriin. Kaksi viimeistä analyysiini ulkopuolelle jäänyttä juttua ovat teatteriarvio ja HS-raadin juttu. Kumpikaan niistä ei kuulu uutisgenreen. Teatteriarviossa sukupuolenvaihdos tulee esiin näyttelijävalinnan kautta – miehen roolia näytteleekin nainen, ja HS-raadissa sukupuolenvaihdos nousee näkyviin pohdintana evankelisluterilaisen kirkon suvaitsevuuden tasosta.

Uutisjutut

Vuonna 2008 ensimmäinen sukupuolienkorjausleikkauksesta kertova uutinen julkaistiin Helsingin Sanomien ulkomaan sivuilla kesäkuussa otsikolla *Kuuba sallii sukupuolenvaihdokset*, (HS 8.6.2008). Uutinen on välittynyt Helsingin Sanomiin kansainvälisten uutistoimistojen, AP:n ja Reutersin, kautta. Ytimekkäästi otsikoitua uutista ei ole jatkettu esimerkiksi kertomalla, millainen tilanne Suomessa tai Euroopassa on, vaan kyse on hyvin lyhyestä – noin kahden palstan mittaisesta ulkomaan uutisesta.

Kyseisessä uutisessa puhutaan *sukupuolenvaihdoksesta*, *sukupuolenvaihdosleikkauksesta* ja *leikkauksesta*. Uutisessa kerrotaan, kuinka Kuuba nyt *sallii* sukupuolienkorjauksen ja kuinka presidentin tytär *vaatii* sukupuolienkorjauksen *sallimista*. Näin uutinen antaa ymmärtää, että maassa ei ole aikaisemmin ollut virallista lupaa sukupuolienkorjausleikkaukseen. Uutisen punainen lanka on se, että sukupuolienkorjaus ei ole Kuubassa tällä hetkellä tuttua tai helppoa ja sen laillistamisprosessi on vielä kesken. Uutinen tekee tiettäväksi, että sukupuolien korjaaminen on ollut hankalaa ja ennen

kaikkea laitonta ennen uutta lakia – ja että se on sitä todennäköisesti vielä uutisen julkaisemishetkelläkin. Tämä piirtää kuvaa transsukupuolisten erittäin hankalasta yhteiskunnallisesta asemasta maassa.

Kaksi muuta vuonna 2008 julkaistua uutista ovat molemmat marraskuulta, ja kummankin pääteemana on sukupuolenkorjauksen vaikutus työelämään. Uutisista ensimmäinen otsikolla *Piispa Huotari: Sukupuolta korjaava kirkkoherra Aalto voi jatkaa virassa* (HS 14.11.2008) kertoo kirkkoherra Marja-Sisko Aallon sukupuolenkorjaukseen liittyvistä työelämän haasteista tämän esimiehen näkökulmasta. Toinen, muutamaa päivää myöhemmin otsikolla *Millan matka naiseksi kävi bangkokilaisen kirurgin kautta* (HS 16.11.2008) julkaistu uutinen kertoo puolestaan pelkällä etunimellä esiintyvistä Millasta, joka on kohdannut Aallon tavoin työelämään liittyviä haasteita sukupuolenkorjausleikkauksensa takia.

Katsotaan ensin Aaltoa käsittelevää uutista. Sen kärkenä on Mikkelin hiippakunnan piispa Voitto Huotarin mielipide Aallon tilanteesta. Mielipide tulee ilmi jo uutisen otsikosta *Piispa Huotari: Sukupuolta korjaava kirkkoherra Aalto voi jatkaa virassa*. Leipätekstissä sama asia toistetaan kahdesti: Huotarin kerrotaan *katsovan*, että sukupuolenkorjausleikkaukseen menevällä Aallolla on oikeus jatkaa virassaan. Lisäksi kerrotaan, että Huotari *pitää itsestään selvänä*, että Aallon pappeus säilyy, vaikka hänen sukupuolensa vaihtuisikin.

Otsikon ja leipätekstin pääviestiin liittyy kuitenkin epävarmuutta ja hienoinen ristiriita. Uutisessa nimittäin kerrotaan myöhemmin, kuinka piispa on sanonut aiemmin, että Aallon töihin paluuseen voi liittyä ongelmia. Tämä rakentaa uutiseen jännitteen, joka saattaa tuottaa lukijalle mielikuvan epävarmasta tai ainakin jollakin tasolla epätasapainoisesta työpaikasta. Epävarmuuden syy ei jää epäselväksi – sukupuolenkorjaus pakottaa papin esimiehen pohtimaan työntekijän jatkoa.

Jutussa puhutaan *sukupuolta korjaavasta kirkkoherrasta, sukupuolenkorjausleikkaukseen menemisestä ja sukupuolen vaihtumisesta*. Sukupuolenkorjaus esitetään siis jutussa ikään kuin pakollisena toimenpiteenä, johon ei liity ehtoja – siihen vain mennään ja sukupuoli vaihtuu.

Sukupuolenkorjaus epävakauttaa Aallon lisäksi myös Milla Louhen työelämää. Vain kaksi päivää piispa Huotarin kommenttien jälkeen otsikolla *Millan matka naiseksi kävi bangkokilaisen kirurgin kautta* julkaistussa uutisessa Louhi pääsee itse kertomaan sukupuolenkorjausprosessistaan. Hän muun muassa kertoo siitä, kuinka joutui luopumaan esimiesasemastaan korjausleikkauksen takia.

Louhea siteerataan työelämään liittyen sekä ingressissä että leipätekstissä – molemmissa lainauksissa Louhi kertoo luopuneensa esimiesasemastaan, mutta ei sanoillaan osoita suoraan, että luopuminen olisi tapahtunut nimenomaan sukupuolenkorjauksen takia. Hän kertoo, että *esimies-*

asemasta jouduin luopumaan, mutta työyhteisössä minut hyväksytään ja olin ollut johtavassa asemassa aiemmassa työpaikassa. Se piti jättää. Uudessa työssäni Helsingissä kaikki ovat suhtautuneet minuun positiivisesti.

Louhi siis toteaa luopuneensa esimiestehtävistään, mutta siirtää huomion saman tien nykyisyyteen valottamatta lainkaan mennyttä työelämäänsä ja siihen liittyneitä tapahtumia. Jutussa siis annetaan ymmärtää, että transsukupuoliset mukautuvat ongelmitta siihen, että sukupuoltaan korjannut henkilö ei voi toimia enää esimiehenä. Uutisesta ei myöskään ilmene, onko tällainen toiminta laillista tai voiko tällaista toimintaa kutsua syrjinnäksi. Sen sijaan jutussa tuodaan esiin, millaista Louhen mukaan transsukupuolisiin kohdistuva *pahin syrjintä* on. Jutussa kirjoitetaan, että *pahinta syrjintää on Milla Louhen mielestä transsukupuolisuuden määrittely psyykkiseksi sairaudeksi tai häiriöksi.*

Uutisen lopussa nostetaan esiin transsukupuolisten ongelmista kertova tuore tutkimus ja sen julkistamiseen liittynyt seminaari. Uutinen onkin todennäköisesti tehty juuri tutkimuksen ja seminaarin innoittamana sekä oletettavasti Marja-Sisko Aallosta käydyn keskustelun siivittämänä. Uutisessa jopa mainitaan Suomen julkis-transsukupuolisen eli Aallon *piipahtaneen seminaarissa naisen näköisenä*. Sarkastisesti voisikin todeta uutisen viestittävän, että viis tutkimuksesta ja sen teeseistä, seminaarissa vieraili naisen näköinen mies!

Vaikka uutisen loppuun on ympätty muutamia faktatietoja transsukupuolisuudesta käsittelevästä tutkimuksesta, maskuliininen ulkonäkö ja sen muutokset feminiinisiksi ovat vahvasti tämän uutisen keskiössä. Jutun pääpaino on Louhen nykyisen ulkonäön ja siihen päätyksen kuvailussa. Uutinen alkaa suoraan Louhen kasvojen piirteiden kuvailulla: Louhi kertoo itse, kuinka *tästä höylättiin luuta ja tästä kilpirustoa*, ja toimittaja jatkaa kuvailemalla, kuinka Louhi osoittaa leukaansa, poskipäitään, otsaa ja aataminomenaa.

Kuvailun perusteella lukija voi elävästi kuvitella muutoksen miehestä naiseksi – muutoksen, joka tapahtuu nimenomaan ulkonäön kautta. Stereotyyppisen naismaiset ulkonäölliset ominaispiirteet voi jutun mukaan tavoittaa muun muassa kohottamalla silmäluomia, ottamalla rintaimplantit ja korostamalla ylähuulta. Naisen prototyypissä silmäluomet eivät myöskään roiku, eivätkä rinnat tai ylähuuli saa olla liian pienet. Kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen on implikaatio, että naiseuden ytimen tavoittaa parhaiten fyysiseen ruumiiseen puuttuvilla leikkauksilla, pelkkä meikki tai vaatteet eivät riitä.

Uutinen alleviivaa Louhen ulkonäön merkitystä toimittajan omaan kokemukseen ja arviointiin perustuvalla vertailulla sekä suoralla, arvottavalla kommentoinnilla: *muutos on tyrmäävä*. Jutussa

Louhi pannaan siis yhteiskunnallisesti paikalleen ulkonäköön liittyvillä sukupuolitetuilla määriteketjuilla. Hän on *huolitellusti meikattu kookas nainen*, jolla on jutun mukaan aikaisemmin, ennen sukupuolenkorjausprosessia ollut *hyvin maskuliiniset piirteet: raskaat luomet ja leveät leukaperät*. Uutisen perusteella Louhi on siis olemassa tietynlaisena tässä maailmassa vain sukupuolittuneilla ulkonäköön ja fyysisiin ominaisuuksiin liittyvillä määrittelyillä. Jutun voisi tulkita ehdottavan, että naiseus sijaitsee ennen kaikkea kehon piirteissä ja muussa ulkonäössä.

Mielenkiintoista uutisessa on myös se, että sen otsikossa käytetään pelkästään etunimeä Milla, eikä esimerkiksi sukunimeä Louhi. Tällä tavoin uutinen mielestäni kertoo lukijalle, että Milla on jotenkin erilainen, sillä yleensä kaikista uutisissa siteeratuista ihmisistä käytetään sukunimeä. Joskus esimerkiksi lapsista tai lemmikeistä käytetään etunimeä, mutta aikuisista täysvaltaisista ihmisistä ei yleensä koskaan, jollei haastateltavan nimi sitten ole muutettu jutussa tarkoituksella anonyymiteetin turvaamiseksi. Pelkän etunimen käyttäminen voi liittyä myös naisten tytöttelyyn, joka on yhä pinttynyt kulttuurinen tapa. Käyttämällä pelkkää etunimeä osoitetaan naisen paikka, alennetaan hänet vajaakasvuiseksi tytöksi. Toisaalta pelkän etunimen käyttämisen taustalla voi hyvinkin olla myös kalevalaisen alkusoinnun tavoittelu: *Millan matka* rimmaa näppärästi, mutta valinnalla kerrotaan joka tapauksessa lukijalle, että Milla ei ole kuka tahansa kansalainen, vaan jollakin tavalla poikkeuksellinen tapaus.

4.2 Vuoden 2009 kirjoittelu

Ei-uutismaiset jutut

Helsingin Sanomat julkaisi vuonna 2009 viisi sukupuolenkorjauksesta kertovaa uutista ja neljä muuta juttua. Vaikka sukupuolenkorjausta sivuavien juttujen kokonaismäärä oli vain puolet vuonna 2008 julkaistuista, se kertoo aihe silti olleen Helsingin Sanomissa edelleen ajankohtainen.

Ensimmäinen tarkasteluni ulkopuolelle jättämäni juttu on Seta ry:n transtukipisteen johtavan sosiaalityöntekijän Maarit Huuskan kirjoittama mielipidekirjoitus *Lasta ei pidä pakottaa sukupuolinormien mukaiseksi* (HS 16.7.2009). Kirjoituksessa Huuska kertoo, että keskimäärin 1-10 prosenttia eri-ikäisistä lapsista ilmaisee haluavansa olla toista sukupuolta. Arvioiden mukaan viidesosa näistä lapsista kasvaa transsukupuolisiksi. Vaikka juttu kertookin transsukupuolisuudesta ja sen kehittymisestä lukujen kautta, kyseessä on uutisen sijasta po. järjestön jäsenen mielipidekirjoitus.

Toinen analyysini ulkopuolelle jäänyt juttu on uutiskooste, jollaista en ottanut mukaan myöskään vuoden 2008 aineistoon. Tässä *EU nähdään yhä mastodonttina* otsikoidussa jutussa referoidaan

Aamulehdessä julkaistua tekstiä, jossa on käsitelty Imatran kirkkoherran sukupuolenkorjauksen vaikutusta kirkon jäsenmäärän kehitykseen.

Analyysin ulkopuolelle jättämäni kolmas ja neljäs juttu ovat otteita tv-tiedoista. Molemmissa kerrotaan ohjelmista, joissa esiintyy sukupuoltaan korjaavia transsukupuolisia.

Uutisjutut

Helmikuussa 2009 Helsingin Sanomien uutinen otsikolla *Sukupuolenvaihdosta ei voi virallistaa avioliitossa* (HS 4.2.2009) kertoo sukupuolenkorjaukseen ja lakiin liittyvistä pulmista. Uutisen kärkenä on väite, että sukupuolenkorjausta ei voi virallistaa laillisesti avioliitossa, jos liiton toinen osapuoli korjaa sukupuoltaan kesken avioliiton. Naisen tai miehen henkilötunnuksen saaminen on käytännössä laitonta, sillä samaa sukupuolta olevien välinen avioliitto ei vielä tuolloin ollut – eikä se ole vielä tämän gradun kirjoittamisajankohtanakaan keväällä 2014 – Suomessa laillista.

Uutinen nimeää esimerkkitapauksen päähenkilöä sekä *transsukupuoliseksi mieheksi* että *aviomieheksi*, vaikka transsukupuolinen mies on korjannut sukupuolensa naiseksi ja on jutun kirjoittamishetkellä ainoastaan lain edessä eli sosiaaliturvatunnukseltaan mies. Lisäksi uutisessa painotetaan, että transsukupuolinen on ollut avioitumisen aikaan vielä *fyysisesti mies, mutta on sittemmin aloittanut sukupuolenkorjaushoidon*. Sukupuolen korjaamisen lisäksi uutisen leipätekstissä puhutaan sukupuolen muuttamisesta ja otsikossa sukupuolenvaihdosta. Otsikkohan toteaa, että *sukupuolenvaihdosta ei voi virallistaa avioliitossa*.

Uutinen perustuu korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) vuosikirjaratkaisuun, jossa po. esimerkkitapauksen kerrotaan saaneen päätöksensä. Vaikka uutinen pohjautuu faktalähteeseen, siitä on poimittu mukaan nähdäkseni varsin epärelevantteja kohtia. Jutussa muun muassa kerrotaan, kuinka *avioparilla on alaikäinen lapsi*, asiaa sen enempiä avaamatta. Voi kysyä, miten sukupuolenkorjauksessa käyneen transsukupuolisen oikeustaistelu liittyy perheen lapseen. Tätä yhteyttä ei uutisessa avata. Mieleen tulee tulkinta, että lapsikortti on vedetty mukaan uutiseen, jotta lukijat voivat kauhistella transsukupuolisen perhe-elämää.

Uutisessa on monessakin mielessä skandaalin ainekset. Se kertoo transsukupuolisen, lain edessä mieheksi luettavan, mutta jutun mukaan ulkonäöllisesti *naismaisen* aviomiehen ja tämän aviovaimon haluavan jatkaa avioliittoaan sukupuolenkorjauksesta huolimatta. Avioliiton purkamisen ei uutisen mukaan tule kyseeseen, koska se on vastoin pariskunnan kristillistä vakaumusta. Lisäksi jutussa viitataan ongelmiin, joita transsukupuolisuuden paljastuminen aiheuttaa muun muassa turvatarkastuksissa. Tarkemmin näitä ongelmia ei kuitenkaan avata. Onko ongelmana kenties se, että transsukupuolinen ei näytä enää samalta kuin passin kuvassaan vai

kenties se, että turva-alan ammattilaiset eivät tiedä, kumman sukupuolen pitäisi tutkia transsukupuolista tarkemmin? Nämä kysymykset jäävät uutisessa vaille vastausta.

Tulkintani mukaan Helsingin Sanomat rakentaa käsillä olevassa uutisessa julkista kohudiskurssia, joka perustuu perinteisestä heteroseksuaalisesta ydinperhemallista poikkeavien perheiden tilanteiden kauhisteluun. Merkille pantavaa on, että tällaista diskurssia rakennetaan uutisessa varsin hienovaraisesti ja ennen kaikkea faktoja hyödyntäen.

Kohudiskurssin rakentaminen jatkuu myös kahdessa muussa vuonna 2009 julkaistussa uutisessa, joissa transsukupuolista Marja-Sisko Aaltoa luonnehditaan kohu-etuliitteellä. Toisen *Kohukirkkoherroja ei kirkkoneuvos-kisaan* otsikoidun (HS 10.2.2009) -uutisen kärki on, että Aaltoa ja toista julkisuudessa ryvettynyttä pappia ei valittu jatkoon työhaastattelukierroksella. Näin uutinen samalla merkityksellistää työnhaun kilpailuksi.

Kyseinen uutinen on lyhyt Suomen Tietotoimiston (STT) välittämä pätkä, jossa kerrotaan paitsi *kohukirkkoherrojen* epäonnistuneesta työnhausta myös vihjaillaan ja ohjataan lukijaa ymmärtämään, että työnhaku on epäonnistunut Aallon tapauksessa nimenomaan tämän sukupuolenkorjausleikkauksen takia. Uutisessa todetaan, että *virkaa haki 17 ehdokasta, joista kuusi on kutsuttu haastatteluun*, ja tämän jälkeen tuodaan esiin, että haastatteluun ei päässyt sukupuolenkorjausleikkaukseen valmistautuva Imatran kirkkoherra Olli Aalto. Aallon transsukupuolisuudesta kerrotaan kuin huomaamatta määrittelyketjun puitteissa – uutinen ei pelkästään tuo esiin, että Aalto ei päässyt haastatteluun vaan että nimenomaan *sukupuolenkorjausleikkaukseen valmistautuva* Aalto ei päässyt jatkoon.

Tämäkin uutinen siis merkityksellistää sukupuolenkorjausprosessin kohuksi. Transsukupuolisuus määrittyy sen perusteella skandaaliksi, josta kohutaan. Kohudiskurssin voi ajatella yleisesti ottaen vahvistavan Aallon ammatin luonteen. Näkisin, että pappina työskentelevältä odotetaan tasapainoisuutta ja pysyvyyttä – myös oman sukupuolen osalta. Kohupapin tittelin saaminen Helsingin Sanomissa ei oletettavasti tuo uskottavuutta kyseisessä ammatissa – pikemminkin päinvastoin.

Kohudiskurssin rakentamisen lisäksi puheena oleva uutinen piirtää kuvaa transsukupuolisista työelämän ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäävinä outolintuina. Kirkon sisäisessä työnhaussa kohupappeus ei siis tämän jutun perusteella ole etu, vaan ennemminkin kirous.

Huhtikuussa 2009 otsikolla *Kohuttu imatralaispappi hakee Vantaalta johtovirkaa* (HS 22.4.2009) julkaistu uutinen jatkaa niin ikään kohudiskurssia. Uutisessa kerrotaan Aallon hakevan Vantaan seurakuntayhtymän johtajan virkaa. Vaikka kohu-sanaa käytetään vain otsikossa, kohua avataan

leipätekstissä, jossa jo toisessa lauseessa kerrotaan Aallon käyvän läpi sukupuolenkorjausta. Lisäksi kerrotaan, että *sukupuolenkorjausleikkaus on herättänyt runsaasti julkista keskustelua*.

Samalla kun uutinen kertoo Aallon hakevan uutta virkaa, se muistuttaa Aallon ilmaiseen aikaisemmin haluavansa jatkaa nimenomaan entisessä kirkkoherran työssään. Tässä lyhyessä STT:n kautta tulleessa uutisessa käydään siis varsin tarkasti läpi Aallon työkuvioita – mihin hän hakee, mitä hän tekee nyt ja mihin hän on kertonut haluavansa. Aallon suunnitelmiin liittyy kuitenkin ristiriita, sillä hän hakee uutta virkaa, vaikka jutussa hänen kerrotaan haluavan palata takaisin vanhaan virkaansa. Kun asetelmaan lisätään maininta siitä, että Aalto käy läpi sukupuolenkorjausta, voidaan jälleen lukea rivien välistä, että leikkauksensa takia Aallon työtilanne ei ole yhtä selkeä kuin yleisempiin leikkauksiin osallistuvien työntekijöiden.

Neljäs lokakuussa 2009 julkaistu transsukupuolisista kertova uutinen *Evasta tuli Thaimaassa lopullisesti nainen* (HS 25.10.2009) esittelee norjalaisen Eva Michelsonin tarinan. Uutisessa kerrotaan, kuinka Michelson joutui hakeutumaan Thaimaahan päästäkseen *sukupuolenvaihtoleikkaukseen*, jota norjalaislääkärit eivät suostuneet 59-vuotiaalle enää tekemään. Omakustanteisen leikkauksen norjalainen teki uutisen mukaan mielellään ja kertoo pitävänsä sitä, yhdessä vaimonsa kanssa, *investointina tulevaisuuteen*.

Uutisessa kiinnittävät alkajaisiksi huomiota norjalaiselle annetut erilaiset subjektiaseamat. Hänen kerrotaan eläneen miehen ruumiissa ja palaavan Norjaan naisen ruumiissa. Miehen ruumiissa hän on tehnyt lapsia ja solminut avioliiton. Naisen ruumiissa hän taas suunnittelee pukeutuvansa ja meikkaavansa vaimonsa avustuksella. Miehen ja naisen ruumiissa saman ihmisen elämä näyttäytyy lukijalle siis varsin erilaisena. Miehen elämässä kuljetaan isojen etappien läpi – on lasten saamista ja avioliittoa. Naisen elämään puolestaan liitetään asioita, jotka liittyvät lähinnä ulkonäköön. Tällä tavoin jutussa rakennetaan ja toistetaan heteronormatiivista diskurssia, johon kuuluvat kahden sukupuolen luonnollinen ero ja näihin sukupuoliin kiinnittyvät roolit.

Uutinen luo norjalaisesta sellaisen kuvan, että hän korjaa sukupuoltaan vain ulkonäön takia. Tämä päättely taas johtaa pohdintaan, että uutisessa itseasiassa tuotetaan transsukupuolisista laajemminkin kuvaa pinnallisina henkilöinä, joita kiinnostavat vain ulkonäköön liittyvät asiat. Sukupuoli ja sen merkitykset palautuvat ja typistyvät siis ulkonäköön. Tämän perusteella tulkitsemme, että transsukupuolisista puhutaan tässä uutisessa heteronormatiivisessa diskurssissa ruumiin kaksinapaisesti sukupuolittuneiden representaatioiden kautta.

Lisäksi uutinen piirtää kuvan Michelsonista epätyypillisenä keski-ikäisenä, jolla on heteronormatiivisuuden ulkopuolelle sijoittuva parisuhde sekä asiantuntijoiden eli lääkäreiden

mukaan epäoleellisia toiveita sukupuolensa suhteen. Michelsonista kirjoitetaankin tässä uutisessa myös kohudiskurssista käsin.

Viides toukokuussa 2009 julkaistu uutinen on otsikoitu *Marja-Sisko Aalto on vuoden Lyyti* (HS 25.5.2009). Uutisessa kerrotaan lyhyesti, noin kahdella palstalla, että Naisasialiitto on valinnut Aallon vuoden Lyydiksi. Uutisessa perustellaan lähinnä järjestön näkökulmasta syitä Aallon nimittämiseksi. Nimitystä perustellaan kahdella tapaa. Ensimmäinen Aallon kerrotaan tehneen omalla toiminnallaan *näkyväksi kirkossa ja yhteiskunnassa edelleen vallitsevia epätasa-arvoisia rakenteita*. Toiseksi, Aallon kerrotaan luoneen *edellytyksiä naisten ja muiden syrjittyjen ryhmien aseman parantamiselle*.

Uutisessa ei kuitenkaan kerrota konkreettisesti, miten Aalto on tuonut epätasa-arvoisia rakenteita esiin toiminnallaan tai miten hän on luonut edellytyksiä syrjittyjen aseman parantamiselle. Sen sijaan uutisessa tuodaan esille, että Aalto on transsukupuolinen kertomalla, että *Aalto tuli viime talvena julkisuuteen sukupuolenkorjausprosessissa olevana luterilaisena kirkon pappina*.

Vaikuttaakin siltä, että Aallon julkinen esiintulo transsukupuolisenä pappina on riittänyt tuomaan esille epätasa-arvoa. Aallosta kirjoitetaankin tässä uutisessa pioneeridiskurssissa, jossa hänet representoidaan paitsi syrjityksi, myös edelläkävijäksi.

4.3 Vuoden 2010 kirjoittelu

Ei-uutismaiset jutut

Helsingin Sanomissa kirjoitettiin transsukupuolisista yhteensä kymmenessä jutussa vuonna 2010. Tämä on hieman useammin kuin edeltävänä vuonna 2009, mutta lähes saman verran kuin vuonna 2008, jolloin vastaava luku oli 11. Käsittelyssä olevan vuoden 2010 jutuista neljä voidaan lukea uutisjutuiksi. Loput kuusi juttua olen jättänyt eri perustein aineistoni ulkopuolelle.

Ensimmäinen tarkastelun ulkopuolelle jättämistäni jutuista on otsikoitu *SLU ottaa homojen tasa-arvon vakavasti* (HS 20.11.2010). Juttu on kyllä uutinen, mutta se ei varsinaisesti keskity transsukupuolisiin tai sukupuolenkorjaukseen vaan vähemmistöjen kohteluun urheiluseuroissa. Uutisessa keskitytään pääasiassa kertomaan homojen saamasta kohtelusta, ei niinkään kaikkien vähemmistöjen kohtelusta.

Transsukupuoliset mainitaan uutisessa vain kerran lueteltaessa Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) ohjevihkosen otsikoita. Yksi ohjevihkosen otsikoista nimittäin kuuluu *Entä jos valmentaja käy sukupuolenkorjausprosessin*. Koska uutisessa vain mainitaan sukupuolenkorjausprosessi, en ole

ottanut sitä lähempään tarkasteluun. Toisaalta jutun perusteella voidaan huomata, että transsukupuolisuus on jopa SLU:n listoille päässyt teema.

SLU-aiheisen jutun lisäksi analyysin ulkopuolelle jättämiäni juttuja ovat myös sirkus- ja kirja-arvio sekä yleisönosaston kirjoitus ja toimittajan laatima mielipideteksti. Yleisönosaston kirjoitus kertoo Kallion terveysasemasta, jossa ei kirjoittajan mukaan ole lainkaan yksityisyyttä ja toimittajan mielipideteksti puolestaan ottaa kantaa suomalaisten suvaitsevuuteen erilaisia vähemmistöjä, kuten transsukupuolisia kohtaan. Esimerkkitapauksena on Marja-Sisko Aalto, joka joutui luopumaan työstä luottamuspuolan takia.

Uutisjutut

Vuoden 2010 neljästä uutisesta kolme kertoo Marja-Sisko Aallosta, vain yhdessä puhutaan toisesta transsukupuolisesta. Kaksi Aallosta kertovaa uutista on hyvin lyhyitä STT:n kautta Helsingin Sanomiin tulleita uutisia. Kolmas Aallosta kertova uutinen on poikkeuksellinen minä-muotoon kirjoitettu juttu, jossa Aalto kertoo sukupuoleen liittyvistä kokemuksistaan ja tuntemuksistaan. Punnitsin pitkään kyseisen uutisen kohdalla, otanko sitä lainkaan analyysini mukaan. Juttu on kuitenkin ajankohtainen, se henkilöityy vahvasti julkisuuden henkilöön ja se on mielestäni myös kulttuurisesti merkittävä – harvemmin transsukupuolinen kertoo julkisuudessa sukupuolen kokemuksistaan. Otin jutun mukaan analyysiini, koska se täyttää mielestäni kolme edellä lueteltua uutiskriteeriä.

Marja-Sisko Aalto kertoo sukupuoleen liittyvistä kokemuksistaan uutisjutussa, joka on otsikoitu *Mies ihannoii voimaa, nainen saa pitää vaatteista* (HS 1.11.2010). Juttu on kirjoitettu uutiselle ja lehtitekstilte epätyypillisesti monologin muotoon. Täysin Aallon sitaattien varaan rakennettu juttu on poikkeus nimenomaan muodoltaan. Aalto puhuu koko jutun läpi omalla äänellään ja kertoo sukupuoleen liittyvistä kokemuksistaan ja näkemyksistään varsin avoimesti. Juttu ei ole yleisönosaston kirjoitus vaan selvästi toimittajan editoitu juttu, jossa tuodaan esille Aallon ajatusmaailmaa. Se, että tällainen juttu on ylipäättään kirjoitettu, kertoo mielestäni siitä, että aihe on koettu yhteiskunnallisesti merkittäväksi ja sen koetaan kiinnostavan lukijoita.

Aalto toteaa uutisessa sukupuoliroolien olevan ahtaat ja iloitsee voidessaan keskustella nykyisessä naisen roolissaan *muodista ja vaatteista*. Lisäksi hän muistelee joutuneensa oppimaan *tietoisesti pois lukemattomista itselleni luontevista käyttäytymisen tavoista vain, koska olin poika ja palatessani otin taas miehen roolin*. Samassa jutussa Aalto lisäksi toteaa, että ei *koe naiseuden normeja rajoitteina, haluan olla uskottava*.

Aalto siis yhdistää ahtaat sukupuoliroolit nimenomaan miessukupuoleen – siinä sukupuoleessa hän ei saanut olla oma itsensä, koska vierasti äijäkulttuuria ja voiman ihannointia. Sen sijaan naisen normeja Aalto ei koe rajoittavina, vaan niiden toteuttaminen on hänestä miellyttävää. Hän haluaa puhua vaatteista ja muodista – ja käyttäytyä kuin nainen. Uutisessa Aalto kertoo harjoittelevansa *naiseuden ilmentämistä* muun muassa keskittymällä istumaan *nätisti jalat yhdessä* ja välttämällä itsensä raapimista karskisti.

Tässä uutisessa Aalto puhuu diskurssissa, jossa kaikki ihmiset, sekä miehet, naiset että transsukupuoliset sijoittuvat kaksinapaiseen sukupuolijärjestelmään. Juttu piirtää kuvan maailmasta, jossa on olemassa kaksi sukupuolta, mies ja nainen, ja niistä jompaankumpaan on myös transsukupuolisen asetettava. Kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän diskurssi on uutisessa niin itsestään selvä, että millekään muille tulkinnoille ei jää tilaa.

Uutista jäsentävän kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän diskurssin lisäksi Aallon puheessa nousevat esiin nais- ja miessukupuolen stereotyypit. Nainen istuu jutun mukaan nätisti jalat yhdessä, ei raavi itseään karskisti ja juttelee toisten naisten kanssa muodista ja vaatteista. Lisäksi vastakkainen sukupuoli avaa heille ovet, kuten Aalto on myös itse saanut jutun mukaan kokea. Naisuus rakentuu siis ulkonäölle ja toiminnan passiivisuudelle. Mieheyden stereotyyppi sen sijaan perustuu jutun mukaan kravatin käyttöön, äijäkulttuuriin, voiman ihannointiin, itsensä karskiin raapimiseen sekä ovien avaamiseen naisille.

Kyseinen juttu kuuluu kokonaisuuteen, jossa kolme eri-ikäistä ihmistä kertoo omasta sukupuoleen liittyvästä kamppailustaan. Vastaavia, Aallon kertomuksessa jo esiin tulleita naiseuden ja mieheyden stereotyyppejä rakentaa myös samaan juttukokonaisuuteen kuuluva sarjakuvataiteilija Aarni Korpelan haastattelu. Tämäkin osio on kirjoitettu minä-muotoon, ja Korpela kertoo siinä samoista asioista kuin Aalto: millaista on korjata sukupuoltaan naisesta mieheksi ja millaisia kokemuksia hänellä on sukupuolesta.

Korpelan kertomukseen perustuva uutinen on otsikoitu *Naisena piti piiloutua, miehenä saa olla röyhkeä* (HS 1.11.2010). Otsikko kertoo jo paljon: naisten paikka on piilossa, miesten esillä. Hän on kokenut muun muassa tullessa kohdelluksi eri tavalla ollessaan nainen: *naisen tilan ottaminen keskusteluissa oli paheksuttua, kun taas miehenä huomaamattomuus herättää epäluuloa*.

Korpela liittää naiseuden ja äitiyden myös stressiin: hänen mukaansa isyyteen liittyy vähemmän paineita. Naiset ovat Korpelan mukaan empaattisia ja muita huomioivia, miehet taas röyhkeitä. Vaikka Korpela onkin halunnut korjata sukupuoltaan naisesta mieheksi, hän kokee miehenä olemisen myös ahdistavana: *miehenä olo on täynnä kieltoja ja sen on ahdistavaa*. Hän myös

korostaa jutussa hormonien merkitystä sukupuolen rakentumisessa – hän kokee itse muuttuneensa ihmisenä testosteronihoitojen myötä suoraviivaisemmaksi.

Myös Korpelasta kertova juttu luo kaksi sukupuolen stereotyyppiä: se määrittelee naisen passiiviseksi ja empaattiseksi sukupuoleksi, jonka ei ole hyväksyttävää olla äänessä. Miehet taas ovat röyhkeitä oman tilan ottajia, jotka käyttäytyvät suoraviivaisesti muiden tunteita ajattelematta. Uutinen asemoi sukupuolen samoin kuin Aallosta kertova juttu. Sukupuolia on kaksi, ja kaikkien on pakko asettua jompaan kumpaan.

Vuoden 2010 aikana Helsingin Sanomissa julkaistiin myös kaksi verrattain lyhyttä ja uutispainotteista juttua Marja-Sisko Aallosta. Otsikolla *Marja-Sisko Aallon saarna keräsi kirkon täyteen Oulunkylässä* (HS 14.5.2010) Helsingin Sanomissa julkaistussa uutisessa kerrotaan Aallon pitämän saarnan yleisösuosiosta Oulunkylän kirkossa Helsingissä. Juttu on näennäisen neutraali lyhyt riviutuinen, joka kuitenkin tihkuu sukupuoleen liittyviä merkityksiä ja valintoja.

Seurakunnan kirkkoherra oli uutisen mukaan kutsunut Aallon pitämään puhetta, koska *Aalto on taitava puhuja*. Oletettavasti evankelisluterilaisissa kirkoissa käy jonkin verran vierailevia saarnaajia, joista ainakin osa lienee taitavia esiintyjiä ja jotka keräävät suuria yleisöjä. Mielenkiintoista onkin, että juuri Aallon saarnan suosio on herättänyt sekä Suomen suurimman päivälehdessä STT:n huomion.

Uutista tarkemmin tutkimalla selviää, että Aalto ja samalla transsukupuoliset, merkityksellistetään uutisessa kummajaisiksi, joita tullaan katsomaan sankoin joukoin. Aaltoa kuvataan pitkällä määriteketjuilla, kuten *on tullut tutuksi sukupuolenkorjauksestaan*. Uutisen pääviestinä on, että omituinen transsukupuolinen kirkkoherra puhuu julkisesti ja herättää siksi kiinnostusta. Uutinen rakentaakin selvästi kohudiskurssia, jossa Aalto representoidaan toiseksi.

Aaltoa merkityksellistetään outouden lisäksi hänen uuden, julkisen sukupuolensa kautta. Aaltoon liitetään uutisessa naismaisia piirteitä. Hänen kerrotaan saarnaavan lähimmäisenrakkaudesta, ja siitä kuinka tekojen tulisi seurata sanoja. Lisäksi hänen kerrotaan jättäneen edellisen tehtävänsä, koska hän ei kokenut saavansa riittävää luottamusta ja yhteyttä seurakuntaan.

Toinen vuonna 2010 kirjoitettu lyhyt Marja Sisko Aaltoa koskeva uutinen koskee Aallon työnhakua ja on otsikoitu *Savon Sanomat: Marja-Sisko Aalto hakee notaariksi Kuopioon* (HS 30.5.2010). Otsikko tuo esiin, että Helsingin Sanomat on lainannut uutisaiheen Savon Sanomista.

Uutinen korostaa paitsi Aallon huonoa onnea työmarkkinoilla myös hänen sukupuoltaan. Uutisessa valotetaan seikkaperäisesti, millaista tointa Aalto on nyt hakemassa. Uutinen kertoo, että *notaari*

hoitaa hiippakunnassa hallinnollisia tehtäviä. Hän on tuomiokapitulin sihteeri ja hallinnollisten asioiden esittelijä. Monessa hiippakunnassa notaari vastaa myös esimerkiksi pappien rekrytoinnista.

Uutinen siis informoi tarkasti, mitä työtä Aalto on hakemassa, mitä hän on jo hakenut ja missä on ollut viimeksi töissä – ja lisäksi jopa sen, miksi hän on eronnut edellisestä tehtävästään: *Aalto erosi viime maaliskuussa tehtävästään Imatran kirkkoherrana, koska hän ei kokenut saavansa riittävää luottamusta ja yhteyttä seurakuntaansa sukupuolenkorjausleikkauksensa jälkeen.* Uutinen herättää kysymyksen, uutisoitaisiinko jonkun muun tehtävästään eronneen kirkkoherran työnhakemisesta näin tarkasti?

Transsukupuolisuutta korostetaan myös uutisen viimeisessä lauseessa, jossa kerrotaan, että *Aalto on hakenut korjausprosessinsa aikana tuloksetta kirkon virkoja muun muassa Kirkkohallituksesta ja Vantaan seurakuntayhtymästä.* Ottamalla sukupuoli mukaan epäonnistuneesta työnhausta kertovaan lauseeseensa uutinen ehdottaa, että Aalto on epäonnistunut työnhaussa nimenomaan transsukupuolisuutensa takia. Näin uutinen piirtää kuvaa transsukupuolisesta reppanasta, outolinnusta papista, joka etsii epätoivoisesti töitä.

4.4 Vuoden 2011 kirjoittelu

Vuonna 2011 Helsingin Sanomat kirjoitti transsukupuolisista yhteensä 13 jutussa eli jälleen hieman useammin kuin vuonna aiemmin. Näistä jutuista seitsemän on sellaisia uutisia, jotka olen ottanut lähempään tarkasteluun, ja kuusi sellaisia juttuja, jotka olen jättänyt analyysini ulkopuolelle.

Äi-uutismaiset jutut

Ensimmäinen erittelyn ulkopuolelle jättämäni juttu vuodelta 2011 on Silminnäkiä-tv-dokumentin esittelyteksti, jossa kerrotaan transsukupuolisista lapsista kuvaavasta dokumentista. Vaikka kyseisen dokumentin aihe onkin aineistooni sopiva, dokumentista jutun muoto ei ole uutismainen.

Toinen hakuni tuloksiin päätynyt ei-uutismainen juttu on Helsingin Sanomien perinteinen Kysy Siskolta -palsta. Siinä yksi Siskolle esitetty kysymys koskee heteroparin avioliiton laillisuutta sukupuolenkorjauksen jälkeen. Palsta ja sen vastaus-kysymys-muoto, eivät ole uutismaista tyyliä, eikä juttua voida pitää ainakaan perinteisten uutiskriteerien nojalla uutisena. Sisko ei vastaa palstan kysymyksiin objektiivisesti, eivätkä palstaan aiheet ole ajankohtaisia vaan sattumanvaraisia lukijoita askarruttavia asioita.

Muita analyysini ulkopuolelle jättämiäni juttuja ovat homojen arjesta neuvostoaikana kertova näyttelyarvio *Haluan hintin varapresidentiksi* (HS 1.6.2011) sekä tutkijatohtori Sari Roman-Lagerspetzin mielipidekirjoitus *Vähemmistöjen syrjintä jatkuu, vaikka perustelut muuttuvat* (HS 26.1.2011).

Kaksi viimeistä erittelyn ulkopuolelle jättämäni juttua ovat kyllä muodoltaan ja sisällöltään uutisia, mutta niissä ainoastaan mainitaan sukupuolenkorjaus tai transsukupuolisuus. Toinen uutisista kertoo Puolan parlamentin vapaamielisyydestä ja erityisesti parlamentin yhdestä avoimesti homoseksuaalista jäsenestä (HS 12.11.2011). Jutussa mainitaan kahdesti, että parlamentissa työskentelee myös yksi *sukupuolenkorjausleikkauksen läpikäynyt* parlamentaarikko Anna Grodzka. Sen enempiä Grodzkasta ei kerrota, ja tästä syystä olen jättänyt uutisen pois varsinaisesta analyysistä.

Toinen uutinen, jonka olen jättänyt analyysin ulkopuolelle, kertoo Wikileaks-vuotaja Bradley Manningin tarinan (HS 6.7.2011). Uutisen ingressissä kerrotaan, että Manning on halunnut sukupuolenkorjausleikkausta ja itse leipätekstissä mainitaan kerran, että *ahdistunut Manning kertoi haluavansa sukupuolenkorjausleikkaukseen*.

Näiden kahden maininnan lisäksi uutisessa ei puhuta sukupuolenkorjauksesta tai transsukupuolisuudesta, vaan Manning määrittellään jutussa homoseksuaaliksi. Sukupuolenkorjausleikkaukseen haluaminen on jutussa vain kuriositeetti, joka havainnollistaa, kuinka hämmentynyt Manning on ollut lopetettuaan työskentelynsä Yhdysvaltain armeijassa.

Uutisjutut

Vuonna 2011 julkaistut transsukupuolisista kertovat uutiset painottuvat alkuvuoteen. Uutisista viisi on julkaistu tammikuussa, ja yksi elokuussa. Kaksi vuonna 2011 julkaistuista uutisista kertoo tavallaan samasta aiheesta: sukupuolenkorjaukseen hakeutuvien ihmisten määrästä ja ominaisuuksista (HS 24.1.2011 ja HS 13.8.2011). Tammikuussa otsikolla *Sukupuolenkorjausta hakevien määrä kasvussa* julkaistu uutinen, kertoo sukupuolenkorjausta hakevien määrän olevan kasvussa, kun taas *Hoitoihin yhä nuorempia* otsikoitu uutinen elokuulta kertoo otsikon mukaisesti hoitoon hakeutuvien olevan entistä nuorempia.

Sukupuolenkorjausta hakevien määrän kasvusta kertovan uutisen mukaan transsukupuolisten hoitoon hakeutumista on tilastoitu vuodesta 2003 lähtien, siis uutisen julkaisuajankohtana noin kymmenen vuoden ajan. Kymmenen vuotta ei ole pitkä aika, ja tilastojen tuoreus kertookin aiheen olevan varsin uusi ilmiö myös lääketieteessä. Erikoislääkäri Aino Mattila kertoo jutussa, että viime vuonna (siis vuonna 2010) sukupuolenkorjaushoidon aloitti Tampereen yliopistollisessa sairaalassa

65 henkilöä. Vuonna 2009 hoidon aloittaneita oli 51, ja vuonna 2003, kun tilastointi aloitettiin, heitä oli vain 24.

Sukupuolenkorjaukseen hakeutuvien suomalaisten määrä on siis yli kaksinkertaistunut vajaassa seitsemässä vuodessa ja kasvu vaikuttaa jatkuvan samansuuntaisena, sillä uutisen mukaan vuonna 2010 sukupuoli-identiteetin tutkimukseen hakeutui noin 150 ihmistä. Uutisessa muistutetaan, että kaikki hoidon aloittavat eivät mene sukelinkorjaukseen, sillä ”naiset katsovat usein saavansa rintojen poistosta ja hormonihoidosta riittävän hyödyn”. Joka tapauksessa uutisessa esiin tuodut faktat kertovat siitä, että transsukupuoliset ihmiset ovat heränneet 2000-luvulla etsimään itselleen lääketieteellistä hoitoa.

Uutisen alussa transsukupuolisuus määritellään seuraavasti: *transsukupuolisuudella tarkoitetaan sukupuoli-identiteetin ja fyysisen sukupuolen välistä ristiriitaa*. Tätä koetun identiteetin ja fysiologian välistä ristiriitaa kuvataan uutisessa ennen kaikkea lääketieteellisin, ja jopa hyvin teknisin termein: uutisessa puhutaan sukupuolenkorjaushoitoon hakeutuvista, yksikön nopeimmin kasvavasta toiminnosta, prosessin viemisestä sukelinkorjaukseen sekä leikkaushoitojen tuloksista ja hyödyistä.

Millaista diskurssia tällä lääketieteellisellä kielenkäytöllä sitten rakennetaan? Se, että jutussa puhutaan ihmisen fyysisen ja henkisen puolen ristiriidasta, joka johtaa ihmiset hakeutumaan hoitoihin, kielii sairausdiskurssista. Henkisen ja fyysisen puolen yhteyden ristiriidalla ilmennetään myös epävakautta. Transsukupuoliset siis sijoitetaan tässä uutisessa yhteyteen joka merkityksellistää heidät epävakaaiksi, sairaiksi ihmisiksi.

Sairausdiskurssia jatkaa *Hoitoihin yhä nuorempia* (HS 13.8.2011) otsikoitu uutinen, joka kertoo sukupuoltaan korjaavasta Thomaksesta. Jo uutisen otsikko kytkee aiheen sairausdiskurssiin. Jutussa kerrotaan yksilön, 18-vuotiaan Thomaksen kautta, millaista nuoren suomalaisen on hakeutua sukupuolenkorjaukseen. Uutisessa siteerataan Thomasta ja kahta eri lääkäriä.

Transsukupuolisista puhutaan uutisessa ihmisinä ja sukupuolenkorjausta hakevina tai tässä prosessissa jo olevina. Thomas on jutun mukaan *transmies, eli hän on korjaamassa sukupuoltaan naisesta mieheksi*. Sukupuolen korjaamisesta puhutaan läpi uutisen systemaattisesti korjaamisena. Korjaamiseen *haetaan, hakeudutaan, haetaan lähetettä* ja lopulta *jonotetaan*. Korjaamassa sekä korjaushoidoissa myös *olla*an – ilmeisen pitkiä aikojakin.

Erikoislääkäri Aino Mattila puhuu uutisessa transsukupuolisuudesta kuitenkin ilmiönä: *Nuorten kohdalla ilmiötä ei ehkä ole ymmärretty, eikä tarjolla ole ollut hoitovaihtoehtoja*. Thomas puolestaan määrittelee transsukupuolisuuden jutuksi: *Ensikäynnillä tuntui, että olin oikeassa*

paikassa. On ihan erilaista puhua ihmisellä, joka tietää, mikä tämä juttu on. Vaikuttaakin siltä, että transsukupuolisuus on yllättänyt sekä lääkärin että Thomaksen. Molemmat määrittelevät transsukupuolisuuden ikään kuin hetkellisenä, yllättävänä oikkuna, joka vain ilmestyi jostain.

Samanlaista viestiä vahvistavat Thomaksen muut kommentit: hän kertoo kohdanneensa ihmetystä monessa paikassa. Ensimmäinen näistä paikoista on uutisen ingressissä esiin tuleva naisten puoli. Thomas kertoo suorassa sitaatissa, että *näytin jo pitkätukkaisena siltä, että naisten puolella ihmeteltiin.* Uutisessa ei kuitenkaan kerrota tarkemmin, mistä naisen puolesta on kyse: puhutaanko vaatekaupan naistenosastosta, kuntosalin pukeutumishuoneesta vai yleisistä wc-tiloista. Naisten puolta ei tarvitse avata uutisessa, koska kaikki tietävät, mikä naisten puoli on. Kyseessä on sukupuolittunut yleiskäsite, joka nimeää ikään kuin itsestään selvästi olemassa olevan paikan. Naisten puoli on tilallinen normi, joka ei oletetusti kaipaa tarkempaa esittelyä.

Toinen paikka, jossa Thomas on kokenut ihmettelyä, on nuorisopsykiatrian poliklinikka. Thomaksen mukaan *siellä lähinnä tökittiin, että mikäs tapaus tämä on.* Thomas on siis kokenut ihmettelyä sekä ulkonäkönsä että mielensä osalta. Hänet kuvataankin jutussa kokonaisvaltaisesti sairaaksi ja siten toiseksi. Jutun uutisen mukaan häntä ymmärretään vain hyvin erityisellä poliklinikalla, eikä edes nuorisopsykiatriassa, jossa luulisi tulevan vastaan kaikenlaista. Uutinen rakentaa kuvaa transsukupuolisista hyvin erikoisena marginaaliryhmänä, joka kärsii sekä sairaudesta että laajasta syrjinnästä. Kaiken kaikkiaan transsukupuolisuus esitetään outona ilmiönä, juttuna, josta lääketieteen ammattilaisetkaan eivät tiedä laajasti mitään.

Sukupuoli sijaitsee tämän uutisen mukaan ulkonäössä ja etunimessä sekä sukupuolittuneissa tiloissa. Thomas kertoo uutisessa pyrkivänsä elämään miehen roolissa. Miehen roolissa eläminen on hänen mukaansa sitä, että *pukeudun miesten vaatteisiin ja pyrin käymään miesten vessoissa sekä käyttämään uutta nimeäni, vaikkei se ole vielä virallinen.* Sukupuoli on siis Thomakselle rooli, jonka voi kokea ja jota voi pitää yllä performanssin kautta – pukeutumalla, käyttämällä oikeanlaista nimeä ja käymällä oikeissa tiloissa.

Vuoden 2011 alussa ilmestyneessä uutisessa kerrotaan transsukupuolisen Arja Voipion riidasta entisen työnantajansa Finanssivalvonnan (Fiva) kanssa. *Sukupuolenkorjaus sekoitti Finanssivalvonnan* (HS 22.1.2011) otsikoitu uutinen perustuu oikeusdokumentteihin ja Talouselämä-lehden uutiseen aiheesta. Itse Voipiota tai Finanssivalvontaa ei ole haastateltu – Voipiota ei ole saatu uutisen mukaan kiinni, eikä Fiva ole halunnut kommentoida keskeneräistä prosessia.

Uutisen kärkenä on tarina siitä, kuinka Voipio menetti ensin esimiesasemansa ja sitten työpaikkansa. Voipion mukaan työn menetys johtui transsukupuolisuudesta – mistä syystä hän vaatiikin entiseltä työnantajaltaan korvauksia. Dokumenttien mukaan Fiva puolestaan pelkäsi, *ettei osastolle saataisi Voipion johdossa tarpeeksi osaavia asiantuntijoita*. Tälle pelolle oli myös katetta. Voipio nimittäin lähetetti työkavereilleen sähköpostin, jossa kertoi *ryhtyvänsä elämään 'omaksi kokemassaan sukupuoliessa'*. Tämän jälkeen kuusi yhdeksästä Voipion alaiseksi hakeneesta ihmisestä peruutti hakemuksensa. Asetelma johti siihen, että Fiva pidensi haku-aikaa, alensi Voipion neuvonantajan tehtävään ja lopulta muutti hänen työsopimuksensa määräaikaiseksi. Sen päätyttyä Voipio jäi työttömäksi.

Uutinen kertoo synkän tarinan transsukupuolisten asemasta suomalaisessa työelämässä. Finanssialalla, jossa sukupuoliella ei pitäisi olla suurempaa merkitystä työtehtävien hoitamisessa, sen korjaamisella onkin yllättävä vaikutus, merkitys ja voima. Tämä vaikutus paikantuu uutisen mukaan ennen kaikkea työyhteisöön – siinä toimiviin ihmisiin. Transsukupuolisen alaiseksi ei haluta, eikä transsukupuolista voida siksi pitää esimiesasemassa.

Puheena olevassa tilanteessa työnantaja olisi voinut myös näyttää esimerkkiä: pitää Voipion esimiehenä silläkin uhalla, että hänen alaisekseen hakisi vähemmän ihmisiä. Tämä olisi mielestäni ollut ennakkoluulotonta ja yrityksen arvoja linjaavaa johtamista. Epäasiallisena ja jopa hälyttävänä Fivan toimintaan voidaan pitää jo sen aseman vuoksi: finanssivalvonta on nimittäin rahoitus- ja vakuutusvalvontaviranomainen, joka toimii hallinnollisesti Suomen Pankin yhteydessä. Ainakin juhlapuheiden perusteella viranomaistaholta voisi odottaa tasa-arvon periaatteille perustuvaa menettelyä.

Uutisen kertoman lisäksi sen omat sanavalinnat ja määrittelyt vahvistavat kerrotun tarinan ilmentämää syrjintädiskurssia. Uutisessa esimerkiksi tuodaan kahdesti esiin, kuinka Voipio *ryhtyy* elämään naisena tai omaksi kokemassaan sukupuoliessa. Sukupuolenkorjaus toisin sanoen merkityksellistetään ryhtymiseksi – siis tarttumiseksi toimeen ja aloittamiseksi. Tämä puolestaan vihjaa, että transsukupuoliset noinvain ryhtyvät olemaan toista sukupuolta, koska ovat keksineet tällaisen idean.

Sukupuolenkorjauksen vaikutuksista työelämään kertoo myös Marja-Sisko Aallon työkuvioiden keskittynyt uutinen, joka on otsikoitu *Pappi teki itse johtopäätökset leikkauksen jälkeen* (HS 22.1.2011). Uutinen kertoo siitä, kuinka Imatran seurakunnan kirkkoherra Olli Aalto jätti itse kirkkoherran virkansa luottamuspuolan takia. Aalto siis kävi sukupuolenkorjausleikkauksessa, mutta palattuaan töihin hän ei enää kokenut voivansa jatkaa virassaan.

Uutisen mukaan kirkosta erosi Aallon paluun yhteydessä *nelinkertainen määrä ihmisiä tavanomaiseen verrattuna*. Lisäksi tapahtumaketju *jakoi seurakuntaa ja nosti pintaan jännitteitä ja epäluottamusta*. Uutisen mukaan kaiken tämän johdosta Aalto koki, että hän ei saanut luoduksi enää yhteyttä ja luottamusta seurakuntaan.

Eroamiseen johtaneen tapahtumaketjun lisäksi uutinen esille, että sukupuolenkorjaus ei ole lain mukaan peruste irtisanomiselle. Tästä huolimatta Aalto joutui eroamaan tehtävästään. Laki ei siis välttämättä auta työpaikkasyrjinnässä, koska syrjinnän takana ovat ihmiset. Uutisessa ei kuitenkaan siteerata ketään – Aalto, hänen esimiehensä tai seurakuntalaiset eivät saa ääntä. Tilannetta kuvataan tapahtuneiden tosiasioiden kautta – tällä tavoin viestitään, että maailma nyt vain toimii näin, transsukupuolisia ei suvaita seurakunnassa, ja Aaltokin on sen itse todennut jättäytyessään pois tehtävästään. Transsukupuolisista puhutaan näin syrjintädiskurssissa, ja heidät esitetään yhteisöjä ja mielipiteitä kahtia jakaviksi ihmisiksi, joiden ei haluta toimivan hengellisinä johtajina.

Tammikuussa 2011 Helsingin Sanomat kertoi kaarinalaisen Reija Ahdin tarinan. Käsittelen sekä itse uutista että siihen liittyvää pientä, uutisen aihetta esittelevää tekstiä, joka on ilmestynyt lehden ensimmäisellä aukeamalla po. jutun uutisvinkkinä. Mielestäni uutisvinkki on osa uutista, joten otan sen mukaan analyysiini.

Vinkkitekstissä kerrotaan, kuinka kaarinalainen Reija Ahti joutui lain takia eroamaan vaimostaan korjattuaan sukupuolensa naiseksi, vaikka kumpikaan ei olisi halunnut erota. Lisäksi tekstissä tuodaan esiin, kuinka Ahti edelleen harrastaa jenkkiautoja poikansa kanssa, vaikka sukupuoli onkin vaihtunut naiseksi. Tätä viestiä vahvistetaan lainaamalla Ahtia: *Ei se minun naiseuttani miksiään muuta, että olen autotallissa kädet rasvassa*.

Vaikka Ahti siis itse rikkookin nais–mies-stereotypiaa harrastamalla autoja, hänen pitää perustella asiaa suhteessa omaan naiseuteensa. Näin hän väistämättä osallistuu sukupuolistereotyyppien rakentamiseen ja toistamiseen: naiset eivät harrasta autoja eivätkä likaa käsiään, sillä nämä toimet kuuluvat miehille. Uutisen viesti onkin, että Ahdin naiseus on erilaista kuin perinteinen naiseus juuri siksi, että hän on ollut aikaisemmin mies. Samaan aikaan Ahti pystyy rikkomaan sukupuolirajoja, mutta vain transsukupuolisuutensa avulla. Se ikään kuin oikeuttaa hänen edelleen miehisen toiminnan.

Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon (HS 24.1.2011) otsikoidussa pääuutisessa kerrotaan sekä Ahdin pakkoavioerosta että sukupuolenkorjausprosessin herättämistä tunteista ja vaikutuksista perhe-elämään. Lisäksi aihetta taustoitetaan kertomalla, että muutkin sukupuoltaan korjanneet ovat kohdanneet saman ongelman, ja siitä on valitettu korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja jopa Euroopan

neuvoston ihmisoikeustuomioistuimeen. Uutisen perusteella Ahti ei ole kuitenkaan ottanut yhteyttä oikeuteen, vaikka kokeekin avioeron ihmisoikeuksiensa loukkauksena ja syrjintänä.

Uutisessa keskitytäänkin lähinnä Ahdin tunteiden, tuskan ja voittajafiilisten esille tuomiseen.

Hänelle annetaan uutisessa runsaasti tilaa valittaa ja avautua. Ahtia muun muassa siteerataan näin: *vain sosiaaliturvatunnuksen neljä numeroa muuttuvat – sekä tekee minusta epäkelvon avioliittoon? Olen edelleen sama ihminen ja kun yritin* (kertoa vaimolleen transsukupuolisuudestaan, MK), *sanat takertuivat kurkkuun. Sitä vaikeammassa paikassa en ole ollut.*

Tulkintani mukaan uutinen rakentaa Ahdin tarinaa naistenlehtityyppisessä selviytymisdiskurssissa: Ahti kokee kovia, mutta taistelee saavuttaakseen onnensa. Samalla Ahdista rakennetaan kuvaa myös stereotyyppisenä akkana, joka valittaa, mutta ei itse tee konkreettisesti mitään kokemiansa vääryyksien oikaisemiseksi. Sukupuolenkorjauksesta puhutaan siis tässä uutisessa Ahdin kautta yhtäältä selviytymisdiskurssissa, mutta representoidaan transsukupuoliset toisaalta passiivisiksi ja tunteelliseksi valittajiksi. Kyseisessä uutisessa onkin tunnistettavissa kaksi eri diskurssia, jotka ovat ristiriidassa keskenään.

Viimeinen vuoden 2011 uutinen on otsikoitu *Puolan uusi parlamentti muovaa asenteita vapaamielisemmiksi* (HS 12.11.2011). Se kertoo jo aiemmin aineistossani vilahtaneesta Puolan parlamentin jäsenestä, sukupuoltaan korjanneesta Anna Grodzkasta. Uutisessa puhutaan *sukupuolenkorjausleikkauksen läpikäyneestä Anna Grodzkasta*, mutta ei muuten transsukupuolisista tai sukupuolen korjaamisesta.

Uutisessa kerrotaan yleisemminkin sukupuolivähemmistöihin kohdistuvasta vihapuheesta yhden esimerkin kautta: Grodzkaa ja tämän homoseksuaalia kollegaa on haukuttu yhteiskunnan pohjasakaksi. Tämän jälkeen nostetaan esiin lakialoite, jonka tarkoituksena olisi tehdä vihapuheesta rangaistavaa.

Uutinen kertoo transsukupuolisten ja ylipäätään sukupuolivähemmistöjen kohtaamasta syrjinnästä ja heihin suuntautuvasta vihapuheesta. Jutussa annetaan ymmärtää, että jos kansanedustajia kutsutaan julkisesti pohjasakaksi heidän transsukupuolisuutensa tai homoseksuaalisuutensa takia, eletään maassa ja yhteiskunnassa, jossa heteronormatiivisuus ja kaksinapainen sukupuolijärjestelmä ovat niin vahvoja, että niiden ulkopuolelle asettuminen on lähes mahdotonta.

4.5 Vuoden 2012 kirjoittelu

Helsingin Sanomissa ilmestyi vuonna 2012 yhteensä 13 sukupuolenkorjauksesta kertovaa juttua eli sama määrä kuin vuotta aiemmin. Näistä jutuista kahdeksan on sellaisia uutisia, jotka olen ottanut mukaan analyysiini. Viisi juttua olen jättänyt analyysini ulkopuolelle.

Ei-uutismaiset jutut

Yhtä lukuun ottamatta kaikki analyysin ulkopuolelle jättämäni jutut koskevat translakia. Kaksi jutuista on mielipidekirjoituksia: toinen on demarinuorten varapuheenjohtaja Sanna Marinin kirjoittama *Translakia on muutettava* (HS 10.2.2012) ja toinen Trasek Ry:n sekä Seta Ry:n puheenjohtajien yhteinen kirjoitus *Transsukupuolisia koskeva laki on uudistettava viipymättä* (HS 26.10.2012). Molemmat kirjoitukset koskevat aihettani, en tarkastele niitä lähemmin.

Kolmas tarkastelun ulkopuolelle jäävä juttu on muodoltaan uutinen, joka on otsikoitu *Sakotetaanko suudelmasta?* (HS 16.3.2012). Juttu kertoo Pietarin uudesta laista, joka kieltää homouden näyttämisen julkisesti. Uutisessa mainitaan myös transsukupuolisuus huomauttamalla, että homouden lisäksi myös lesbouden, biseksuaalisuuden ja transsukupuolisuuden propagointi on lain mukaan kiellettyä. Uutisessa käsitellään lakia kuitenkin lähinnä homoturistin näkökulmasta ja kysytään asiantuntijalta, voiko turisti enää jatkossa suudella samaa sukupuolta tai kävellä käsikkäin Pietarissa. Koska jutun keskiössä ovat homoseksuaalisuus, sen näyttämisen tavat ja vaikutukset, olen jättänyt kyseisen uutisen pois analyysistäni.

Neljäs analyysin ulkopuolelle jättämäni juttu on teatteriarvio *Kun kumpikaan sukupuoli ei ollut oikea* (HS 19.11.2012). Arvio kertoo Svenska Teaternin *Angrarna* -näytelmästä, joka kertoo minuuden muodostumisesta kahden sukupuolenkorjausleikkauksen jälkeen muutoksen takaisin korjanneen miehen tarinan. Näytelmän aiheesta huolimatta itse juttu on uutisen arviointiteksti.

Viides, ja mielenkiintoisin, aineistoni ulkopuolelle jättämistäni jutuista on lastenkirurgi Mika Venholan mielipiteistä ja toiminnasta kertova uutinen otsikolla *Lastenkirurgi, joka muuttaa maailmaa* (HS 16.7.2012). Venholan mukaan intersukupuolisia ei saisi leikata vauvaiässä kumpaankaan sukupuoleen, sillä arvaus voi mennä väärin ja lapsi saattaa kokea olevansa toista sukupuolta kuin mihin hänet on leikattu. Sukupuoleen liittyvistä kärsimyksistä päästään, kun kirurgiset toimenpiteet suoritetaan vasta silloin, kun ihminen ymmärtää, mistä on kyse. Koska uutinen keskittyy intersukupuolisten lasten oikeuksiin, olen jättänyt uutisen aineistostani pois. Intersukupuolisesta voi toki leikkauksen myötä kasvaa transsukupuolinen, mutta tämä ei muuta sitä, että uutisessa puhutaan intersukupuolisista.

Uutisjutut

Merkittävä osa Helsingin Sanomien vuoden 2012 aihepiiriä koskevasta kirjoittelusta liittyy transsukupuolisten lailliseen asemaan ja oikeuksiin. Viisi kyseisenä vuonna julkaistua uutista käsittelee transsukupuolisten pakkosterilisointia. Helmikuussa otsikolla *Ruotsin translaista poistuu sterilointivaatimus* (HS 19.2.2012) puretuu aiheeseen Ruotsin esimerkin kautta.

Nnaapurimaassamme kristillisdemokraatit päättivät yllättäen asettua transsukupuolisten pakkosterilisaatiota vastaan. Jutun mukaan puolue oli pakkosterilisaation kannalla vielä kaksi kuukautta aiemmin.

Mielipideilmaston muutoksesta ja siitä seuranneesta merkittävästä translain muutoksesta kertova uutinen on lyhyt ja ytimekäs. Siinä ei tarjota juurikaan syitä sille, miksi kristillisdemokraatit yhtäkkiä päättivät kääntyä pakkosterilisaatiota vastaan. Jutussa ainoastaan todetaan puolueen puheenjohtajan kirjoittaneen sanomalehti Dagens Nyheterissä, *että vaikka puolue tarvitsi aikaa asian analysoimiseen, kaikkien täytyy olla samanarvoisia*. Mielenkiintoista olisi tietää, miksi asian analysoimiseen tarvittiin puolueessa aikaa, ja kuinka paljon sitä käytettiin sekä miten lopulta päästiin siihen lopputulokseen, että kaikkien tulee olla samanarvoisia.

Uutinen jättää siis avoimeksi monta asiaa, mutta toisaalta se kertoo myös paljon transsukupuolisten yhteiskunnallisesta asemasta Ruotsissa ja samalla yleensä Pohjoismaissa. Vaikka muut Ruotsin hallituspuolueet ovat uutisen mukaan olleet jo pitkään sitä, mieltä, että transsukupuolisia ei tarvitse pakkosterilisoida, kristillisdemokraattisen puolueen piti pohtia asiaa ilmeisen pitkään. Kannanvalinta ei käynyt puolueelta helposti, eikä tapahtunut muiden puolueiden esimerkin innoittamana. Perinteisiä arvoja ja niihin kuuluvaa kaksinapaista sukupuolijärjestelmää vaalivalta puolueelta transsukupuolisten oikeuksien ajattelemisen vaati ilmeisesti aivan erityistä vaivannäköä.

Vaikuttaa myös siltä, että puolueen on ollut vahvan sosiaalisen paineen takia välttämätöntä tuomita sterilisaatiopakko. Tästä mielestäni kielii puheenjohtajan kommentti, että *kaikkien täytyy olla samanarvoisia*. Uutisesta perusteella voi päätellä, että Ruotsin kristillisdemokraatit eivät välttämättä olleet puolueena valmiita tai halukkaita kaikkien kansalaisten samanarvoisuuteen tietyissä asioissa, kuten lasten saamisessa. Koska laajempi yhteiskunnallinen ilmapiiri kuitenkin vaatii yhdenvertaisuutta, puolueen on pakko taipua siihen.

Mielipideilmastosta ja sen vaikutuksista kertoo myös toinen pakkosterilisaatioihin liittyvä uutinen. Niin ikään helmikuussa 2012 otsikolla *Ministerin arvostelu kiihtyy* (HS 23.2.2012) julkaistussa uutisessa kerrotaan ministeri Maria Guzenina-Richardsonin oudoksuntaa herättäneestä käytöksestä pakkosterilisointia koskevaa uutisointia sekä sen jälkipyykkiä kohtaa.

Käsillä olevan uutisen mukaan Iltalehti uutisoi vuoden 2012 tammikuussa Guzenina-Richardsonin ajavan aktiivisesti eteenpäin translakimuutosta, joka poistaisi transsukupuolisten pakkosterilisaation. Uutisen ilmestymisen jälkeen ministeri kuitenkin soitti Iltalehteen ja syytti avustajaansa selkänsä takana toimimisesta – eli ilmeisesti lakimuutoksen edistämisestä. Erikoiseksi ministerin toiminnan tekee uutisen mukaan se seikka, että lainmuutos oli etenemässä normaalina virkamiesvalmisteluna ministeriössä, eikä ministerin tai hänen erityisavustajansa aktiivisuus ole vaikuttanut lakimuutoksen valmisteluihin.

Hämmentävänä tässä uutisessa näyttäytyy nimenomaisesti ministerin toiminta. Uutisen mukaan Guzenina-Richardson on ollut ilmeisen suivaantunut siitä, että hänen nimensä ja toimintansa on yhdistetty lakimuutokseen iltapäivälehdessä. Sen, että ministeri on jopa soittanut lehteen ja syyttänyt avustajaansa, voi tulkita niin, että asia on todella ärsyttänyt häntä. Mutta miksi sitten ministeri ei ole halunnut tulla esiin lakimuutoksen kannattajana? Sitä emme voi uutisen perusteella tietää. Voimme silti päätellä, että syyt ovat olleet ministerille painavampaa kuin halu esiintyä julkisuudessa translain kannattajana.

Guzenina-Richardsonin käyttäytymisen lisäksi uutisessa kerrotaan lakimuutoksen valmistelemisen yksityiskohdista. Lakivalmisteluihin ryhdyttiin Suomessa, koska tasa-arvoaltuutettu totesi, että *nykylaki rikkoo transsukupuolisten ihmisoikeuksia*. Ministeriön virkamiesjohtoryhmä otti aiheen käsittelyyn ja totesi, että *monimutkainen kysymys edellyttää jatkoselvityksiä*. Se, että tasa-arvoaltuutettu ottaa aiheen esille, eikä siitä ole tehty esimerkiksi kansalaisadressia, kertoo, että transsukupuoliset eivät itse, ainakaan suoranaisesti, vaadi pakkosterilisaation lopettamista.

Aihe ei ole virkamiehillekään helppo: asiaa, eli lasten saamisen laillisuutta, kuvaillaan monimutkaiseksi kysymykseksi. Mainittua *kysymystä* ei kuitenkaan avata. Ymmärrän niin, että sillä tarkoitetaan kysymystä siitä, voiko sukupuoltaan korjaava mies tai nainen saada lapsia.

Tässä uutisessa transsukupuoliset ovat passiivisessa roolissa. Heidän oikeuksiaan pyöritetään hallituksessa, ja niistä puhutaan monimutkaisena kysymyksenä, johon ministerit eivät välttämättä halua koskea pitkällä tikullakaan – esimerkkinä vaikkapa Guzenina-Richardson. Tulkitsen, että transsukupuolisia merkityksellistetään tässä uutisessa syrjintädiskurssissa – uutinen esittää, että heidän oikeuksiensa kannattajana ei haluta julkisesti toimia. Lisäksi heidät stereotypisoidaan passiiviksi kansalaisiksi ja poliittisesti vaikeaksi kysymykseksi.

Kolmas pakkosterilisaatioteemaan liittyvä uutinen otsikolla *Ihmisoikeusohjelma auttaisi väkivallan uhreja* (HS 14.3.2012) kertoo ihmisoikeustoimijoiden paneelista, joka auttaa hallitusta laatimaan kansallista ihmisoikeusohjelmaa. Uutinen kertoo paneelin käsittelemistä asioista, kuten

apuverkoston järjestämisestä lähisuhdeväkivallan uhreille sekä turvapaikkahakemusten käsittelyn helpottamisesta. Yksi paneelin aiheista on sukupuoltaan korjaavien transsukupuolisten pakkosterilisointi.

Uutinen toteaa, että *ihmisoikeusohjelmaan ei ole tulossa paneelin vaatimusta siitä, että lisääntymiskyvyttömyys ja naimattomuus sukupuolen vahvistamisen ehtoina pitäisi pikaisesti poistaa lainsäädännöstä*. Uutinen kertoo lisäksi, että Suomi on yksi harvoja maita, jossa oikeudellinen sukupuolenvaihdos edellyttää pakkosterilisaatiota. Näin annetaan ymmärtää, että paneeli olisi halunnut kitkeä pakkosterilisaatiolain pois, mitä vahvistaa se, että jutussa kerrotaan järjestöjen halunneen *ajaa ohjelmaan myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia*.

Uutinen kertoo, että sukupuoltaan korjaavien transsukupuolisten pakkosterilisaatiosta puhutaan ja sen poistamista suunnitellaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Asia ei kuitenkaan mene ihmisoikeuksien agendalla tärkeydessä muiden edelle: järjestöt pitävät muita ihmisoikeuksiin liittyviä seikkoja tärkeämpinä. Tässäkin uutisessa transsukupuolisten oikeuksista pitävät huolta järjestöt, eivät transsukupuoliset itse.

Neljäs sukupuoltaan korjaavien pakkosterilisaatioon liittyvä uutinen on otsikoitu *Sdp hyväksyi aloitteen translain muutoksesta* (HS 31.5.2012) ja se kertoo sdp:n puoluekokouksen kannanotosta asiaan. Uutisessa kerrotaan, että puoluekokous hyväksyisi translain muutoksen, kun taas puoluehallitus ei olisi valmis lainmuutokseen. Sdp:n varapuheenjohtaja Antti Lindtman painottaa uutisessa, että ei usko monen olevan eri mieltä asiasta sdp:ssa, *vaan kyse on lähinnä siitä, kuinka tiukka kirjauksesta tehdään*. Uutisessa viitataan myös Guzenina-Richardsonin avustajan eroon.

Tässä uutisessa ei varsinaisesti keskitytä transsukupuolisiin sukupuoltaan korjaaviin ihmisiin vaan lähinnä sosiaalidemokraattisen puolueen sisäisiin ristiriitoihin ja mielipide-eroihin. Uutinen kertoo siitä, että keväällä 2012 sukupuoltaan korjaavien pakkosterilisaatio on kiinnostanut ja puhuttanut sekä mediaa että yleisöä. Aiheeseen liittyvät puolueen sisäiset näkemyserot ovat ylittäneet uutiskynnyksen, joten voi päätellä, että aihe on todellakin koettu kiinnostavaksi.

Viides sukupuoltaan korjaavien pakkosterilisaatioon liittyvä uutinen on otsikoitu *Sukupuolentutkijat poistaisivat transsukupuolisten pakkosterilisaatiot* (HS 20.11.2012). Lyhyt, noin kahden palstan mittainen STT:n kautta Helsingin Sanomiin päätynyt uutinen koskee sukupuolentutkijoiden, alan opettajien, opiskelijoiden ja tasa-arvotutkijoiden kannanottoa transsukupuolisten pakkosterilisaatiota koskevaan lakiin. Kuten saattaa olettaa alan tutkijat ja opiskelijat vastustavat toimenpidettä, koska se loukkaa transsukupuolisten ihmisoikeuksia. Uutisessa todetaan muun

muassa, että *tieteenalamme ei ymmärrä, että sukupuolen määrittely sidotaan vahvasti lisääntymiskykyyn.*

Kannanoton takana olevan ryhmän perustelu mielipiteelleen on uutisen mukaan se, että nykyinen laki loukkaa ihmisoikeuksia sekä se, että tieteenala ei ymmärrä sukupuolen määrittelyn sitomista lisääntymiskykyyn. Koska STT on ainoastaan poiminut kannanotosta muutamia kohtia uutiseen, on mahdotonta tietää, miten ja kuinka laajasti kannanotossa on perusteltu näkemystä siitä, että sukupuolen määrittelyn ei kuuluisi olla sidoksissa lisääntymiskykyyn.

Joka tapauksessa uutinen kertoo samaa tarinaa kuin muutkin pakkosterilisaatiota koskevat jutut: äänessä ei ole tälläkään kertaa transsukupuolisia, vaan nyt kuullaan tutkijoita ja alan opiskelijoita. Oman tulkintani mukaan uutinen merkityksellistää transsukupuoliset uhanalaisiksi eläimiksi, joiden lisääntymiskykyyn lakien ei pitäisi puuttua. Epäsuora viesti tuntuu olevan, että oppineet, tutkijat ja opiskelijat haluavat armollisesti antaa transsukupuolisille oikeuksia elää tässä yhteiskunnassa kuten kaikki muutkin. Näin uutinen puhuu transsukupuolisista syrjäntädiskurssissa ja representoi heidät passiivisiksi toisiksi.

Lainsäädäntöön liittyy myös kuudes vuoden 2012 aineistoon kuuluva uutinen, joka on otsikoitu *Naimisissa oleva ei voi vaihtaa sukupuoltaan väestörekisteriin* (HS 14.11.2012). Uutinen kertoo samasta asiasta kuin edellisenä vuonna julkaistu uutinen *Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon* (HS 24.1.2011). Tässä uutisessa kerrottiin, kuinka sukupuoltaan korjannut Reija Ahti valitti Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimeen (EIT) jouduttuaan eroamaan väkisin vaimostaan sukupuolenkorjauksen jälkeen. Marraskuussa vuonna 2012 julkaistu juttu jatkaa tarinaa tästä tilanteesta kertomalla, että EIT ei hyväksynyt valitusta. Uutisessa ei mainita valittajan nimeä, mutta jutun faktojen perusteella on mahdollista päätellä, että kyseessä on Ahdin tapaus.

EIT:n mukaan *ihmisoikeussopimus ei velvoita valtioita sallimaan samaa sukupuolta olevien avioliittoja, joten Suomella on oikeus nykyiseen lainsäädäntöön.* Lisäksi EIT oli sitä mieltä, että valittajaa ei syrjitty, kun hänelle ei myönnetty naisen henkilötunnusta. Otsikkoon asia on tiivistetty ytimekkäästi seuraavalla tavalla: *Naimisissa oleva ei voi vaihtaa sukupuoltaan väestörekisteriin.*

Nyt puheena olevassa uutisessa on poikkeuksellisesti keskiössä aktiivinen transsukupuolinen, joka ajaa itse omia oikeuksiaan viemällä valituksen EIT:hen saakka. Samaan aikaan hänen kokemansa vastarinta näyttäytyy latistavana: EIT on valittajan kanssa eri mieltä, valtion lainsäädäntö on eri mieltä, ja uutisessakin asia esitetään hyvin kielteisenä toteamalla lakonisesti, että *ei voi vaihtaa.* Uutinen jättää näin vaikutelman, että minkäänlaisia vaihtoehtoja ei ole – maailma toimii näin, ja asia on vain hyväksyttävä.

Käsillä oleva uutinen representoi Ahdin lähes samalla tavalla kuin vuoden 2011 uutinen *Sukupuolienkorjaus pakotti avioeroon* (HS 24.1.2011). Utisten ainut – mutta samalla hyvin merkille pantava – ero on siinä, että vuoden 2011 uutisessa Ahti on passiivinen toimija ja taistelija. Nyt käsiteltävässä, vuoden 2012 uutisessa, hän on puolestaan aktiivinen toimija. Ahti representoitiin vuonna 2011 valittavaksi akaksi, joka ei toimi itse kokemiensa vääryyksien oikaisemiseksi. Nyt hänet esitetään aktiiviseksi, valittavaksi akaksi, joka vie asiansa niin pitkälle oikeudellisesti kuin mahdollista – mutta turhaan.

Transsukupuolinen jää tässä uutisessa kuvannollisesti makaamaan lyötynä maahan, sillä hänellä ei ole enää paikkaa minne valittaa saamastaan kohtelusta. Kaiken kaikkiaan uutinen antaa synkän kuva transsukupuolisten oikeuksista. Heidät kyllä representoidaan aktiivisiksi, omista eduistaan huolehtiviksi kansalaisiksi, mutta heillä ei silti ole mitään toivoa kokemiensa vääryyksien oikaisemisesta.

Seitsemäs vuoden 2012 aineistoni uutisista on faktajuttu, joka on lähemmän tarkastelun ulkopuolelle jättämäni uutisen *Lastenkirurgi, joka muuttaa maailmaa* (HS 16.7.2012) kainalojuttu. Nyt puheena olevassa uutisessa otsikolla *Sukupuoli voi olla epäselvä* (HS 16.7.2012) valotetaan, mitä intersukupuolisuus ja transsukupuolisuus oikein tarkoittavat. Transsukupuolisen kerrotaan uutisessa olevan sellainen henkilö, joka *kokee olevansa eri sukupuolta kuin mihin fyysisesti on syntynyt*. Lisäksi uutisessa kerrotaan, että transtukipiste tarjoaa tukea myös intersukupuolisille.

Se, että tällainen informatiivinen uutinen on katsottu aiheelliseksi kirjoittaa, kertoo mielestäni siitä, että aihe ei ole monelle tuttu. Samalla valistetaan kansaa myös siitä, että transsukupuolisille on tarjolla tukea. Epäsuorana viestinä on, että kyseinen ihmisryhmä tarvitsee yhteiskunnan tukea sukupuolensa kantamiseen. Sukupuoli tulee tässä uutisessa esitetyksi transsukupuolisten taakkana tai riippakivenä, jonka kanssa eläminen on raskasta.

Uutisen otsikko antaa ymmärtää, että monet eivät tiedä inter- tai transsukupuolisuudesta ilmiönä. Tuomalla esiin, että sukupuoli voi olla epäselvä, ihmetellään samalla, että tällainen on tosiaan mahdollista, minkä jälkeen asiaa havainnollistetaan inter- ja transsukupuolisten kautta. Näin he merkityksellistyvät uutisessa kummajaisiksi, poikkeuksiksi normista.

Viimeinen vuoden 2012 uutinen otsikolla *Marja-Sisko Aalto julkaisee murhamysteerin* (HS 27.11.2012) kertoo lyhyesti, noin yhdellä palstalla, Marja-Sisko Aallon julkaisevan murhamysteerin. Uutisessa tuodaan esiin, että *Aalto tuli tunnetuksi pappina, joka kävi läpi sukupuolienkorjausleikkauksen*. Valtakunnan luetuin ja arvostetuin päivälehti uutisoi siis siitä, että sukupuoltaan korjannut kirkkoherra julkaisee kirjan. Tämä saa pohtimaan, onko uutisarvo siinä, että

entinen kirkkoherra julkaisee kirjan vai itse asiassa siinä, että erityinen, sukupuoltaan korjannut entinen kirkkoherra julkaisee kirjan.

Oma tulkintani on, että uutiskynnys on ylittynyt tässä tapauksessa vain, koska Aalto on korjannut sukupuoltaan ja on siksi mielenkiintoinen. Ilman sukupuolenkorjausleikkaustaan asiasta olisi tuskin uutisoitu. Toisin sanoen transsukupuolisuus näyttäytyy journalismille vielä siinä mielessä uutena ja tuoreena ilmiönä, että uutiskynnys ylittyy helposti.

4.6 Vuoden 2013 kirjoittelu

Helsingin Sanomissa ilmestyi vuoden 2013 aikana yhteensä 17 sukupuolenkorjauksesta kertovaa uutista tai juttua, jossa jollakin tavalla mainitaan sukupuolenkorjaus. Määrä on tarkastelujaksoni vuosista suurin. Näistä aineistohakuuni tarttuneista jutuista vain viisi on uutistekstejä ja loput 13 mielipidekirjoituksia, erilaisia arvioita tai juttuja, joissa vain mainitaan sukupuolenkorjaus.

Ei-uutismaiset jutut

Useimmissa vuoden 2013 aineistohakuuni tarttuneissa jutuissa pelkästään mainitaan ohimennen transsukupuolisuus tai sukupuolenkorjausleikkaus. Muun muassa EU:n ihmisoikeustuomioistuimesta (EIT) kertovassa jutussa, joka on otsikoitu *Kansalaisten viimeinen oljenkorsi* (HS 4.7.2013) mainitaan transsukupuoliset kerran. Sinänsä paljon puhuvasti maininta on osa luetteloa, jossa listataan Suomea vastaan nostettuja kanteita.

Toinen vastaava juttu, jossa transsukupuoliset mainitaan kerran on brittiläisestä seksuaalivähemmistöjä tukevasta kampanjasta kertova uutinen *Sateenkaarikampanja meni sekoiluksi* (HS 21.9.2013). Jalkapalloseurat ja seksuaalivähemmistöjä puolustavat järjestöt parhaavat uutisen mukaan vedonlyöntiyhtiön kampanjaa, jossa käytettiin transsukupuolisia yleisöjoukon osana. Muutoin jutussa keskitytään lähinnä homoseksuaalien oikeuksiin.

Kolmas pelkän maininnan takia aineistohakuuni päätynyt uutinen kertoo tv-sarjojen castingeista otsikolla *Miten sinne telkkariin pääsee?* (HS 11.1.2013). Kolme taustavaikuttajaa kertoo uutisessa, miten televisio-ohjelmiin valitaan näyttelijöitä ja vapaa-ehtoisia. Jutussa myös ohjeistetaan lukijaa, kuinka kaupallisiin ohjelmiin voi hakea ja päästä. Juttu on päätynyt aineistohakuuni, koska siinä kerrotaan, kuinka Iholla-sarjaan oli hakenut muun muassa *henkilö, jolla oli sukupuolenkorjausprosessia kesken*. Uutinen keskittyy kuitenkin casting-prosessin avaamiseen, eikä transsukupuolisiin.

Neljäs maininnan perusteella aineistohakuuni päätynyt juttu, kertoo Pride-viikon juhlinnasta otsikolla *Sateenkaariväki sai juhlia rauhassa* (HS 30.6.2013). Tässäkin jutussa transsukupuoliset mainitaan osana listaa, jossa luetellaan marssiin osallistuneita vähemmistöjä.

Myös viidennessä lähemmän tarkastelun ulkopuolelle jättämässäni uutisjutussa vain sivuutetaan aiheitani. Juttu on otsikoitu *Saksassa syntyvä voi pian olla kolmatta sukupuolta* (HS 31.10.2013) ja se kertoo Saksan uudesta laista, jonka nojalla vastasyntyntä intersukupuolista ei tarvitse merkitä väkisin pojaksi tai tytöksi. Uutisen mukaan Saksa on ensimmäinen maa, jossa vastasyntyntä ei tarvitse merkitä joko tytöksi tai pojaksi. Juttu on päätynyt aineistohakuuni, koska siinä kerrotaan, että uusi laki helpottaa vanhempien paineita laittaa lapsensa *kiistanalaiseen sukupuolenkorjausleikkaukseen*.

Toinen hakuni ulkopuolelle jäänyt ryhmä juttuja ovat erilaiset ohjelma- ja muut arviot, jotka on julkaistu Helsingin Sanomien kulttuuri- ja tv-sivuilla. Ensimmäinen niistä kuvailee äänestä kertovaa opetusohjelmamaista dokumenttia, joka on otsikoitu *Oman äänen kuuleminen on järkytys* (HS 11.10.2013). Arviossa kerrotaan, että *esimerkiksi transsukupuoliset ihmiset, jotka käyvät läpi sukupuolenkorjausprosessin miehestä naiseksi, yrittävät yleensä naisellistaa puhettaan. Jos ihminen vaihtaa sukupuoltaan naisesta mieheksi, muutos tapahtuu itsestään testosteronin vaikutuksesta*. Tämän kohdan lisäksi jutussa ei puhuta transsukupuolisuudesta saatika keskittyä siihen tai sukupuolenkorjaukseen vaan puhe on nimenomaan po. dokumentista.

Toinen vastaava analyysin ulkopuolelle jättämäni juttu on Marja Björkin romaaniarvio *Jeesusteippi tuo vapauden* (HS 26.4.2013), joka sinänsä kertoo sukupuolenkorjauksesta. Samoin myös Marja-Sisko Aallosta kertovan dokumentin arvio, joka on otsikoitu *Reetta Aallon sedästä tuli täti* (HS 11.1.2013). Arviossa kerrotaan, miten Aallon sukulainen tarttui aiheeseen ja teki Aallosta tv-dokumentin (HS 11.1.2013). Kolmas varsinainen arvio on Aallon itsensä kirjoittaman romaanin arvio *Kapituli kätkee salaisuuden* (HS 23.10.2013).

Kaksi analyysin ulkopuolelle jättämistäni jutuista on mielipidekirjoituksia. Toinen niistä on opiskelijan laatima kirjoitus, joka on otsikoitu *Itsemääräämisoikeus ei toteudu kaikilla* (HS 23.12.2013). Mielipidekirjoituksessa kirjoittaja toteaa, että kaikki eivät voi hankkia lapsia niin halutessaan – lähinnä transsukupuolisille tarkoitetun pakkosterilisaation takia. Toinen mielipidekirjoituksista on Helsingin Sanomien toimittajan kolumni otsikolla *Mikä on mies, ja kuka on nainen?* (HS 27.3.2013). Toimittaja analysoi kolumnissa Naisasialiitto Unionin linjauksia siitä, mikä on mies ja kuka nainen.

Kaksi muuta tarkastelun ulkopuolelle jättämäni juttua koskevat tv-tietoja ja menovalikoimaa. Näissä jutuissa vain mainitaan transsukupuolisuus tai sukupuolenkorjaus.

Uutisjutut

Olen siis ottanut vuoden 2013 aineistooni mukaan yhteensä viisi uutista, joista kahteen kuuluu myös etusivulla julkaistu uutisvinkki. Tammikuussa 2013 vuonna 2013 ilmestynyt sukupuolenkorjauksesta kertova uutinen otsikolla *Ruotsi luopui pakkosteriloinnista sukupuolenkorjauksessa* (HS 12.1.2013) taustoittaa sukupuoltaan korjaavien ihmisten oikeuksia Ruotsissa. Uutisen kärkenä on, että Ruotsi luopuu pakkosterilisoinnista sukupuolenkorjauksessa.

Ruotsin tilannetta verrataan uutisessa Suomeen, jossa *sukupuolenkorjaukseen vaaditaan yhä lisääntymiskyvyttömyyttä*. Uutisessa myös mainitaan, että *Suomessa lisääntymiskyvyttömyyttä vaativa laki hyväksyttiin 30 vuotta Ruotsia myöhemmin, vuonna 2003*. Jutussa on äänessä myös Setan pääsihteeri Aija Salo, jonka mukaan *kaikkihan tietävät, että Suomi rikkoo ihmisoikeuksia*. Setan pääsihteerin lisäksi uutisessa siteerataan Nova Colliander -nimistä henkilöä, joka *vaihtoi sukupuolta 28-vuotiaana ja maksoi siitä kovan hinnan*.

Uutisessa puhutaan sekaisin *sukupuolenvaihdoskorjauksesta* ja *sukupuolenkorjauksesta*. Lisäksi käytetään sekaisin termejä transihmiset, transsukupuoliset ja transseksuaalit. Sukupuolenkorjaus esiintyy terminä monissa Helsingin Sanomien uutisissa, mutta käsillä oleva uutinen on ensimmäinen, jossa puhutaan *sukupuolenvaihdoskorjauksesta*. Sukupuolen vaihtaminen tai sukupuolen korjaaminen ovat vielä kohtuullisen ymmärrettäviä termejä, mutta niiden yhdistäminen tekee asiasta huomattavan monimutkaisen.

Vaihdoskorjauksella voitaisiin mielestäni viitata pikemminkin sellaiseen tilanteeseen, jossa sukupuoltaan korjannut haluaa vaihtaa sukupuolensa takaisin entiseen sukupuoleensa, näin vaihto ikään kuin korjattaisiin. Kaiken kaikkiaan sukupuolenkorjauksen käyttäminen synonyymina sukupuolenvaihdoskorjaukselle antaa jutun kirjoittajasta asiantuntemattoman vaikutelman.

Toinen mielenkiintoinen sanavalinta kyseisessä uutisessa on transseksuaali. Jutussa on kuitenkin puhe nimenomaan transsukupuolisista – eli henkilöistä, jotka kokevat biologisen sukupuolensa vääräksi. Transseksuaalisuus on puolestaan tässä yhteydessä harhaanjohtava termi, sillä transsukupuolisuudella ei ole suoraa yhteyttä seksuaalisuuteen: transsukupuolinen voi ollaseksuaaliselta suuntautumiseltaan hetero, homo tai bi.

Uutisessa transsukupuoliset asetetaan vastakkain valtion kanssa. Esimerkiksi haastateltu Colliander kuvailee pakkosterilisoimistaan *väkivallanteoksi ja raiskaukseksi*. Vastaavasti Setan pääsihteeri

haukkuu uutisessa Suomea ihmisoikeuksien rikkojaksi. Lisäksi jutussa referoidaan Svenska Dagbladetia, jonka mukaan Ruotsin valtio ei enää uuden lain myötä kajoa sukupuolenkorjaukseen haluavien yksityiselämään. Valtio siis on uutisessa iso paha ja vanhanaikainen susi, jonka kourissa transsukupuoliset taistelevat oikeuksistaan. Toisaalta uutinen antaa, ainakin ruotsalaisista transsukupuolisista aktiivisen kuvan: jopa 70 ihmisen odotetaan hakevan valtiolta korvauksia pakkosterilisoinneista.

Yksi vuoden 2013 aineistoni uutisista kertoo jo aikaisemmin vilahtaneesta Bradley Manningista. *Manning haluaa korjata sukupuoltaan naiseksi* (HS 23.8.2013) otsikoidussa uutisessa kerrotaan, että Manning haluaa korjata sukupuoltaan naiseksi. Käytössä on nimenomaan muoto *korjata sukupuoltaan*, ei sukupuolensa, joka viittaisi kokonaisvaltaisempaan operaatioon. Uutisessa puhutaan lisäksi lyhyesti Manningin toiveista ja tunteista. Hänen kerrotaan tunteneen itsensä naispuoliseksi lapsuudesta asti, minkä lisäksi tuodaan esille, että Manning toivoo voivansa aloittaa hormonihoitot mahdollisimman pian. Lisäksi kerrotaan, että Manning haluaisi ihmisten viittaavan häneen jatkossa persoonapronominilla *she*.

Uutinen on lyhyt AFP:n uutistoimiston uutinen, jonka Helsingin Sanomat on poiminut todennäköisesti sen kiinnostavuuden takia: uutiskynnys ylittyy helposti, jos olet vankilassa valtiosalaisuuksien vuotamisesta ja ilmoitatkin yhtäkkiä olevasi transsukupuolinen. Tämä uutinen lieneekin tehty lähinnä sen skandaaliaineisten takia: tavallisen suomalaisen ilmoitus transsukupuolisuudestaan ei olisi todennäköisesti päätynyt edes pikku-uutiseksi.

Yksi mielenkiintoisimmista vuoden 2013 uutisista on otsikoitu *Eunukit elävät öisin* (HS 14.7.2013). Uutinen kertoo pakistanilaisista transsukupuolisista miehistä eli eunukeista. Uutiseen kuuluu sekä uutista esittelevä vinkkiteksti että itse juttu. Vinkkijutun otsikko *Guru johtaa eunukkeja tanssimalla* kertoo jo paljon itse jutunkin sisällöstä: siinä näet kerrotaan, kuinka gurut johtavat *prostituoituina, tanssijoina ja kerjäläisinä itsensä elättävien eunukkien hyljeksittyjä yhteisöjä*. Uutinen kuvaa kaunistelematta transsukupuolisten yhteiskunnallista asemaa Pakistanissa: transsukupuolisia hyljeksitään, ja he joutuvat tienamaan elantonsa kyseenalaisilla tavoilla.

Hyljeksinnästä ja Euroopassa laittomiksi katsotuista elinkeinoista huolimatta transsukupuoliset näkyvät vahvasti pakistanilaisessa yhteiskunnassa: heitä on jutun mukaan jopa puoli miljoonaa 12 miljoonan asukkaan Lahoressa. Lisäksi parlamenttivaaleissa on ollut eunukkiehdokkaita, jotka ovat voineet merkitä henkilötietoihinsa olevansa kolmatta sukupuolta.

Uutinen piirtää varsin kahtiajakautuneen kuvan Pakistanin transsukupuolisista. He eivät ole normaaleina kansalaisina mukana yhteiskunnassa sikäli, että he eivät saa tavanomaisia töitä.

Toisaalta he voivat asettua ehdolle valtiollisissa vaaleissa ja tulla kohdelluksi lain edessä kolmantena sukupuolena. Vaikuttaakin siltä, että eunukkien syrjintä ulottuu ennen muuta työelämään ja siihen liittyvään yhteiskunnalliseen arvostukseen.

Uutisessa sukupuoli kaartuu ulos perinteisestä mies- ja nainen jaosta vain näennäisesti. Uutisen kertoman mukaan transsukupuoliset toimivat kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän sisällä: he korjaavat sukupuoltaan nimenomaan miehestä naiseksi, käyvät korjausleikkauksissa, leikkauttavat itselleen rintoja ja opettelevat pukeutumaan, meikkaamaan ja käyttäytymään kuin nainen. Sukupuoli siis muokkautuu sujuvasti mieheydestä naiseuteen leikkausten ja käyttäytymiskoulutuksen avulla. Uutisen mukaan sukupuoli sijaitseekin ennen kaikkea ruumiissa, sen muodoissa ja ulkoisissa ominaisuuksissa.

Uutinen esittää pakistanilaiset transsukupuoliset samalla syrjityksi ihmisryhmäksi. Tällöin heistä puhutaan uutisessa tirkistelydiskurssissa, kuvaillen tarkasti transsukupuolisten eunukkien ulkoisia ominaisuuksia, rohkeita puheita ja toimintaa. Uutinen näyttääkin transsukupuoliset paitsi syrjittynä myös outona ja erikoisena ihmisryhmänä, jonka tapa elää on erilainen kuin normaalien pakistanilaisten. Näin uutinen osallistuu osaltaan transsukupuolisten toiseuttamiseen esitellen heidät outoina, erilaisina ja yhteiskunnan ulkopuolisina.

Viides vuoden 2013 aineistooni kuuluva uutinen otsikolla *Uuden ajan seksivalistaja* (HS 29.8.2013) on pitkä, lähes reportaasinomainen juttu sukupuoltaan naisesta mieheksi korjanneen transsukupuolisen poikaystävästä. Herättelevä otsikko on perusteltu jutussa, jossa uutisen päähaastateltava Juuso Kekkonen kertoo olevansa polyamorinen eli tapailevansa monia ihmisiä samanaikaisesti. Samalla hän kuitenkin seurustelee vakavasti poikaystävänsä kanssa, joka on korjannut sukupuoltaan naisesta mieheksi suhteen aikana.

Tässä uutisessa tai uutisreportaasissa kerrotaan seikkaperäisesti Kekkonen tyttöystävän sukupuolenkorjauksesta seuranneista muutoksista sekä korjauksen muissa herättämistä reaktioista. Ne tuodaan esiin lähinnä Kekkonen näkökulmasta. Hän kertoo uutisessa, että ei *juuri noteerannut* kumppanissaan tapahtuneita fyysisiä muutoksia, koska ne olivat niin hitaita. Jossain vaiheessa hän huomasi, että kumppanin viikset kasvoivat ja hän halusi lainata Kekkonen vaatteita. Vaikka Kekkonen sanookin uutisessa, että ei juuri noteerannut kumppanin ulkoisia muutoksia, hän on kuitenkin huomannut viikset ja varmaan myös muuttuneen pukeutumistyylin. Hän kertoo myös tuohtuvansa kysymyksistä, jotka koskevat hänen kumppaninsa anatomiaa, kuten rintojen katoamista.

Kekkonen kokee kumppaninsa muuttanutta ulkonäköä koskevat kysymykset epämiellyttäväiksi ja perustelee tätä sillä, että ei *keneltäkään muultakaan kysytä niin henkilökohtaisia asioita*.

Sukupuolittuneen ruumiin julkinen kommentoiminen ja analysoiminen on siis hänelle asia, josta hän ei halua keskustella avoimesti. Toisaalta Kekkonen on suostunut haastateltavaksi Helsingin Sanomien juttuun, jossa hän puhuu parisuhteestaan sangen avoimesti.

Kekkonen kumppani, sukupuoltaan mieheksi korjannut nainen esitetään uutisessa moniulotteisena henkilönä: Kekkonen kertoo hänen olevan luova, taiteellinen ja ihmeellinen. Hänet esitetään monessa mielessä rajojen rikkojaksi ja normeista poikkeavaksi yksilöksi, joka paitsi korjaa sukupuoltaan myös kannattaa moniin samanaikaisiin suhteisiin perustuvaa polyamoriaa. Hänet esitetään myös päämäärätietoisena ja napakkana: hän muun muassa kieltää Kekkonesta tytöttelemästä itseään.

Sukupuoltaan korjaava representoidaan uutisessa otsikon mukaisesti ikään kuin uuden ajan ihmiseksi, jonka toimintaa ja olemusta eivät kahlitse perinteiset ihmissuhdekäsitykset, eikä edes biologinen sukupuoli. Hän on itsenäinen ja tekee, mitä kokee itselleen sopivaksi. Samalla aikaan häneen kohdistuu uutisen mukaan syrjintää, halveksuntaa ja moralisointia. Tältä osin voisikin tulkita, että sukupuoltaan korjaavaa henkilöä esitetään tässä uutisessa pioneeridiskurssin puitteissa. Kekkonen kertoo, että kaikki eivät halua muistaa sukupuoltaan korjanneen uutta nimeä, vaan käyttävät vanhaa. Jotkut möykkäävät, että sukupuolenkorjausta ei saisi tehdä yhteiskunnan rahoilla. Kerrotun lisäksi uutisessa tuodaan esille myös sukupuoltaan korjaavien pakkosterilisaatio, millä liitetään transsukupuoliset puolestaan syrjintädiskurssiin.

Tulkintani mukaan uutinen representoi transsukupuoliset vahvasti perinteisiä rajoja rikkoviksi kapinallisiksi, jotka kyllä uskovat itse omaan tekemiseensä, mutta kohtaavat syrjintää ja ihmetystä. Samalla uutinen puhuu aiheesta arkiseen ja rentoon sävyyn – aihetta valotetaan Kekkonen puheiden avulla ilman turhaa jargonia. Uutisessa muun muassa kerrotaan, kuinka Kekkonen ilmoitti vanhemmilleen, että *tyttöystävästäni on tulossa poikaystäväni*.

Sukupuoli näyttäytyy uutisessa helposti muutettavissa olevana elementtinä: toiseen sukupuoleen voidaan siirtyä tuosta vain, jos siltä tuntuu. Tästä huolimatta myös tämä uutinen uusintaa kaksinapaista sukupuolijärjestelmää: maailmassa on kaksi sukupuolta, joihin molempiin liittyy sukupuolittuneen ruumiin merkkejä. Sukupuoltaan mieheksi vaihtanut ei esimerkiksi halunnut enää kokea tytöttelyä, jota ilmeisesti sai osakseen ollessaan tyttö. Tytöttelyhän koetaan useimmiten häiritsevänä ja alentavana puhetapana, jolla puhuja asettaa itsensä tytöttelyn kohteen yläpuolelle.

Naiseuteen kuuluvat uutisen mukaan oleellisesti rinnat, joiden puuttumisen merkitystä jutussa korostetaan. Miehelle ominaisinta puolestaan näyttäytyvät viiksien kasvattaminen ja miesten vaatteiden käyttäminen. Miehenä uutisen transsukupuolinen pystyy myös olemaan ikään kuin oikeassa kehossa ja sosiaalisessa roolissa. Hänen elämästään tulee siis helpompaa uuden miehisen sukupuolensa myötä.

Uudesta ajasta puhuvasta otsikosta huolimatta uutinen tukeutuu nähdäkseni vahvasti perinteiseen kaksinapaiseen sukupuolijakoon. Se tyypistää sekä naiseuden että mieheyden perinteisiin raameihin, jotka eivät uutisen perusteella ole kovinkaan moniulotteisia: päällimmäisenä uutisesta jää mieleen se, että miehet kasvattavat viiksiä ja naisia tytötellään – olkoonpa heidän ihmis- ja parisuhteensa kuinka normeja rikkovia hyvänsä.

Kyseisessä uutisessa transsukupuolinen ei itse pääse lainkaan ääneen. Hänet määritellään jutussa täysin poikaystävän kertomusten kautta. Jutun perusteella Kekkonen tyttöystävä on kapinallinen ja arvoiltaan liberaali, joskin syrjintää arjessaan kohtaava transsukupuolinen. Se, että syrjittyä transsukupuolista ei ole haastateltu juttuun lainkaan, vahvistaa kuvaa transsukupuolisten toiseudesta: heihin saa yhteyden vain välikäsien kautta. He ovat jossain tuolla, mediavälitteisen julkisen keskustelun ja siten myös yhteiskunnan ulkopuolella. Tästä voi tehdä ainakin kaksi päätelmää: heille ei joko anneta tilaa mediajulkisuudessa tai he eivät itse halua tätä tilaa ottaa.

4.7 Havainnot uutiskirjoittelun piirteistä tarkastelujaksollani

Helsingin Sanomat kirjoitti transsukupuolisista ja heidän sukupuolenkorjausleikkauksistaan kohtuullisen paljon kuuden vuoden tarkastelujaksoneen aikana. Lehti julkaisi yhteensä 74 juttua, jos mukaan lasketaan myös muut kuin uutisiksi luokittamani tekstit. Jutuista oli uutisia yhteensä 31 kappaletta ja ei-uutismaisia juttuja yhteensä 42. Transsukupuolisista kirjoitettiin siis keskimäärin 12 kertaa yhden tarkastelujaksoneen vuoden aikana. Mielestäni luvut osoittavat, että kyseessä oli yksi merkittävä yhteiskunnallisen keskustelun aihe kyseisenä ajanjaksona.

Analysoimieni uutisjuttujen aiheiden ja niiden uutiskärkien perusteella voi todeta, että Helsingin Sanomat kirjoitti tarkastelujaksolla erityisesti transsukupuolisten oikeuksiin ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyvistä asioista. Esimerkiksi transsukupuolisten työelämää käsitellään yhteensä yhdeksässä uutisessa. Transsukupuolisten pakkosterilisaatiosta kirjoitettiin kolmessa uutisessa ja sukupuolenkorjaukseen liittyvistä juridisista avioliitto-ongelmista niin ikään kolmessa uutisessa.

Vain harva tarkastelujaksoni uutinen kertoo myönteisiä asioita transsukupuolisten elämästä ja asemasta. Yksi tällainen myönteinen uutinen on otsikoitu *Marja-Sisko Aalto on vuoden Lyyti* (HS 25.5.2009). Siinä kerrotaan Aallon saamasta palkinnosta neutraaliin sävyyn. Myös uutiset, jotka on otsikoitu *Mies ihannoit voimaa, nainen saa pitää vaatteista ja Naisena piti piiloutua, miehenä saa olla röyhkeä* (HS 1.11.2010) ovat juttuja, joissa ei keskitytä transsukupuolisten yhteiskunnallisiin ongelmiin. Näitä kolmea uutista lukuun ottamatta Helsingin Sanomat kirjoittaa siis pääosin kielteiseen sävyyn transsukupuolisista tarkastelujaksoni aikana.

Transsukupuoliset representoidaan uutisissa pääosin passiivisiksi ja pinnallisiksi. Esimerkiksi Reija Ahdista kertova uutinen esittää Ahdin – ja samalla transsukupuoliset laajemminkin – passiivisiksi valittajiksi (HS 24.1.2011). Eva Michelsonista ja tämän sukupuolenkorjausprosessistaan seikkaperäisesti kertova uutinen puolestaan representoi transsukupuoliset ulkonäkökeskeisiksi ja pinnallisiksi ihmisiksi (HS 25.10.2009). Transsukupuoliset esitetään monissa tarkastelujaksoni uutisissa myös syrjityiksi: transsukupuolisten saamaa syrjintään viittaavaa kohtelua kuvataan esimerkiksi uutisissa *Kohukirkkoherroja ei kirkkoneuvos-kisaan* (HS 10.2.2009), *Sukupuolenkorjaus sekoitti Finanssivalvonnan* (HS 22.1.2011) ja *Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon* (24.1.2011).

Erialaisten representaatioiden lisäksi analyysini osoittaa, että Helsingin Sanomat kirjoittaa transsukupuolisistatarkastelujaksoni aikani useissa diskursseissa. Tunnistin analyysissäni seitsemän eri diskurssissa: kohu-, tirkistely-, syrjintä-, selviytymis-, kolonialismi-, pioneeri- ja sairausdiskurssin. Huolimatta diskurssien sangen suuresta määrästä päädyin erittelyssäni siihen, että Helsingin Sanomat kirjoittaa transsukupuolisista sangen tyypistetyin tavoin. Diskursseja tarkastelemalla itse asiassa huomaa, että monipuolisen kuvan tarjoamisen sijasta transsukupuolisista rakennetaan kirjoittelussa yhteiskunnan toisia useasta eri näkökulmasta. Kärjistetysti voisi tiivistää, että heistä puhutaan Helsingin Sanomien uutisoinnissa syrjittynä ja sairaana ihmisryhmänä, jonka erilaisuutta ja vierautta oletetaan tirkistelevän mielellään.

5 Transsukupuolisten määrittely Helsingin Sanomien uutiskuvissa

Tässä luvussa keskityn edellisessä luvussa analysoimieni uutisten kuvitukseen. Kiinnitän huomiota muun muassa siihen, millaisiin aineistoni juttuihin on liitetty kuva ja millaisia esityksellisiä valintoja kuvissa on tehty: mistä kuvakulmasta kuvat on otettu, keitä niissä esiintyy, millaisia sukupuolen merkkejä kuvassa näkyy, ovatko kuvissa esiintyvät ihmiset liikkeessä vai paikoillaan, miten kuvat on rajattu ja kuinka läheltä tai kaukaa kohteesta ne otettu.

Visuaalisten huomioiden avulla pohdin, millaisia merkityksiä ja representaatioita Helsingin Sanomat kertoo transsukupuolisista ja sukupuolenkorjauksesta. Sanomalehtikuvat kun tuottavat representaatioita aivan kuten uutistekstitkin. Minua kiinnostaakin, millaisia merkityksiä kuvat tuovat analyysiini tekstien rinnalle. Haluan myös tuoda esille sen, että sanomalehtikuvilla osana sanomalehtiutusta on mielestäni sama asema kuin pelkillä sanomalehtiutisillakin: kuvien aitouteen, objektiivisuuteen ja hillittyyn muokkaamattomuuteen uskotaan.

Omien havaintojeni ja päätelmieni tukena käytän Laihon ja Ruohon (2005) *Median merkitsemät: Ruumis ja sukupuoli kuvassa* teosta, joka käsittelee muun muassa nais- ja miesruumiin erilaisia ihanteista ja niiden esityksiä sekä mediakuvien roolia yhteiskunnassa. Toinen kuva-analyysini apuna käyttämäni teos on Leena-Maija Rossin (1995) toimittama *Kuva ja vastakuvat – sukupuolen esittämisen politiikkaa*, jossa muun muassa taiteilija ja feministi Silvia Kolbowski kirjoittaa naamioitumisesta ja naisellisuuden ylikorostamisesta.

Olen liittänyt aineistoni kuvat juoksevasti tekstin joukkoon, en erilliseksi liitteeksi. Näin lukija pysyy paremmin kärryillä, millaista kuvaa olen analysoimassa kussakin kohdassa. Analysoin kuvia kronologisessa järjestyksessä, mutta en jäsennä kuvien tarkastelua vuosittaisiin alalukuihin, kuten tekstien suhteen tein. Olen merkinnyt liitteenä olevaan (liite 1) juttulistaan k-kirjaimella ne aineiston jutut, joihin sisältyy kuvia.

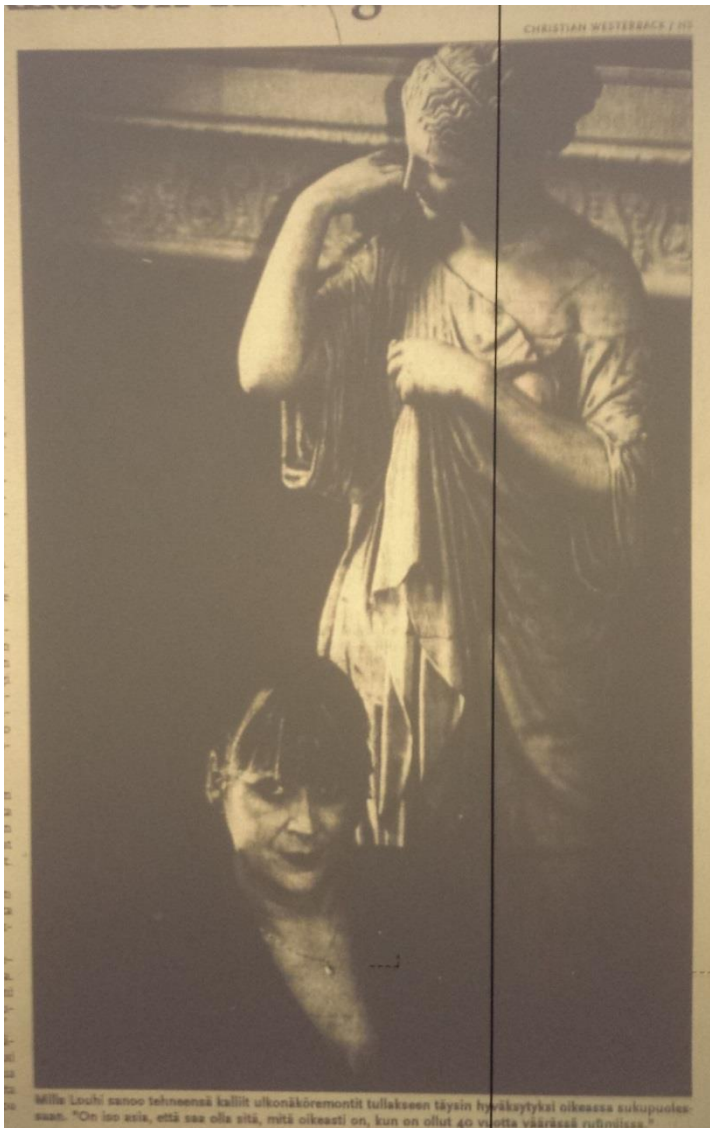
5.1 Uutiskuvien kertomaa

Aloitan analyysini uutisesta, joka kertoo Bangkokissa Thaimaassa sukupuolenkorjauksen tehneestä Milla Louhesta (HS 16.11.2008). Uutiseen sisältyvä kuva (Kuva 1) on ensiksikin kohtuullisen suuri. Kuva on rajattu niin, että Louhi on asemoitu kuvan alareunaan siten, että vain hänen päänsä ja dekoltee-alueensa näkyvät. Huomattavasti suuremman kuvatilaa vie Louhen takana seisova kreikkalainen patsas. Patsas esittää naishenkilöä, joka ei katso kameraan vaan sivulle ja samalla ikään kuin asettaen vaatettaan kohdilleen oikean hartian kohdalta. Louhi puolestaan katsoo kameraan kulmiensa ja paksun otsatukkansa alta, ylävartalo ja pää hiukan etukenossa.

Louhi vaikuttaa kuvassa aikuiselta, kypsältä naiselta: hänen huulensa ovat tummat, ja näyttää siltä, että niissä olisi huulipunaa. Huulet ovat kiinni ja Louhen ilme vaikuttaa kuvassa hyvin päättäväiseltä. Silmät näyttävät tummilta ja meikatuilta. Louhen päällä oleva pusero tai jakku on syvään uurrettu. Kuvasta voi jopa nähdä Louhen rintojen raon varjon. Hänellä on kaulassaan pieni, siro kaulakoru – ei esimerkiksi paksua panssariketjua, joita miesten näkee usein käyttävän.

Kuvaaja on tehnyt otoksen sommittelussa useita mielenkiintoisia valintoja. Louhi on sijoitettu kuvan alareunaan, ja patsaalle on annettu merkittävä tila kuvan alasta. Kuvateksti avaa osittain kuvaan liittyviä valintoja: *Milla Louhi sanoo tehneensä kalliit ulkonäköremontit tullakseen täysin hyväksytyksi oikeassa sukupuolestaan. On iso asia, että saa olla sitä, mitä oikeasti on, kun on ollut 40 vuotta väärässä ruumiissa.*

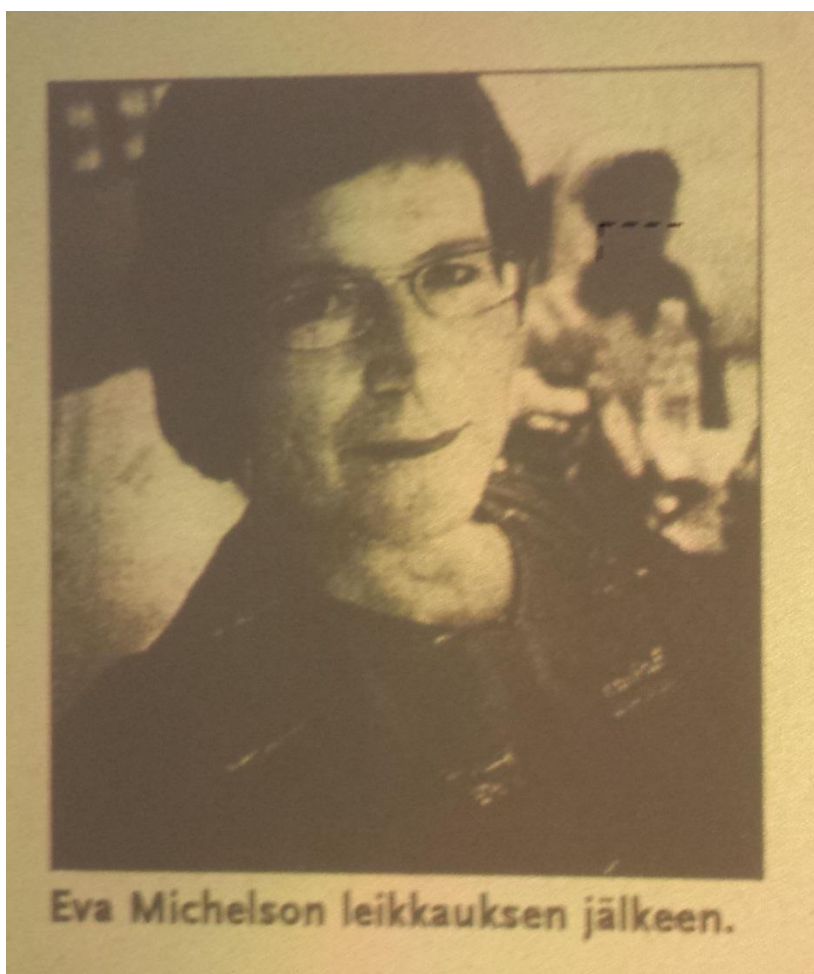
Louhi siis viittaa entiseen, miehen ruumiiseensa, jossa hän on ehkä kokenut olleensa kuin patsas – kykenemättömänä liikkumaan, elämään, katsomaan kohti kameraa. Hän on joutunut pakoilemaan vaatteisiinsa, verhoon tai rooliin, kuten patsas asetellessaan viittaansa kohdilleen. Kuva representoikin Louhea menneisyyden kautta: ennen sukupuolenkorjausta ja ulkonäköremonttia hän on joutunut elämään jähmettyneenä patsaan tavoin. Sukupuolenkorjauksen jälkeen hän on ikään kuin herännyt eloon. Kuvan viesti tukee myös uutistekstin sanomaa – sukupuoli sijaitsee sekä kuvan ja uutistekstin mukaan ulkonäössä.

Kuva 1

Samalla ruumiista puhuminen ja patsaan läsnäolo kuvassa asettavat Louhen tietynlaiseen tilanneyhteyteen: kun kuvassa näkyvä patsas on joskus muotoiltu ja veistetty, maailmassa ovat olleet valloillaan aivan erilaiset ruumisnormit. Kuvan patsas ikään kuin muistuttaa siitä, että eri aikoina ja eri yhteiskunnissa ruumista on katsottu ja arvioitu eri tavoin. Louhen saaman pienen tilan pystykuvassa voi tulkita viestittävän, että hän on vain yksi, tosin kohtuullisen päättäväinen ja rohkea, ruumiistaan muokkaava yksilö tässä yhteiskunnassa ja maailman ajassa.

Toinen analysoimani kuva esittää norjalaista 59-vuotiasta Eva Michelsonia, joka kävi tekemässä Thaimaassa omakustanteisen sukupuolienkorjausleikkauksen (HS 25.10.2009). Uutiseen liitetty kuva on pienikokoinen puolilähikuva Michelsonista (Kuva 2). Sen kuvatekstinä on toteamus: *Eva Michelson leikkauksen jälkeen*. Kuvassa vähintäänkin keski-ikäiseltä näyttävä Michelson katsoo suoraan kameraan kevyesti hymyillen. Hänellä on lyhyet tummat hiukset, silmälasit ja kapeat, tummat, todennäköisesti punatut huulet. Kaulan alue on peitetty ja hartioilla näyttää olevan huivi. Kuvassa on myös taustaa, joka on sumennettu niin, että siitä ei saa kunnolla selvää.

Kuva 2

Kuvan tarkoituksena lienee lähinnä havainnollistaa lukijalle, miltä Michelson leikkauksensa jälkeen näyttää. Kuvateksti korostaa tätä viestiä: tässä hän nyt on, katsokaa. Näin kuva myös vahvistaa

uutistekstin kohudiskurssia, jonka mukaan Michelson on heteronormatiivista poikkeava keski-ikäinen eli toinen. Kuva on otettu hiukan sivulta ja yläkulmasta siten, että Michelson katsoo kameraan hieman yläviistoon. Hän on siis tarkastelun kohteena ja lukija asemoidaan hänen yläpuolelleen tarkastelijaksi.

Samantyyppinen ylävartaloon rajautuva kuva on liitetty myös uutiseen *Marja-Sisko Aallon saarna keräsi kirkon täyteen Oulunkylässä* liitetty kuva Aallosta (HS 14.5.2010). Se esittää Aaltoa suunnilleen samalta etäisyydeltä kuin kuva 2 Michelsonia: kyseessä on puolilähikuva (Kuva 3), jossa Aalto hymyilee kuvassa papin vaatteisiin pukeutuneen ja pää hieman sivulle kallistuneena. Hänellä on kuvassa lyhyet hiukset ja silmälasit. Tausta on musta.

Kuvan tarkoituksena lienee kertoa lukijalle, miltä Aalto näyttää. Kuvatekstissä todetaan, että *Marja-Sisko Aalto toimitti jumalanpalvelusta Oulunkylän kirkossa helatorstaina*. Kuva on mielenkiintoinen sikäli, että Aalto esiintyy kuvassa papin puvussa. Tällä tavoin hän esiintyy sekä transsukupuolisten pappien ja transsukupuolisten sekä pappien edustajana. Kuva lienee liitetty osaksi uutista nimenomaan Aallon aseman takia: kuvalla vahvistetaan tekstin viestiä siitä, että Aalto on kummajainen papin vaatteissa, toinen, jota kuvataan tässä kuvassa kohudiskurssissa.

Kuva 3

Neljäs analysoimani kuva liittyy uutisiin *Sukupuolenkorjaus sekoitti finanssivalvonnan ja Pappi teki itse johtopäätökset leikkauksen jälkeen* (HS 22.1.2011). Uutiset on taitettu samalla sivulle yhdeksi kokonaisuudeksi. Uutisiin liittyvä kuva on kuvituskuva, jossa tuntematon henkilö kävelee suoraan kamerasta poispäin selin lukijaan (Kuva 4). Kuvan oikea reuna näyttää revityltä. Uutisessa kerrotaan, että finanssivalvonnassa tapahtuneesta transukupuolisen syrjinnästä kertoi ensimmäisenä Talouselämä. Revitty reuna voi viitata siihen, että juttu on lainattu Talouselämän sivuilta. Samaan aikaan sillä voidaan kuvata molemmissa jutuissa esiintyvien henkilöiden kohtaloa: heidät on molemmat raastettu irti työpaikoiltaan, työelämästä ja samalla myös laajemmin yhteiskunnasta.

Kuva 4

Kuvan alareunaan on sijoitettu teksti: *Vain tavallinen kelpaa työnantajalle*. Teksti kiinnittää kuvassa kävelevän ihmisen jutun kontekstiin – henkilö on epänormaali ja joutuu poistumaan työpaikaltaan. Kävelijä suojaa itseään sateenvarjolla, eikä hänen sukupuoltaan voi tunnistaa kuvasta. Sateenvarjon voi halutessaan nähdä symbolisoivan suojaa syrjinnältä. Suojan alla kävelevän ihmisen taas voi tulkita yrittävän suojautua työnantajan ja yhteiskunnan stereotyyppioilta.

Maa on kuvassa valkoinen, on talvi – miljö on siis kylmä, kuten on uutisessa esitetty tilannekin. Tämä kuvituskuva poikkeaa edellisistä. Se ei osoittele, eikä tuo transsukupuolista esille ulkonäön

kautta. Kyse on enemmän mutkikkaan tapahtuman kuin sukupuolittuneen ruumiin erityispiirteiden kuvaamisesta.

Viides aineistoni kuvista kokoaa Helsingin Sanomien Sunnuntai-sivuilla ilmestyneen juttukokonaisuuden yhteen. Uutisessa ja siihen liitettyssä kuvassa esiintyy kolme ihmistä: kaksi sukupuoltaan vaihtanutta ja transvestiitti (Kuva 5). Yksi kuvassa esiintyvistä on Marja-Sisko Aalto, joka kertoo uutisen yhdessä osassa omasta näkökulmastaan siitä, miltä sukupuoliroolit hänestä näyttävät (HS 1.11.2010).

Kuva 5

Juttukokonaisuuden kuva on kohtuullisen iso vaakakuva, jossa esiintyy kolme henkilöä. Heidät on kuvattu rivissä puolilähikuvan etäisyydeltä niin, että jalat ovat rajautuneet kuvasta pois, mutta ylävartalo ei. Nopeasti vilkaistuna kuvassa on kolme eri-ikäistä naista, jotka kaikki hymyilevät suoraan kameralle.

Marja-Sisko Aalto seisoo kuvassa vasemmalla puolella, keskimmäisenä on puolestaan Aarni Korpela ja oikealla Minna-Maaria Lax. Aalto ja Korpela ovat vaihtaneet sukupuoltaan – Aalto miehestä naiseksi ja Korpela naisesta mieheksi. Lax on puolestaan transvestiitti. Kuvattavat seisovat jossakin kaupungissa sijaitsevassa puistossa. Taustalla näkyy puita, pysäköityjä autoja ja kerrostaloa.

Kuva on potrettityylinen otos: siinä ei ole toimintaa, vaan kuvan kohteet on ikuistettu paikallaan olevassa asennossa kuin perhe-albumiin. Kuvattavat seisovat rivissä avoimesti katseiden kohteina: he eivät keskustele tai kävele kuvassa vapaasti – keskittyminen on kuvan ottamishetkessä. Henkilöt representoivatkin tässä kuvassa transsukupuolisia ja transvestiitteja hyväntuulisina mallikappaleina: heitä ei vaikuta huolettavan mikään, ei julkisella paikalla esiintyminen eikä oman identiteetin avoin esiin tuominen Suomen suurimmassa päivälehdessä. Toisaalta he ovat kuvassa esillä arvostelun ja arvioinnin kohteena, näyttämässä lukijoille, miltä transsukupuoliset ja transvestiitit näyttävät. Tulkitseen kuvan rakentavan osittain myös kohudiskurssia, jossa lukijoille tarjotaan mahdollisuus tirkistellä transsukupuolisten ruumiita.

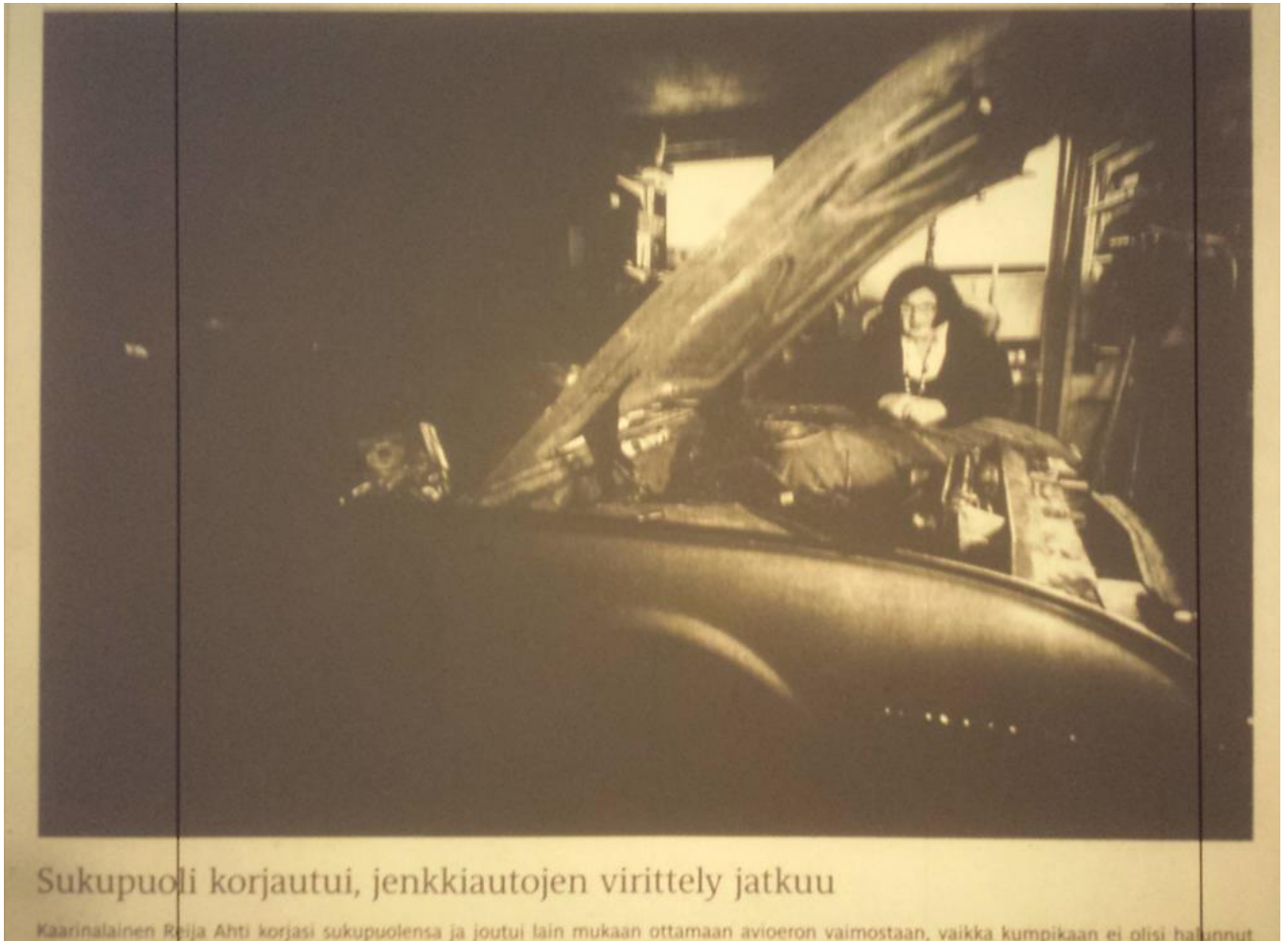
Vaikka kaikki kolme kuvassa esiintyvää henkilöä ovat tekstin mukaan kokeneet kovia ahtaiden sukupuoliroolien vuoksi, kuvassa he toteuttavat sukupuolittuneeseen ruumiiseen liittyviä stereotyyppioita. Sekä sukupuoltaan naiseksi korjanneella Aallolla että naiseksi pukeutuneella Laxilla on kainalossaan käsilaukut. Heillä on myös pitkät villakangastakit ja suuret kuviolliset huivit. Kuvan keskellä seisova Korpela on puolestaan pukeutunut farkkutakkiin, eikä hänellä ole lainkaan huivia kaulassaan. Laukun sijaan Korpela kantaa selässään reppua, jonka paksut hihat näkyvät kuvassa selvästi.

Kaikki kolme kuvattavaa ovat olleet molemmissa sukupuolirooleissa. He ilmiselvästi myös tietävät, millaisilla merkeillä nais- ja miessukupuolta viestitään esimerkiksi vaatteilla, ja kuvassa he uusintavat ja toistavat näitä sukupuolittuneen ruumiin merkkejä. Kuvassa miehen roolissa oleva Korpela on pukeutunut yksinkertaisesti, eikä käytä naismaista olkalaukkuja, vaan reppua. Kuvan olevat naiset ovat puolestaan naisille tyypillisesti kietoutuneet kuviollisiin huiveihin ja pukeutuneet pitkiin takkeihin. Lisäksi Lax pitelee olkalaukkuun kylkeään vasten hyvin feminiinisesti, pikkurilli pystyssä. Vaikka kuvan naiset esiintyvätkin feminiinisesti, he ovat kolmikosta pisimmät ja suurimmat ruumiiltaan. Keskellä seisova Korpela on heistä pienikokoisin.

Kuudennessa uutiskuvituksessa tuodaan kahdessa eri kuvassa esiin sukupuoltaan korjanneen ihmisen erilaiset sukupuolittuneet roolit (Kuvat 6 ja 7). Uutinen kertoo kaarinalaisesta Reija Ahdista, joka korjasi sukupuolensa miehestä naiseksi ja joutui ottamaan avioeron vaimostaan, vaikka kumpikaan ei olisi sitä halunnut. Uutiseen *Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon* (HS 24.1.2011) liittyy myös vinkki juttu *Sukupuoli korjautui, jenkkiautojen virittely jatkuu*, joka on ilmestynyt Helsingin Sanomien etusivulla.

Sekä Reija Ahdista kertovan pääjutun että vinkki jutun kuva on suuri vaakakuva. Vinkki juttu on kuvitettu kuvalla, jossa Ahti nojailee kyynärvarsillaan avatun auton konepellin reunaa vasten (Kuva 6). Kuva on otettu konepellin toiselta puolelta sen verran kaukaa, että Ahdin kasvonpiirteitä tai

katseen suuntaa ei pysty tulkitsemaan kuvasta. Ahdilla on kuvassa tumma polkkatukka ja silmälasit. Hän on pukeutunut tummaan vaatteeseen, jossa on avara pääntie. Kaulassaan hänellä roikkuvat pitkät helmet. Jo näiden muutamien seikkojen takia Ahti näyttää kuvassa ilmiselvästi naiselta. Kuvan miljöö, autotalli taas viittaa toiseen sukupuoleen. Ahti representoikin tässä kuvassa naista väärässä paikassa – perinteisesti miesten alueeksi mielletyssä autotallissa.

Kuva 6

Kuva visualisoi sen, mitä vinkkijutun otsikko kertoo: *Sukupuoli korjautui, jenkkiautojen virittely jatkuu*. Naissukupuolestaan huolimatta Ahti viihtyy edelleen autotallissa virittelemässä autoja. Hän ei ole muuttunut täysin kiinnostustensa, tai persoonansa osalta, vaikka sukupuoli onkin korjattu. Itse pääjuttuun liitetty kuva esittää Ahdin toisessa, perinteisesti enemmän naisten alueeksi ymmärretyssä ympäristössä, nimittäin keittiössä (Kuva 7).

Tässä kuvassa Ahti nojailee pöytään kodin sydämessä. Hän ei katso kuvassa suoraan kameraan, vaan on ilmeestä päätellen juuri kertomassa jotakin ja katsoo ylös oikealle ikään kuin saadakseen ajatuksistaan kiinni. Hän nojaa samalla vasemmalla kädellään keittiön työtasoon, joka on täynnä erilaisia keittiön tarvikkeita. Taustalla on ikkuna, ruudulliset verhot ja ruokapöytä. Ahdilla on

päällään musta asu, jossa on valkoiset pitsikaulukset ja samat helmet, jotka näkyvät myös vinkkikuvassa. Vyötäröllä kiertää koristeellinen, isosolkinen vyö.

Kuva 7

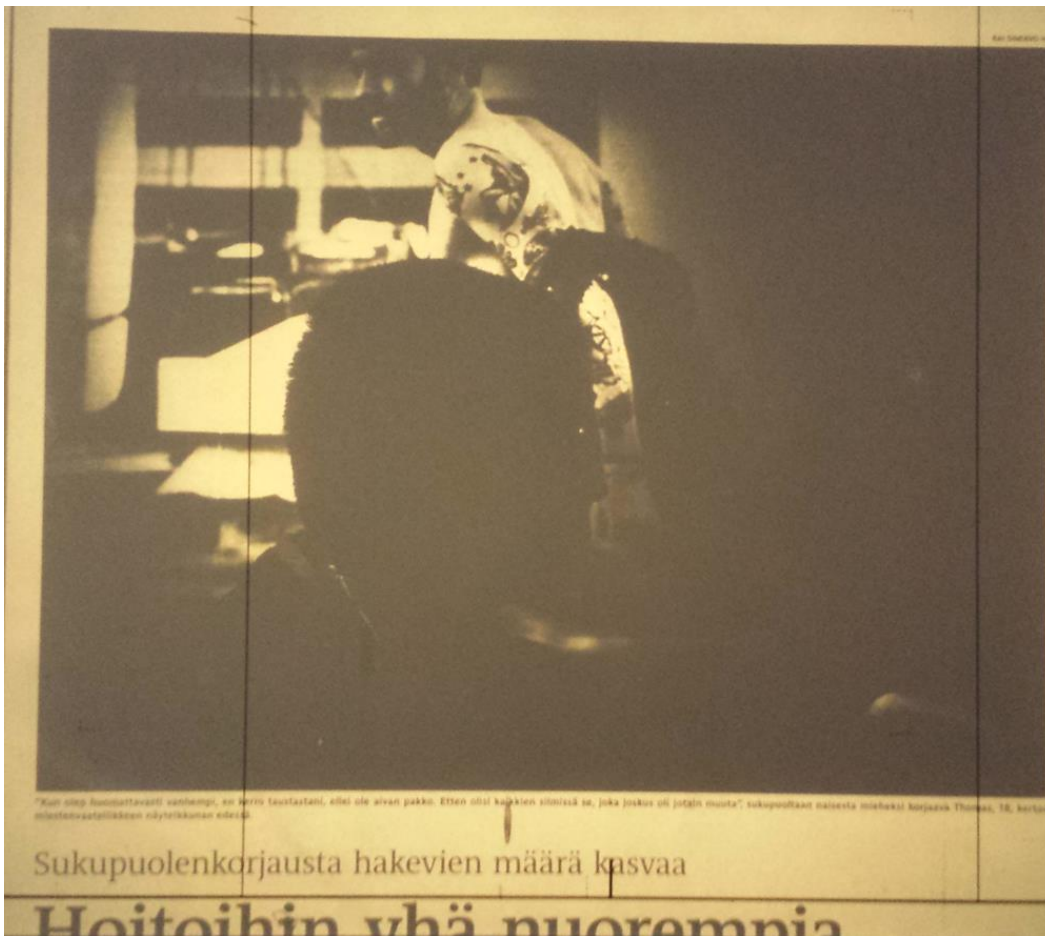
Kuvatekstissä kerrotaan, että *Reija Ahti asuu Kaarinassa yhdessä ex-vaimonsa, kahden lapsensa ja kahdeksan kissan kanssa*. Tämä kuvaa Ahtia naisen roolissa: hän elää kissojen ympäröimänä, esiintyy keittiön yksityisessä tilassa avautumassa jostakin asiasta, kuten naiset stereotyyppien mukaan tekevät – tässä avautuminen vain tapahtuu julkisesti sanomalehden sivuilla.

Molempiin Ahdista kertovan jutun kuviin on valittu kaksinapaisesti sukupuolittuneita ruumiita hyvin kaavoittuneesti kuvaavat miljööt. Mitkä asunnon tilat olisivatkaan sukupuolittuneempia kuin autotalli ja keittiö? Ne representoivat jo pelkkinä tiloina uutisessa sukupuoltaan korjanneen Ahdin kahtalaista sukupuoli-identiteettiä – hänhän on tavallaan edelleen ex-vaimonsa ex-mies ja kahden lapsen isä. Uutiseen liittyvät kuvat esittävät Ahdin – ja samalla yleisemmin transsukupuolisten sukupuoli-identiteetin monimuotoisena, mutta vahvistavat samalla tilojen ja niiden käytön sukupuolittuneisuutta.

Kahdeksannessa aineistooni kuuluvassa kuvassa on esillä sukupuoltaan korjaava 18-vuotias Thomas, joka esiintyy jutussa peitenimellä (Kuva 8). Häntä ei voi tunnistaa hämärästä kuvasta, jossa näkyy pääpiirteissään vain Thomasin pään ääriiviivat sekä taustalla oleva mieshahmo. Uutinen kertoo siitä, kuinka sukupuolienkorjaushoitoihin hakeutuu yhä nuorempia (HS 13.8.2011).

Kuvatekstissä Thomas kertoo miestenvaateliikkeen näyteikkunan edessä, että *kun olen huomattavasti vanhempi, en kerro taustastani, ellei ole aivan pakko. Etten olisi kaikkien silmissä se, joka joskus oli jotain muuta.*

Thomasista näytetään kuvassa vain sivuprofiili. Hän katsoo kuvassa oikealle päin, kuin kohti tulevaisuutta. Taustalla näkyvällä yläosattomalla mallilla – jonka hartaan pohdinnan jälkeen tulkitsen eläväksi henkilöksi – on vahva parta ja raskaasti tatuoitu käsivarsi. Malli katsoo kuvassa vasemmalle, eli päinvastaiseen suuntaan kuin Thomas. Katseiden suunnista voi tulkita halutessaan, että Thomas katsoo tulevaisuuteen ja edustaa siten uutta aikakautta, kun taas ärjymaskuliininen, menneisyyteen katsova mies on jämähtänyt paikalleen.

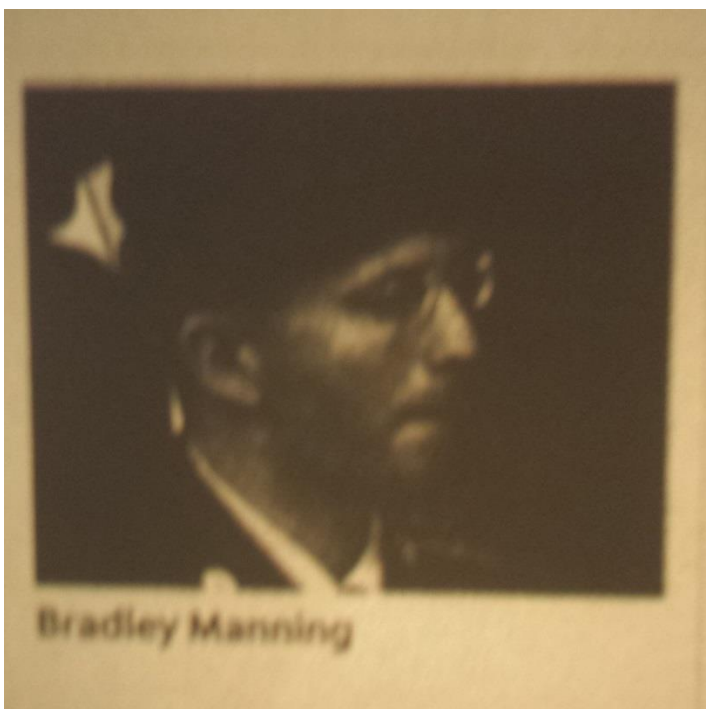

Kuva 8

Kuvasta ei välttämättä voisi suoraan päätellä, että se on otettu vaateliikkeen edessä. Kuvatekstin tieto antaa kuitenkin kuvalle lisää merkitystä: miestenvaateliikkeen näyteikkunassa on miesmalli ilman paitaa ja tämän edessä sukupuoltaan mieheksi vaihtava Thomas. Pimeässä varjossa oleva Thomas ja ylävartalo paljaana olevan malli luovat keskinäisen kontrastin: Thomas piileskelee vielä, koska ei ole saanut sukupuolen korjausta päätökseen. Malli puolestaan pystyy esiintymään valossa, koska täyttää maskuliinisen ruumiin perinteiset merkit: lihaksikkaat käsivarret, parran ja tatuoinnit.

Miestenvaatealiike on paikka, joka on tarkoitettu miehille ja malli on siellä sisällä. Thomas on vielä liikkeen ulkopuolella, toistaiseksi ulkona miesten maailmasta. Näin kuvan viestit vahvistavat uutisen verbaalisesti viestittämää tarinaa.

Yhdeksäs aineistooni kuuluva kuva esittää tietovuotaja Bradley Manningia. Kuva liittyy lyhyeen AFP-uutistoimistolta Helsingin Sanomiin poimittuun uutiseen, jonka otsikko on *Manning haluaa korjata sukupuoltaan naiseksi* (HS 23.8.2013). Uutiseen liitetty kuva on lähikuva Manningin sivuprofiilista (Kuva 9). Hän katsoo kuvassa oikealle, huulet ovat tiukasti kiinni toisissaan. Manningilla on kuvassa jokin hattu ja silmälasit päässä. Kuva on tumma ja rakeinen – näyttää siltä, että se on rajattu suuremmasta kuvasta yksityiskohtana. Kuvatekstinä on ainoastaan Manningin koko nimi: Bradley Manning. Yleensä ulkomaan pikku-uutisiin ei liitetä kuvia. Tämän uutisen yhteydessä näin on kuitenkin tehty. Tulkitsen, että kuva on lisätty juttuun niin sanotuksi apinalaatikoksi, jolla halutaan havainnollistaa lukijalle, miltä Manning näyttää. Näin uutiskuva rakentaa ja vahvistaa osaltaan myös uutistekstin kohudiskurssia.

Kuva 9

Viimeinen analysoimani kuvitus liittyy uutiseen pakistanilaisista eunukeista eli transsukupuolisten vähemmistöstä kyseisessä maassa (HS 14.7.2013). Kyseinen uutinen sisältää yhteensä viisi kuvaa: yhden premisivun vinkkikuvan ja neljä pääuutisen kuvaa (Kuvat 10, 11, 12, 13 ja 14). Vinkkikuva on vaakakuva, joka rakentuu voimakkaalle valolle ja varjolle (Kuva 10). Kuvan oikeasta yläkulmasta tulee valoa ja kuvan vasemmassa alanurkassa on kuvan syvin varjo. Keskellä kuvaa seisoo vinkkitekstin mukaan eunukkiguru Pinku, joka esittää kuvassa häätanssia. Pinku on ojentanut

kaulansa ylös niin, että valo osuu hänen kasvoilleen. Muuten Pinku on varjon peitossa. Näyttää siltä, että Pinku pitää silmiään kiinni. Hän pitää toista kättään herkkyyttä viestittäen kaulallaan.

Vaikuttaa siltä, että kuvaan on tallennettu yksi tanssin herkistä tai ainakin sen rauhallisimmista kohdista. Kuvassa Pinku näyttää androgyyniltä: kuva ei tuo esiin Pinkun naisisia eikä miehisiä piirteitä, eikä viittaa niihin. Ainoastaan kaulalla viipyilevät sormet voivat viitata naismaisuuteen. Vinkin otsikko *Guru johtaa eunukkeja tanssimalla* viittaa Pinkun johtajan asemaan – hän on kääntynyt kohti valoa ja kenties samalla kohti valoisampaa tulevaisuutta.

Kuva 10

Itse uutisessa on kaksi pääkuvaa: toinen esittää kahta miestä (Kuva 11) ja toinen tanssivaa ihmistä (Kuva 12). Kahta miestä esittävä kuva 11 on jo tiukan rajauksensa vuoksi tiheätunnelmainen – miehistä toinen pitää kättään toisen miehen leuan alla ja toista kättään tämän ympärillä. Samalla toinen, kaapuun pukeutunut mies katsoo kameraan rohkeasti, toinen silmäpuolittain piilossa hunnun takana. Kuvateksti toteaa, että *Transsukupuolinen Zindagi (vas.) ja homomies Soni eunukkiguru Pinkun tanssistudiossa Pakistanin Lahoreessa*.

Zindagi on hiukan Sonin takana, eikä hän katso kameraan. Hänellä on kaulassaan pieni kaulakoru, joka korostaa hänen luisevaa rintakehäänsä. Soni on puolestaan pukeutunut vaaleaan kaapuun, josta hänen hiuksensa tulevat esiin otsan kohdalta, mutta joka kuitenkin peittää osittain hänen toisen

silmänsä. Tummaihoisen näköinen Zandagi luo kontrastin Sonin valkoista vaatetta vasten: he ovat ikään kuin eri maailmoista: homomies uskaltaa katsoa kameraa ja olla esillä vaaleissaan vaatteissaan, transsukupuolinen pysyy taustalla, hakien käden otteellaan huomiota Sonilta ja välttämättä katsomista kameraan. Zandagin käden asennon voi tulkita myös omistavaksi eleeksi.

Kuva 11

Kuva 12

Toinen pääkuva (Kuva 12) on asetelmaltaan saman tyyppinen kuin vinkkikuva. Siinä Zandagi tanssii suunnilleen keskellä kuvaa, ja valomaailma on tuttu vinkkikuvasta: valo tulee oikeasta yläkulmasta ja kuvan ala- sekä vasemman puoleinen osa ovat varjon peitossa. Ainoa kohta, joka erottaa miljöön vinkkikuvasta on seinällä roikkuva pyöreä kello. Miljöö on silti yhtä pelkistetty kuin vinkkikuvassakin. Kuvatekstissä todetaan ainoastaan, mitä kuva esittää: *prostituotuna ja*

tanssijana työskentelevän Zindagin tanssinäytös. Kuvassa on vauhtia: Zindagin hiukset heiluvat ilmassa ja hänen kätensä ovat levällään sivuilla. Kuvan tunnelma on tiivis ja transsinomainen. Zindagi vaikuttaa tanssivan kuin syvässä luolassa, pimeydessä, keskittyneenä omaan ruumiiseensa ja sen liikkeeseen.

Kuvassa esiintyvä Zindagi on pukeutunut tyköistuvaan t-paitaan. Hän on ruumiinrakenteeltaan siro. Pitkien hiuksien ja sivuprofiilista näkyvän rinnan muodon ansiosta hänen voi päätellä olevan sukupuoleltaan nainen – ja vinkkikuvassa hänen kerrotaankin olevan transsukupuolinen. Zindagin kuvan alapuolelle on sijoitettu kaksi pienempää valokuvaa, joissa esiintyvät Pinku ja Nasli Amratsari -niminen naisen näköinen ihminen (Kuvat 13 ja 14). Näissä, kuten kahdessa muussakin juttukokonaisuuteen kuuluvassa kuvassa esiintyy vain yksi henkilö.

Kuva 13 ja 14

Pinkua kuvaavassa kuvassa 13 Pinku on aseteltu kuvan keskelle. Kuva on otettu yläviistosta, niin että Pinku näyttää pieneltä. Pitkähiuksisella Pinkulla on päällään printtikuvioinen t-paita. Hän pitää vasenta kättään sydämensä päällä kuin vakuuttaakseen olevansa tosissaan tai anellakseen armoa. Samalla hän pitää päätään hieman vasemmalle kallistuneena. Tässä kuvassa, kuten kaikissa juttukokonaisuuden kuvissa on vahvat valot ja varjot. Tällä kertaa valo osuu kuin valonheittimestä kohdistettuna keskelle kuvaa ja Pinkua. Kuvatekstissä kerrotaan, että *eunukkiguru Pinku opettaa eunukkeja tanssimaan ja meikkaamaan.*

Pinku representoidaan kuvassa heikkona tai ainakin vähempi arvoisena transsukupuolisena ihmisenä, sillä häntä kuvataan ylhäältä päin. Kuva on rajattu niin, että vain Pinkun ylävartalo näkyy siinä – taustalla on tyhjiys. On vain Pinku ja tämän tehtävä: eunukkien opettaminen. Hän vaikuttaa kuvassa surkealta ja hymyttömältä.

Kuvana samantyyppinen on myös Pinkun kuvan oikealla puolella oleva kuva, jonka keskellä on kuvatekstin Nasli Amratsariksi nimeämä henkilö (Kuva 14). Kuvateksti kertoo, että Amratsarin mukaan eunukkien asema on parantunut. Näin kuva toimii vastaparina Pinkun kuvalle: missä Amratsari väittää aseman parantuneen, siinä Pinku opettaa edelleen eunukkeja tulemaan toimeen tanssilla ja meikkaamisella. Pinkulla on siis kuitenkin töitä.

5.2 Pohdintaa uutiskuvista

Tarkastelemistani kuvista neljä on lähikuvia kasvoista, ja niiden funktiona tulkintani mukaan ainoastaan näyttää uteliaaksi oletetulle lukijalle, miltä transsukupuolinen ihminen näyttää. Nämä kuvat esittivät Eva Michelsonia (Kuva 2), Marja-Sisko Aaltoa yksin (Kuva 3) ja ryhmässä (Kuva 5) sekä Bradley Manningia (Kuva 9). Muiden kuvien sisällön monimuotoisuudesta ja visuaalisesta kekseliäisyydestä yllätyin: huomasin odottaneeni, että suurin osa uutisjuttujen kuvista olisi potrettityyppisiä asetelmia, joihin sukupuoltaan korjaavat asetellaan nähtäviksi.

Millaisia representaatioita kuvat sitten luovat transsukupuolisista kokonaisuutena tarkastellen? Kuvien perusteella voisi ainakin päätellä, että suurin osa transsukupuolisista on aikuisia. Vain yksi kuvatuista on määritelty nuoreksi, 18-vuotiaaksi, eikä hänenkään kasvojaan näytetä kuvassa. Tässä kohtaa on syytä todeta, että journalistin ohjeiden mukaisesti alle 15-vuotiaiden nuorten ja lasten haastatteluun ja kuvaamiseen on pyydettävä vanhempien lupa. Monet journalistit käyttävät kuitenkin harkintaa kaikkien alle 18-vuotiaiden nuorten haastattelemisessa. Kuvien perusteella vaikuttaa myös siltä, että suurin osa sukupuoltaan korjaavista on miehiä: 11 kuvassa 14 kuvan joukosta esiintyy nimenomaan sukupuoltaan miehestä naiseksi korjannut transsukupuolinen.

Suuressa osassa analysoimiani kuvia esiintyy siis naiseutta representoivia transsukupuolisia. Suurin osa heistä myös näyttää kuvissa naiselta: he ovat onnistuneet naamioitumaan naisiksi. Silvi Kolbowski (1995) mukaan naisellisuudella keimailevalla naamioitumisella voi vastustaa ja ottaa etäisyyttä patriarkaalisiin asetelmiin. Näin kuva voi olla Kolbowskiin mukaan ”naisen itsensä manipuloitavissa, tuotettavissa ja luettavissa”. (emt., 133).

Kolbowskiin naamioitumiseen liittyvää ajatusta voi soveltaa tutkimiini uutiskuviin. Niissä transsukupuoliset tuottavat ja manipuloivat kuvaa ulkonäkönsä avulla. Transsukupuolisilla on

pysähtyneissä uutiskuvissa valta esittää omalta osaltaan transsukupuolisuutta ja osittain myös naiseutta. He näyttävät katsojille, missä feminiinisyyks sijaitsee ja miten se rakennetaan.

Uutiskuvista päätellen transsukupuoliset rakentavat naiseuttaan mieluiten perinteisillä feminiinisillä merkeillä, kaulakoruilla, vyötärölle sijoituvilla vöillä ja huulipunalla. Itse harjoittamansa ulkonäön työstämisen lisäksi transsukupuoliset ovat esillä ja katseiden vallassa olevia ruumiita, joiden varaan katsojat rakentavat mielikuvaa siitä, miltä transsukupuoliset näyttävät.

On syytä nostaa vielä esiin, että koska olen avannut omien tulkintojeni ja havaintojeni perusteella kuvissa esiintyvien ihmisten sukupuoleen liittyviä merkkejä, olen samalla itsekin osallistunut sukupuolittuneiden ulkonäkökäsitysten toistamiseen ja uusintamiseen. Laiho ja Ruoho (2005) puhuvat syvään juurtuneista sukupuolittuneista käsityksistä todeten, että: ”tietty diskurssi voi olla sukupuolittunut: se kohdistuu miehiin, mutta ei naisiin tai päinvastoin”. (Emt., 8).

Laihon ja Ruohon (2005) mukaan puhutavan sukupuolittuneisuuden lisäksi ”hallitseva tapa puhua ja esittää edellyttää jonkinlaista yleistä hyväksyntää”. (Emt., 8). Siten kaikki päätelmäni esimerkiksi Louhen naismaisuudesta ovat osa hallitsevaa ja hyväksyttyä tapaa puhua ja esittää naissukupuolta. Tulkitsen siis kevyiden kaulakorujen käytön naismaiseksi, koska se on osa hallitsevaa ja hyväksyttävää naiseuden representaatiota. Toisaalta koska minun on mahdollista huomata kuvista sukupuolittuneen ruumiin merkkejä, myös kuvissa esiintyvät transsukupuoliset osallistuvat sukupuolittuneen ruumiin merkkien toistamiseen. Toisin sanoen sukupuoltaan korjaavat ihmiset osallistuvat omilla ruumiskuvillaan kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän käytäntöihin.

6 Loppupäätelmät

Päätelmien esittämiseksi analyysiluvuissa 4 ja 5 tekemistäni havainnoista on syytä palauttaa aluksi mieleen tutkimusongelmani ja tutkimuskysymykseni. Halusin avata tällä tutkimuksella sitä, miten Helsingin Sanomat osallistuu uutiskirjoittelullaan ja siihen sisältyvillä kuvilla transsukupuolisten yhteiskunnalliseen määrittelyyn. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski kirjoittelun sanavalintoja: millä sanoilla lehti merkityksellistää sukupuolenkorjausta prosessina ja sitä tekeviä henkilöitä?

Toinen tutkimuskysymyksistäni on laajempi ja koskee niitä puhetapoja ja visuaalisia esittämisen tapoja, joita Helsingin Sanomien uutiskirjoittelussa voidaan huomata: millaisia diskursseja ja representaatioita nimeämistä ja muista määrittelyistä löytyy? Kolmas tutkimuskysymykseni puolestaan koski muutoksen ulottuvuutta: onko lehden tavoissa esittää sukupuolenkorjausta havaittavissa muutosta viimeisten vuosien aikana, jolloin muutosleikkaukset ovat lisääntyneet?

Mitä tulee ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, kuuden vuoden tarkastelujaksolla vuosina 2008–2013 yhteensä 31 uutisjutussa sukupuoltaan korjaavista henkilöistä eli transsukupuolisista ja heidän korjausleikkauksistaan käytettiin eri sanoja. Etenkin itse prosessin eli sukupuolen korjaamisen määrittelyt olivat uutisissa hyvin erilaisia. Puhuttiin *sukupuolenvaihdoksesta*, *sukupuolenvaihdosleikkauksesta*, *sukupuolen korjaamisesta*, *sukupuolenkorjausleikkauksesta*, *sukupuolenvaihtoleikkauksesta* ja jopa *sukupuolenvaihdoskorjauksesta*.

Tästä sanojen kavalkadista voidaan päätellä ainakin yksi asia: sukupuolen korjaamisesta kirjoittaminen ei ole Suomessa yhtenäistä edes maan suurimman päivälehdessä, vaan sen kuvaamisessa käytetään monia eri termejä. Mitä väliä erilaisten määrittelyjen käyttämisessä sitten on? Miksi sukupuolen korjaamisesta ei voisi kirjoittaa millä termeillä vain? Terminologian merkitystä pohdittaessa on syytä muistaa diskurssianalyysin peruseräpäätteet. Määrittelyillä, niistä muodostuvilla puhetavoilla ja lopulta niiden tutkimisella todella on väliä, sillä kuten Jokinen, Juhila ja Suoninen (2004, 48) muistuttavat, että ”kielen avulla tehdään erilaisia asioita, tuotetaan erilaisia funktioita”.

Näillä funktioilla Jokinen, Juhila ja Suoninen (2004, 48) tarkoittavat kaikkia mahdollisia seurauksia, joita kielen käytöllä voi olla. Heidän (emt.) mukaansa ”käsité pitää sisällään sekä tarkoitukselliset että huomaamattomat seuraukset, ja toisaalta sekä tilannekohtaiset funktiot että kauaskantoiset ideologiset seuraukset”. Kyse on siis kielellä tekemisestä hyvin laajassa mielessä, siitä mitä kaikkia mahdollisuuksia kielen käyttö avaa.

Jos Helsingin Sanomien uutiskirjoittelun määritettyjä sukupuolen korjaamisprosessista tarkastelee sekä huomaamattomien että julkituotujen seurausten näkökulmista, on todettava, että terminologian epäsystemaattisuus tuskin on tarkoituksellista. Sekavuus johtunee pikemminkin siitä, että aiheeseen liittyviä uutisia ovat kirjoittaneet monet eri toimittajat erilaisista lähtökohdista. Lisäksi osa uutisista on suomennettu suoraan kansainvälisten uutistoimistojen teksteistä.

Uutiskielen tilannekohtaisia ja ideologisia seurauksia puntaroitaessa tuleekin olla varovainen. Se, että toimittaja kirjoittaa sukupuolen korjaamisen sijaan sukupuolen vaihtamisesta, ei vielä tarkoita, että toimitustyön taustalla olisi ideologisia tarkoituksia vaikkapa sukupuolijärjestelmää koskien. Yleensä ideologian mukaisesti toimiminen ei olekaan tietoisista toimintaa vaan pikemminkin automaattista ja kaavoitunutta rutiinia.

Sen sijaan toimittajan omat subjektiiviset ennakkoluulot ovat todennäköisempi selitys terminologiselle kirjavuudelle: toimittaja voi esimerkiksi ajatella transsukupuolisten olevan outo

ihmisryhmä, jonka sukupuolta ja sukupuolen määrittelyä pitää avata uutisessa monessa kohtaa eri tavoin, jotta lukijakunta ymmärtäisi, mistä ollaan puhumassa.

Helsingin Sanomat ei siis kirjoita transsukupuolisten korjausleikkauksista yhteneväisesti. Tämä johtuu todennäköisesti osittain toimittajien epäjohdonmukaisuudesta ja osittain ilmiön vieraudesta. Sukupuolen korjaaminen ei ole monellekaan suomalaiselle tuttua ja monille asia voi olla vaikea ymmärtää ja hyväksyä.

Useimmissa analysoimistani uutisjutuista sukupuoltaan korjaavat esiintyvät omilla nimillään: vain yhdessä jutuista käytettiin nimimerkkiä. Yhdessä jutussa sukupuoltaan korjaavasta puhutaan tämän etunimellä: Milla Louhea koskevan uutisen otsikossa puhutaan vain Millasta. Tulkintani mukaan tästä voi päätellä, että transsukupuoliset eivät pelkää esiintyä omalla nimellään julkisuudessa ja että he haluavat myös kertoa julkisesti kokemastaan syrjinnästä.

Silmiinpistävin transsukupuolisten määrittelyjä koskeva havaintoni on, että heitä luonnehditaan Helsingin Sanomien uutisoinnissa pitkin määriteketjuin sekä leipätekstissä että otsikoissa. Pitkillä määriteketjuilla tarkoitan sitä, että esimerkiksi Marja-Sisko Aallosta ei kirjoiteta pelkällä sukunimellä, vaan hänet määritellään esimerkiksi näin: Aalto tuli viime talvena julkisuuteen sukupuolenkorjausprosessissa olevana luterilaisen kirkon pappina (HS 25.5.2009).

Nimeämisen lisäksi sukupuoltaan korjaavia määritellään pitkälti heidän ulkonäkönsä perusteella: heidät sijoitetaan – ja he itsekin sijoittavat itsensä – uutisissa yhteiskunnallisesti paikalleen vahvasti ulkonäköön liittyvillä määrittelyillä. Muun muassa Milla Louhen ulkonäön muutosta kuvataan seikkaperäisesti ja Aallon mainitaan piipahtaneen seminaarissa naisen näköisenä. Vaikka ulkonäköön liittyvät määrittelyt ovat osittain toimittajan valintoja, myös transsukupuoliset siis osallistuvat omaan määrittelyynsä ulkonäön kautta. Näin he samalla asettuvat vapaaehtoisesti heille kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän puitteissa annettuihin rooleihin.

Tekstissä tapahtuvan ulkonäön määrittelemisen lisäksi transsukupuolista ruumista rakennetaan ja uusinnetaan myös uutiskuvissa. Niistä suurin osa on kohtuullisen kaavamaisia sukupuolen tuottamisen ja ylläpitämisen näkökulmasta. Transsukupuoliset esiintyvät niissä ”oikeaksi” kokemassaan sukupuolella esittäen kyseistä sukupuolta perinteisillä ulkoisilla merkeillä. Uutistekstit tuntuvatkin representoivan transsukupuolisia moniulotteisemmin kuin uutiskuvat, joissa transsukupuolisia kuvattiin kohtuullisen passiivisina.

Sukupuolijärjestelmän sisältämien roolien lisäksi transsukupuolisia määritellään merkittävässä osassa Helsingin Sanomien uutiskirjoittelua yhteiskunnallisesti työelämän kautta. Yhteensä seitsemässä uutisessa tuodaan esille, kuinka sukupuolen korjaus vaikuttaa transsukupuolisten

asemaan työelämässä kielteisesti. Muun muassa Marja-Sisko Aalto, Milla Louhi ja Arja Voipio menettivät työnsä tai esimiesasemansa sukupuolensa korjaamisen jälkeen. Lisäksi Pakistanissa asuvien transsukupuolisten tuntuu olevan mahdotonta tehdä muuta kuin tanssijan tai prostituoidun työtä.

6.1 Erilaiset puhettavat: seitsemän diskurssia

Toinen tutkimuskysymykseni koski diskursseja ja representaatioita. Kysymyksenäni oli, millaisia laaja-alaisempia diskursseja ja representaatioita Helsingin Sanomien uutiskirjoittelun nimeämistä ja muista määrittelyistä löytyy. Havaitsin uutisteksteistä useita mielenkiintoisia diskursseja ja uutiskuvista puolestaan representaatioita. Pohdin ensin tunnistamiani diskursseja uutisteksteissä.

Löysin aineistostani yhteensä seitsemän erilaista puhetapaa, joilla Helsingin Sanomat käsittelee transsukupuolisia. Näitä ovat kohu-, tirkistely-, syrjintä-, selviytymis-, kolonialismi-, pioneeri- ja sairausdiskurssi. Aloitetaan *kohu- ja tirkistelydiskursseista*. Niissä transsukupuolista uutisoitiin ihmisten oletettua uteliaisuuden halua tyydyttäen, kertomalla yksityiskohtia sekä sukupuoltaan korjaavien ihmisten ulkonäöstä että heidän perhe-elämästään ja muusta yksityisyydestä.

Kohudiskurssi nousi näkyviin esimerkiksi silloin, kun uutisissa kerrottiin transsukupuolisella olevan lapsia, vaikka jutun varsinaisena kärkenä oli sukupuolenkorjaamisen virallistaminen avioliitossa (HS 4.2.2009). Tulkintani mukaan lapset tuotiin esiin, jotta lukijat voisivat kauhistella, kuinka transsukupuolisillakin voi tosiaan olla lapsia. Yhdessä aineistoni otsikoista kohudiskurssi saa julkilausutun ilmauksen: *Kohukirkkoherroja ei kirkkoneuvos -kisaan* (HS 10.2.2009).

Tirkistelydiskurssin alueella liikutaan myös monissa uutisten kuvista. Erityisesti monille analysoimilleni kasvokuvista on vaikea keksiä muuta tehtävää, kuin lukijoiden tirkistelyn halun ruokkiminen. Myös kuvat, joissa näytetään ja kuvataan transsukupuolisten yksityisyyden aluetta eli kotia, kuuluvat mielestäni tirkistelydiskurssiin. Esimerkiksi Reija Ahdin kuvaaminen tämän keittiössä ja kuvateksti, jossa kerrotaan Ahdin omistavan useita kissoja, palvelee ennen kaikkea uteliaiden katseita – vaikka itse uutisessa puhutaankin siitä, kuinka sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon.

Kohu- ja tirkistelydiskursseissa transsukupuoliset representoidaan vahvasti toisina. He ovat niin erikoisia, että heistä kannattaa julkaista pelkkä pieni lähikuvakin lyhyen jutun yhteydessä. He ovat myös sen verran outoja, että pienetkin palat heidän yksityiselämästään ovat kertomisen arvoisia. Tulkintani mukaan tätä kohudiskurssia vahvistavia kuvia aineistossani edustavat Eva Michelssonin puolilähikuva (HS 25.10.2009), Marja-Sisko Aallon puolilähikuva (HS 14.5.2010), kahta

transsukupuolista ja yhtä transvestiittiä kuvaava potrettityyppinen kuva (HS 1.11.2010) sekä Bradley Manningin sivuprofiilia kuvaava lähikuva (HS 23.8.2013).

Toinen aineistossani yleisesti esiintyvä diskurssi on *syrjintädiskurssi*. Se on konkreettisimmillaan niissä aineistoni seitsemässä jutussa, joissa kerrotaan transsukupuolisten työelämän hankaluuksista, kuten Aallon luottamuspulasta sekä Louhen ja Voipion esimiesasemien menettämistä. Toinen teema, jossa syrjintädiskurssi nousee vahvasti esille, ovat transsukupuolisten pakkosterilisaatioon liittyvät uutiset. Näitä uutisia on aineistossani yhteensä kuusi.

Syrjintädiskurssin voi tunnistaa oikeastaan kaikissa uutisissa, joissa kerrotaan transsukupuolisten lukuisista oikeustaisteluista: pakkosterilisaation ja avioeropakon poistamisen lisäksi transsukupuoliset taistelevat työelämän oikeuksiensa puolesta. Joissakin maissa sukupuolenkorjaus ei ole edes laillista. Yksi aineistoni uutinen kertoo, että Kuuba sallii nykyään sukupuolenvaihdokset (HS 8.6.2008). Transsukupuoliset joutuvat siis taistelemaan monenlaista syrjintää vastaan. Syrjintädiskurssi kulkee lähes koko aineistoni läpi. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti huono asia: transsukupuolisten oikeuksista puhutaan ja heillä on myös puolestapuhujia.

Diskurssit monimuotoistuvat tarkastelujakson loppua kohden. Vuoden 2011–2013 uutisjutuissa transsukupuolisista puhutaan selvästi monipuolisemmin kuin tarkastelujaksosi alkupäässä. Muun muassa Reija Ahdista kerrotaan muun muassa naistenlehtityyppisessä *selviytymisdiskurssissa*, jossa korostetaan Ahdin kokeneen kovia ja kuitenkin lopulta selviytyneen voittajana.

Selviytymisdiskurssiin kuuluvat kyyneleet ja voimakkaat tunteet. Ahti avautuu jutuissa tunteistaan, ongelmistaan ja onnestaan. Uutisen kuvissa hänet esitellään kotona, autotallissa ja keittiössä. Samassa uutisessa (HS 24.1.2011) Ahti, ja samalla myös yleisesti ottaen transsukupuoliset, representoidaan passiivisiksi valittajiksi. Kyseisessä uutisessä transsukupuolisista annetaankin varsin ristiriitainen kuva.

Toinen sangen poikkeuksellinen diskurssi voidaan nimetä *pioneeridiskurssiksi*. Juuso Kekkonen kertoo laajassa uutisessa sukupuoltaan naisesta mieheksi muuttaneesta poikaystävästään. Transsukupuolinen poikaystävä esitetään uutisessa Kekkonen silmin varsin moniulotteisena persoonana, joka paitsi korjaa sukupuoltaan ja jatkaa samalla suhdettaan Kekkonen kanssa myös harrastaa muita romanttisia suhteita. Transsukupuolinen, polyamoriaa kannattava nuori lienee Suomessa kohtuullisen harvinainen. Hän on pioneeri, josta kerrotaan uutisessa vahvana ja päämäärätietoisena tapauksena.

Yksi Helsingin Sanomien uutisoinnista löytämistäni diskursseista on *sairausdiskurssi*. Se tulee esille muun muassa kahdessa vuoden 2011 uutisessa, joissa molemmissa kerrotaan

transsukupuolisten määrän kasvusta. Toisessa sairausdiskurssia ilmentävässä uutisessa kerrotaan transsukupuolisten määrän kasvusta (HS 24.1.2011), ja toisessa raportoidaan hoitoihin hakeutuvien olevan entistä nuorempia (HS 13.8.2011). Näissä uutisissa ääni on pääasiassa lääkäreillä: molemmissa uutisissa puhuu kaksi lääkäriä, ja vain toisessa äänen saa yksi transsukupuolinen. Lisäksi uutisten sanasto on täynnä lääketieteellisiä termejä: puhutaan hoidoista, tilastoinnista, luvuista, toiminnoista, leikkauksista, hyödyistä ja diagnooseista.

Sinikka Torkkola (2008) on tutkinut väitöskirjassaan *Sairas juttu* journalismin tuottamaa sairauden ja terveyden järjestystä. Hänen mukaansa terveydet ja sairaudet eivät ole journalismin ulkopuolisia ilmiöitä vaan journalismin tuottamia rakenteita. Torkkolan väitöskirjan pohjalta tässäkin tutkimuksessa voidaan kysyä, millaista terveyden ja sairauden järjestystä tutkimani uutiset tuottavat. Helsingin Sanomien uutiskirjoittelua tarkastelemalla voi muun muassa huomata, että transsukupuoliset asemoidaan hiljaisiksi potilaiksi ja lääkärit asiantuntijoiksi. Potilaat eivät pääse kertomaan kokemuksistaan lehden uutisissa, vaan ääni on lääkäreillä.

Osassa uutisia äänessä ovat kaikki muut paitsi itse transsukupuoliset. Niissä uutisissa, joissa puhutaan transsukupuolisten oikeuksien puolustamisesta, tämä on suorastaan häiritsevää: uutisoinnista syntyy vaikutelma, että transsukupuoliset eivät itse nouse barrikadeille vastustaakseen esimerkiksi pakkosterilisaatiota, vaan muut ryhmät tekevät sen heidän puolestaan. Yksi tällainen ryhmä koostuu sukupuolentutkijoista, jotka halusivat poistaa pakkosterilisaation (HS 20.11.2012). Tässä uutisessa transsukupuolisista puhutaan *kolonialismidiskurssissa*. He ovat kuin villi kansa, jonka oikeuksia sivistyneet oppineet hyvää tarkoittavasti mutta silti kolonialistisesti puolustavat.

Millaisena sukupuoli näyttäytyy kaikkien näiden diskurssien tuottamana? Helsingin Sanomien uutisoinnin perusteella sukupuoli sijaitsee ennen kaikkea ulkonäössä, sukupuolittuneissa tiloissa ja yhteiskunnan järjestelmissä, kuten sosiaaliturvatunnuksissa ja ihmisten nimissä. Transsukupuoliset ovat normitetun sukupuolijaon ulkopuolella, yhteiskunnan toisia – tosin samalla itse halukkaina ottamaan omaksi kokemansa sukupuolen kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän sisällä.

Samaa viestiä tukevat myös uutiskuvat. Niissä transsukupuoliset esitetään sukupuolittuneissa tiloissa, kuten Ahti autotalissa ja keittiössä (HS 24.1.2011). Useat analysoimani kuvat tukevat visuaalisesti uutisteksteissä esiintynyttä syrjäntädiskurssia: esimerkiksi alaikäisen Tuomaksen kasvot ovat uutiskuvassa (HS 13.8.2011) tummat, häntä ei voi kuvasta tunnistaa. Kuvanvahvistaa uutistekstin viestiä, jonka mukaan Tuomas ei halua tulevaisuudessa kertoa kenellekään sukupuolenkorjauksestaan.

Myös finanssivalvonnan työsyrijintätapaukseen liittyvä kuva viestii tulkintani mukaan vahvasti syrjinnästä. Siinä selin pois kamerasta päin kulkevan henkilön voi metaforisesti ymmärtää pakeneva syrjittyä asemaansa työelämässä ja yhteiskunnassa (HS 22.1.2011). Tulkitsen myös pakistanilaisia eunukkeja kuvaavien uutiskuvien (HS 14.7.2013) tukevan osaltaan syrjintädiskurssia.

Transsukupuoliset ovat kuvissa verhoutuneet huiveihin, eikä heitä voi kunnolla tunnistaa kaikista kuvista. Kuvat viestivät eunukkien olevan piilossa muulta yhteiskunnalta ja kokemaltaan syrjinnältä.

Helsingin Sanomat osallistuu transsukupuolisten toiseuttamiseen monella tapaa. Lehti esittää transsukupuolisia kertomalla heistä aina jonkin ongelman kautta: heitä syrjitään työelämässä, heidät pakkosterilisoidaan ja he joutuvat eroamaan puolisoistaan väkisin. Millaisesta maailmasta ja yhteiskunnasta Helsingin Sanomien uutisointia jäsentävät diskurssit ja niiden esittämä kuva transsukupuolisista ja sukupuolesta kertovat ja millaista yhteiskuntaa ne näin ollen samalla tuottavat ja ylläpitävät? Ainakin sellaisesta yhteiskunnasta ja sellaista yhteiskuntaa, jossa epäselvä sukupuoli on ongelma sekä juridisesti että sosiaalisesti.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, onko sukupuolenkorjausta koskevassa uutiskielessä tapahtunut muutosta viimeisten vuosien aikana kun leikkaukset ovat lisääntyneet. Helsingin Sanomien uutiskirjoittelun perusteella transsukupuolisten yhteiskunnallinen määrittelemine printtimediassa ei ole oleellisesti muuttunut. Tarkastelujakson tuoreimmissa uutisissa tosin kirjoitetaan hieman useammin sukupuolen korjaamisesta sukupuolen vaihtamisen tai sukupuolen muuttamisen sijaan. Terminologia on siis muuttunut astetta yhtenäisemmäksi.

Transsukupuolisista kertovat uutisaiheet sen sijaan monipuolistuvat tarkastelujakson loppupäätä kohden. Esimerkiksi vuosina 2008–2009 kaikista Helsingin Sanomien kirjoittamista transsukupuolisista kertovista uutisista yhteensä kahdeksan kertoo Marja-Sisko Aallosta. Vuoden 2010–2013 uutisissa Aalto esiintyy enää vain kahdessa jutussa. Transsukupuolisina esiintyy omalla nimellään ja kasvoillaan kuuden vuoden aikana itse asiassa yllättävänkin moni henkilö. Heitä kaikkia yhdistää yksi asia: toive paremmasta tulevaisuudesta.

Myös uutisjuttujen määrä lisääntyi tarkastelujakson loppua kohden. Vuonna 2008 transsukupuolisista kirjoitettiin vain kolmessa uutisessa kun taas vuonna 2012 transsukupuolisista kirjoitettiin yhteensä kahdeksassa uutisessa. Jos mukaan laskee myös ne jutut, joita en sisällyttänyt analyysiini, ero on vielä suurempi: vähiten transsukupuolisista kirjoitettiin vuonna 2009, jolloin aiheeseen liittyviä juttuja ilmestyi yhteensä yhdeksän kappaletta. Vuonna 2013 vastaava luku oli 17. Tarkasteleman aineiston puitteissa muutosta on siis tapahtunut sekä lukuina että aiheiden monipuolistumisena.

Tein Helsingin Sanomien uutiskirjoittelusta myös muita huomioita. Panin esimerkiksi merkille, että suurin osa aineistoni transsukupuolista oli aikuisia miehiä, jotka halusivat vaihtaa sukupuoltaan naisiksi. Marja-Sisko Aalto, Milla Louhi, Eva Michelsson, Arja Voipio, Reija Ahti sekä Bradley Manning ovat kaikki halunneet korjata sukupuolensa naiseksi. Nuoremmat aineistoni transsukupuoliset ovat puolestaan nimimerkillä esiintyvä Thomas, sarjakuvataiteilija Aarni Korpela ja nimettömäksi jäävä Juuso Kekkonen poikaystävä. Näistä kaksi selvästi nuorempaa transsukupuolista, Juuso Kekkonen poikaystävä ja Thomas jäävät nimettömiksi sekä kasvottomiksi. Korpela on aineistoni ainut transsukupuolinen, joka on jo korjannut sukupuoltaan naisesta mieheksi.

Mitä tästä jakautumasta voisi sitten päätellä? Vaikuttaa siltä, että iäkkäämmät sukupuoltaan korjaavat henkilöt ovat avoimempia kertomaan kohtaamistaan haasteista transsukupuolisina. Nuoremmat taas eivät yhden esimerkkitapaukseni mukaan ole näin avoimia: Thomashan kertoo, että ei aio tuoda asiaa esille tulevaisuudessa, jollei ole aivan pakko. He siis saattavat jopa hävetä omaa transsukupuolisuuttaan tai vähintäänkin toivovat voivansa jatkaa elämäänsä oikeaksi kokemassaan sukupuolella rauhassa. Tosin tämä on pelkkää arvailua, jota on uutistekstien perusteella mahdotonta todentaa.

Helsingin Sanomien uutisoinnin pohjalta voisi myös päätellä, että suurin osa sukupuoltaan korjaavista on nimenomaan miehiä. Olisi kuitenkin oman tutkimuksensa aihe selvittää, korreloiko tämä havainto tilastollisesti todellisuuden kanssa.

6.2 Mitä seuraavaksi?

Tutkimukseni avaa verrattain suppean näkymän siihen, millä tavoin transsukupuolisia määritellään yhteiskunnallisesti mediajulkisuuden ja nimenomaisesti sanomalehtijulkisuuden kautta. Aiheen tutkimista voisi jatkaa esimerkiksi ottamalla mukaan useamman lehden ja kasvattamalla näin aineistoa. Uutisten lisäksi tarkasteluun voisi sisällyttää myös muita tekstityyppejä. Tällöin myös erilaiset vertailuasetelmat olisivat mahdollisia, mutta joskin niiden toteuttamiseksi tulisi muotoilla hyviä tutkimusongelmia. Myös kuva-analyysia voisi syventää ja tarkastella verbaalisten ja visuaalisten representaatioiden suhdetta pidemmälle.

Yksi mielenkiintoinen näkökulma olisi tarkastella transsukupuolisten määrittelyä naistenlehdissä. Tuntumani on, että ne rakentavat tarinoitaan nimenomaan selviytymiskeskustelun varaan, ja näin myös jutut transsukupuolisista olisivat todennäköisesti hyvin erilaisia, ja kenties myönteisempiäkin kuin tutkimani Helsingin Sanomien uutiset.

Mielenkiintoista olisi tutkia nimenomaan nuorista sukupuoltaan korjaavista kertovia juttuja. Ja erityisen kiinnostavaa olisi verrata sukupuoltaan naisesta mieheksi korjaavista nuorista kertovia uutisia juttuihin, jotka kertovat sukupuoltaan miehestä naiseksi muuttavista. Eroavatko transsukupuolisten määrittelyt jotenkin sukupuolen mukaan? Entä määritelläänkö sukupuoltaan naiseksi korjaavia vahvemmin ulkonäön kautta kuin sukupuoltaan mieheksi korjaavia?

Yksi kiinnostava tutkimuksen aihe olisi myös vertailla kansainvälisesti, millaisia kielellisiä valintoja aiheen osalta eri kielissä tehdään. Tässä tarvittaisiin laaja-alaista kielellistä osaamista, kenties käännöspalveluita sekä kansainvälistä tutkimusyhteistyötä.

Tutkimusta tehdessäni olen itse huomannut, että sukupuolen määrittely ei ole toimittajalle välttämättä mikään helppo tehtävä. Kyse on monille edelleen niin vakaasti nainen–mies-jakoon perustuvasta asiasta, että lukijat eivät kenties edes ymmärtäisi, jos siitä kirjoittaisi toisin. Toimittaja on siis hankalassa asemassa: hän joutuu tahtoen tai tahtomattaan toistamaan kaksinapaista sukupuolijärjestelmää, koska sen ulkopuolelle asettuminen sotisi lukijakunnan enemmistön vakiintunutta ymmärrystä vastaan.

Sukupuolikäsitteen uudelleen määrittelemisen tai edes määritelmän laajentaminen kaksinapaisuuteen nojautuvien sosiokulttuuristen, kuten ulkonäöllisten ja oikeudellisten seikkojen vuoksi on vaikeaa, jollei käytännössä jopa mahdotonta. Olemme jumittuneet kaksinapaiseen sukupuolijärjestelmään, eikä sen ulkopuolelle astuminen ole onnistunut tässäkään tutkimuksessa. Silti toimittajilla on mielestäni muutoksen avaimia käsissään: he määrittelevät edelleen vahvasti sitä, millaisissa diskursseissa transsukupuolisista julkisesti puhutaan. Jos heistä puhutaan jatkossakin pelkästään kielteisissä yhteyksissä, ihmisryhmän vähemmistöasema, toiseus ja outous vain korostuvat jatkossa entisestään.

7 Lähteet

7.1 Painetut lähteet

de Beauvoir, Simone (1949/1999) *Toinen sukupuoli 1. Tosiasiat ja myytit*. Suom. Iina Koskinen, Hanna Lukkari ja Erika Ruonakoski. Helsinki: Tammi.

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli*. Alkuteos 1990: Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity. Helsinki: Gaudeamus.

Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fiske, John (2005) *Merkkien kieli*. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Halonen, Irma-Kaarina (2006) Sukupuolitettu uutishuone. Teoksessa Mäkelä, Puustinen & Ruoho (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 193–207.

Harjunen, Hannele (2010) Sukupuolittuneen ruumiin muodot ja merkitykset. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 241–242.

Heikkinen, Vesa (2007) *Kielen voima*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus*. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Tuominen, Eero (2004) *Diskurssianalyysin aakkoset*. 3.painos

Kantola, Anu, Moring, Inka & Väliverronen, Esa (1998) *Media-analyysi – tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kantola, Johanna (2010) Sukupuoli ja valta. Teoksessa Tuija, Saresma, Tuula, Juvonen ja Leena-Maija Rossi (toim.) *Sukupuolen käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 78–87.

Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.) (2010) *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) (1996) *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Kolbowski, Silvia (1995) Nukeilla leikkimisestä. Teoksessa *Kuva ja vastakuvat. Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa*. Tampere: Gaudeamus, 124–149.

Korvajärvi, Päivi (2010) Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 183–196.

Kunelius, Risto (1997) *Viestinnän vallassa*. Helsinki WSOY.

- Kunelius, Risto, Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2010) *Media vallan verkoissa*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.
- Kyrölä, Katariina (2006) Ruumiillisuus. Muovaavat kuvat, tunteva tutkija. Teoksessa Ridell, Seija, Väliaho, Pasi ja Sihvonen Tanja (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 153–179.
- Laiho, Marianna & Ruoho, Iris (toim.) (2005) *Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa*. Keuruu: Otava.
- Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (1996) *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (toim.) (2006) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Möra, Tuomo, Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (2004) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ojajarvi, Sanna (1998) Sukupuolten representaatiot parisuhdevisailussa: "tietääkö mies, minkä väriset verhot on keittiössä?" Teoksessa Kantola, Anu, Moring, Inka ja Väliaverronen, Esa *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 170–199.
- Paasonen, Susanna (2006) Identiteetti internetissä. Teoksessa Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina ja Ruoho, Iris (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 149–171.
- Pietilä, Veikko (1986) *Diskurssianalyysista*. Tiedotustutkimus (1): 48–57.
- Ridell, Seija, Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.) (2006) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Rossi, Leena-Maija (toim.) (1995) *Kuva ja vastakuvat: sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija (2010) Esityksiä, edustamista ja eroja. Representaatio on politiikkaa. Teoksessa Knuuttila, Tarja ja Lehtinen, Aki Petteri. *Representaatio*. Helsinki: Gaudeamus, 260–276.
- Ruoho, Iris & Torkkola, Sinikka (2010) *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Saari, Heikki (2010) *Median jahtaamat*. Vantaa: Moreeni.
- Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (2010) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Talvitie, Eveliina (2013) *Keitäs tyttö kahvia. Naisia politiikan portailta*. Helsinki: WSOY.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Tammi.

7.2 Elektroniset lähteet

Kivikuru, Ullamaija (2002) Toiseus mediassa. *Mediaetiikan kipupisteet*. Tampereen yliopisto, 55–60. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65415/951-44-5392-1.pdf?sequence=1> [Viitattu 23.4.2014]

Nikunen, Minna (2002) Rikosuutinen, intiimisuhde ja nainen. *Mediaetiikan kipupisteet*. Tampereen yliopisto, 61–70. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65415/951-44-5392-1.pdf?sequence=1> [Viitattu 23.4.2014]

Torkkola, Sinikka (2008) *Sairas juttu..* Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67901/978-951-44-7494-1.pdf?sequence=1> [Viitattu 23.4.2014]

Threadgold, Terry (2003) *Cultural Studies, Critical Theory and Critical Discourse Analysis: Histories, Remembering and Futures*. http://www.linguistik-online.de/14_03/threadgold.html [Viitattu 23.4.2014]

Mäntymää, Antti Mäntymää (2011) *Pikkutuhmaa aamutuimaan: sukupuoli- ja seksuaalisuusdiskurssien tarkastelua formaattiradion aamuohjelmissa..* Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22010> [Viitattu 23.4.2014]

Keränen, Selina (2011) *Herkkupeppu ja metallipeikko: sukupuolen representaatio Rumba-lehdessä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21532> [Viitattu 23.4.2014]

8 Liitteet

Liite 1

Työssä eriteltyt Helsingin Sanomien uutiset

Julkaisupäivämäärä, otsikko, kuvallisuus (k=kuvallinen uutinen):

8.6.2008	Kuuba sallii sukupuolenvaihdokset
14.11.2008	Piispa Huotari: Sukupuolta korjaava kirkkoherra Aalto voi jatkaa virassa
16.11.2008	Millan matka naiseksi kävi bangkokilaisen kirurgin kautta (K)
4.2.2009	Sukupuolenvaihdosta ei voi virallistaa avioliitossa
10.2.2009	Kohukirkkoherroja ei kirkkoneuvos-kisaan
22.4.2009	Kohuttu imatralaispapi hakee Vantaalta johtovirkaa
25.5.2009	Marja-Sisko Aalto on vuoden Lyyti
25.10.2009	Evasta tuli Thaimaassa lopullisesti nainen (K)
14.5.2010	Marja-Sisko Aallon saarna keräsi kirkon täyteen Oulunkylässä (K)
30.5.2010	Savon Sanomat: Marja-Sisko Aalto hakee notaariksi Kuopioon
1.11.2010	Mies ihannoii voimaa, nainen saa pitää vaatteista (K)
1.11.2010	Naisena piti piiloutua, miehenä saa olla röyhkeä
22.1.2011	Sukupuolienkorjaus sekoitti Finanssivalvonnan (K)
22.1.2011	Pappi teki itse johtopäätökset leikkauksen jälkeen
24.1.2011	Sukupuoli korjautui, jenkkiautojen virittely jatkuu (K)
24.1.2011	Sukupuolienkorjaus pakotti avioeroon (K)
24.1.2011	Sukupuolienkorjausta hakevien määrä kasvussa
13.8.2011	Hoitoihin yhä nuorempia (K)
19.2.2012	Ruotsin translaista poistuu sterilisointivaatimus
23.2.2012	Ministerin arvostelu kiihtyy (K, ei mukana analyysissä)
14.3.2012	Ihmisoikeusohjelma auttaisi väkivallan uhreja
31.5.2012	SDP hyväksyi aloitteen translain muutoksesta
16.7.2012	Sukupuoli voi olla epäselvä
14.11.2012	Naimisissa oleva ei voi vaihtaa sukupuoltaan väestökisteriin
20.11.2012	Sukupuolentutkijat poistaisivat transsukupuolisten pakkosterilisaatiot
27.11.2012	Marja-Sisko Aalto julkaisee murhamysteerin
12.1.2013	Ruotsi luopui pakkosteriloinnista sukupuolienkorjauksessa
14.7.2013	Eunukit elävät öisin (K x 4)
14.7.2013	Guru johtaa eunukkeja tanssimalla (K)
23.8.2013	Manning haluaa korjata sukupuoltaan naiseksi (K)
29.8.2013	Uuden ajan seksivalistaja (K, ei mukana analyysissä)

Liite 2

Työssä eriteltyjen Helsingin Sanomien ei- uutismaisten juttujen, uutisten ja uutiskuvien vuosittaiset määrät

Vuosi	Ei-uutismaiset jutut	Uutisjutut	Kuvat
2008	8	3	1
2009	4	5	1
2010	6	4	2
2011	6	7	4
2012	5	8	0
2013	13	5	6
	42	32	14